

**UKRAIŃSKIE PISMO
PODLASIA**

3-4 (37-38)

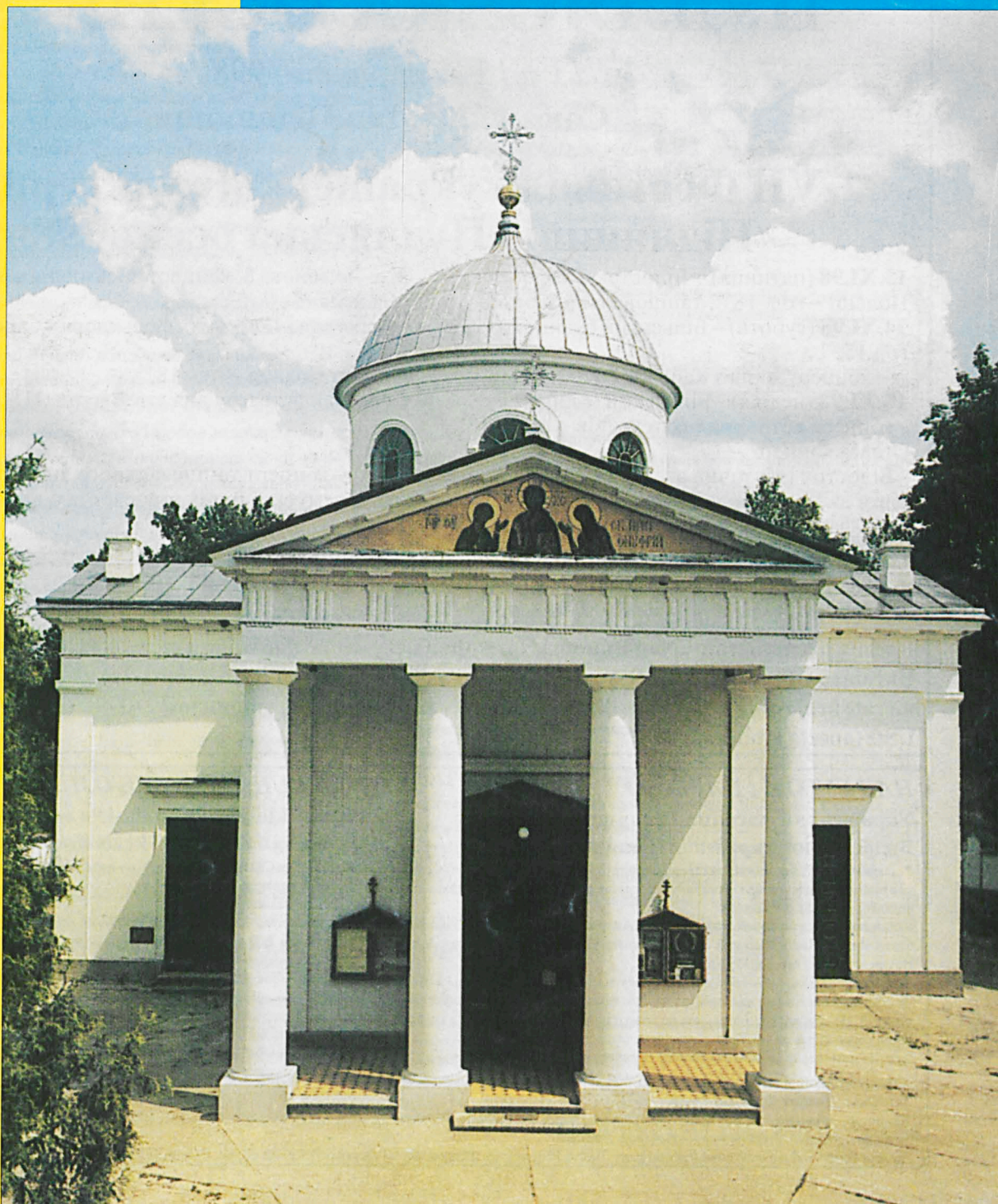
LATO 1998

Cena 2,50zł

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

Miejska Biblioteka Publiczna
w Białej Podlaskiej
DZIAŁ WIEDZY O REGIONIE
ul. W. Szańska 1/a
21-500 Biała Podlaska
tel. 83 341 64 52
regional@mbp.org.pl



VIII МУЗИЧНІ ДІАЛОГИ НАД БУГОМ – МЕЛЬНИК '98



ПУДЛЯСЬКА ОСЕНЬ '98

13 – 15 листопада 1998 р.

Союз українців Підляшшя

запрошує на

VII Фестиваль української культури на Підляшші «Пудляська осень '98»

13.XI.98 (п'ятниця) – Білосток – кафе “ФАМА”, вул. Легіонова 5, концерт ансамблів з України і Польщі – год. 18⁰⁰, танцювальна забава – тамже, год. 21⁰⁰

14.XI.98 (субота) – Більський будинок культури – перегляд підляських фольклорних ансамблів – год. 15⁰⁰,

- концерт хорів з Карелії (Росія), Білорусії, України та Польщі – год. 18⁰⁰.

15.XI.98 (неділя) - Більський будинок культури – спектакль театру для дітей – год. 11⁰⁰

- концерт естрадних колективів – год. 13⁰⁰

- гала- концерт – 17⁰⁰

- Білосток (Музична академія, вул. Кавалерийська 5) – концерт танцювального ансамблю – год. 18⁰⁰

Крім цього супроводжуючі концерти в Сім'ятичах, Черемусі та інших місцевостях, а також виставки вишиванок, кераміки, різьби, виробів із соломи тощо.

PRENUMERATA

Roczną prenumeratę „Nad Buhom i Narwoju należy zamawiać wpłacając na konto wydawcy (Związek Ukraińców Podlasia, PBK S.A., O/Bielsk Podlaski, nr 11101167-5018-2700-1-24) kwotę 15.00 zł za prenumeratę krajową, zaś w przypadku prenumeraty zagranicznej równowartość 26 USD (poczta zwykła) lub 32 USD (poczta lotnicza).

НАДБУГОМ І НАРВОЮ

Український часопис Підляшшя

Видас: Союз українців Підляшшя

Редакція: Іван Хвасцевський (головний редактор), Григорій Купріянович (заступник головного редактора), Олена Годун (секретар редакції), Ігор Фіта (технічний редактор), Іван Бакунович.

Співпрацівники редакції: Іван Киризок, Андрій Петрович, Микола Рощенко, Євген Рижик (Radio Białystok S.A.), Славомір Савчук (Radio Białystok S.A.).
Номер закрито 9 серпня 1998 р.

Часопис субсидований Міністерством культури і мистецтва Республіки Польща. Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право скорочувати та змінювати заголовки надісланих текстів.

За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Адреса редакції: / Adres redakcji: „Nad Buhom i Narwoju”, ul. Widowska 4, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk Podlaski.

Тел./факс Tel./fax (085) 730 89 29.

Банковий рахунок: / Konto bankowe: Związek Ukraińców Podlasia, Powszechny Bank Kredytowy S.A., Oddział Bielsk Podlaski, nr 11101167-5018-2700-1-24.
Склад komputerowy i makietowanie: Redakcja „NBiN”.

Друк: / Druk: Usługowy Zakład Poligraficzny, Bielsk Podlaski, ul. Okrężna 24, tel./fax (0-85) 730-33-67, tel. 730-96-92, 663-15-32.

NAD BUHOM I NARWOJU

Українське письмо Podlasia

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

Redakcja: Jan Chwaszczewski (redaktor naczelny), Grzegorz Kuprianowicz (zastępca redaktora naczelnego), Helena Godun (sekretarz redakcji), Ihor Fita (redaktor techniczny), Janusz Bakunowicz.

Współpraca: Jan Kiryziuk, Andrzej Piotrowicz, Mikołaj Roszczenko, Eugeniusz Ryzyk (Radio Białystok S.A.), Sławomir Sawczuk (Radio Białystok S.A.).
Numer zamknięto 9 sierpnia 1998 r.

Pismo jest wydawane przy wsparciu finansowym Ministerstwa Kultury i Sztuki RP. Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skracania oraz zmiany tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Пів тисячоліття на сторожі благочестя...

Вже понад пів тисячоліття на березі Буга поблизу села Яблочин височіє монастир преп. Онуфрія Великого. Вже п'ятьсот років монахи-сини цієї землі подвизаються тут і приносять Богові безперервну молитву в цьому благодатному місці. Вже п'ять століть прибувають до Яблочинської обителі вірні з Підляшшя, Холмицини та сусідньої Берестейської землі поклонитися авві Онуфрію шукаючи тут духовної насолоди і утішення...

Важко перецінити значення Яблочинського монастиря в історії Підляшшя. Протягом цілого свого існування залишився він стовпом і твердинею Православ'я на нашій землі. Весь час, навіть у найтрудніші періоди, засвідчував про найглибше коріння цього краю. Став для наших предків символом благочестя і закликом до стійкості.

Був заснований правдоподібно в кінці XV ст., коли Православна Церква в польсько-литовській державі, хоч вже сильно обмежена у своїх правах, могла ще існувати. Протягом першого століття існування монастир здобув славу важливого центру духовного життя в регіоні. Проте насправді його значення зросло після 1596 р., коли внаслідок берестейської унії Православна Церква опинилася в крайньо важкому положенні. Саме тоді Яблочинська обитель здобула славу твердині Православ'я.

Коли від благочестивої віри, як казали наші предки, під величезним тиском відходили чергові парафії, чергові монастирі - набагато більші, набагато знаменітніші, Яблочинська обитель залишалась вірною... Незважаючи на заборони, на всякі утиски жевріла тут іскорка православної віри, а монастир тішився увагою і любов'ю місцевого народу, який постійно прибував саме тут, незважаючи на перепони і протидіяння. Знаходив тут підтримку і утвердження у своїй православній вірі, у своїх рідних традиціях.

Були в історії монастиря трудні і трагічні хвилини. Нападали на нього зі зброєю в руках. По дорозі до монастиря ставили чужі храми і служили служби, щоб ізолювати народ від впливу обителі. Лишали монастир отриманого від жертвених людей майна, щоб позбавити його засобів для існування. Багато разів робилися заходи для ліквідації монастиря та відібрання його православним, навіть знайдено „свідків”, котрі всупереч правді готові були посвідчити, що не був він православним. Були часи, коли в обителі залишався один монах. Були також празники преп. Онуфрія, коли в монастирі збиралось кілька осіб, а були і такі, коли вірних та священників недопускала до монастиря поліція.

Сьогодні Яблочинський Св.-Онуфрієвський монастир продовжує своє служіння Церкві та народові. Залишається одним з найважливіших духовних центрів не тільки Підляшшя, але також й всієї Автокефальної Православної Церкви в Польщі. Кожного року прибувають тут, як у минулому, тисячі прочан. Монастир залишився сьогодні одним з нечисленних вже острівців Православ'я і рідної культури на Південному Підляшші. Самим своїм існуванням засвідчує історію цієї землі, показує її старовинні духовні традиції.

Григорій Купріянович

Зміст * Spis treści

500-РІЧЧЯ ЯБЛОЧИНСЬКОГО МОНАСТІРЯ	
Григорій Купріянович, Желанієм духовним.....	2
Monaster św. Onufrego w Jabłecznej, oprac. G. Kuprianowicz.....	2
Wystąpienie Jego Eksceleńcji Biskupa Lubelskiego i Chełmskiego Abła na uroczystej konferencji z okazji jubileuszu 500-lecia monasteru św. Onufrego w Jabłecznej.....	6
Г. К. Як відзначали празник преп. Онуфрія 70 років тому.....	8
Богомолець, Престольне свято в Яблочинському монастирі на Підляшші.....	9
Життє преподобного отця нашого Онуфрія Великого.....	10
Василь Кметь, Монастир св. Онуфрія Великого у Львові.....	12
Святкування 500-річчя Яблочинського монастиря (фотореп.).....	32
НАШЕ СЬОГОДЕННЯ	
Helena Godun, Wiara, której nie dało się zniszczyć.....	17
Григорій Купріянович, Новий першодіах.....	19
Elżbieta Tomczuk, Ki czci Tarasa Szewczenki.....	21
Купальська ніч в БАХМАТАХ.....	22
Андрій Давидюк, Весілля '98.....	23
Irena Parfeniuk, Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym.....	25
J. Ch., Sejmowa Komisja na Podlasiu.....	25
Більськ має свого єпископа.....	26
H. G., Cud św. Mikołaja nad Białką.....	27
Іван Киризиук, Свято церковної музики.....	28
Григорій Купріянович, Про Північне Підляшшя в Торонті.....	29
Іван Хвашевський, ...буде церква св. Іллі.....	30
На Івана, на Купала (фоторепортаж).....	31
Габарка сьогодні... і в минулому (фоторепортаж).....	34
БЕРЕСТЕЙЩИНА	
Людмила Омелянюк, Розцвітаймо піснею.....	36
Іван Киризиук, Фестиваль української пісні в Бересті.....	37
ХОЛМИЩИНА	
G. K., Drogi pojednania.....	38
Верховини: Упокой, Господи.....	38
З МИНУЛОГО	
Dariusz Krasnołębski, Tajemnica kurhanów z Koźlik.....	39
Данило Лимаренко, Південне Підляшшя (продовження).....	41
Jerzy Hawryluk, „Małorusy”, „biłorusy” czy ukrajinici, cz. VII.....	43
ПОГЛЯДИ	
Gmina i jej gospodarz. Rozmowa z wójtem gminy Bielsk Podlaski Jerzym Ignatiukiem.....	46
Bogdan Martyniuk, Na ratunek cerkwiom.....	49
Богдан Мартинюк, Чи відбудеться черговий конкурс Церковне мистецтво в малюнках дітей.....	51
ЦЕРКВА І НАРОД	
Г. К., Вселенський патріарх на канадській землі.....	52
З життя українського православ'я	53
Українська православна семінарія в Бразилії Відійшли.....	
З НАРОДНОЇ СКАРБНИЦІ	
Іван Ігнатюк, Надбужанське весілля (Вступ).....	54
Mikołaj Patejuk, Biała wieża (baśń).....	57
РЕЦЕНЗІЯ	
Mikołaj Roszczenko, Pierwsza monografia o podlaskim intelektualistcie.....	59
ЛИСТИ	62
ХРОНІКА	
Kronika.....	63
I. K. Збори управи СУП.....	64
На першій сторінці обкладинки - собор преп. Онуфрія в Яблочинському монастирі (фото: М. Бартошевський).	
На останній - клуня в скансені в Голі (фото: С. Рижик).	

ЮВІЛЕЙНІ СВЯТКУВАННЯ В ЯБЛОЧИНІ

MONASTER ŚW. ONUFREGO W JABŁECZNEJ - KALENDARIUM

X-XI w. - po oficjalnym chrzcie Rusi ok. 988 r., nastąpiła chrystianizacja zachodnich rubieży państwa kijowskiego, w tym także terenów nadbużańskich, wchodzących w skład utworzonej w 992 r. diecezji włodzimierskiej; zaczęły tu powstawać pierwsze parafie prawosławne.

XIII w. - Ziemia Brzeska weszła w skład Księstwa Halicko-Wołyńskiego, nastąpił rozwój struktur cerkiewnych, a także życia monastycznego na tym terenie.

koniec XIV w. - na niewielkiej wyspie na rzece Bug w okolicy wsi Jabłeczna powstał monaster św. Onufrego, ufundowany prawdopodobnie przez znany ród Zaberezińskich.

1498 - pierwsza wzmianka o istnieniu monasteru w Jabłecznej, która znalazła się na Ewangeliarzu Liturgicznym, подарowanym monasterowi. Według części badaczy jest to data założenia monasteru, wg innych Ewangeliarz został w tym roku подарowany istniejącemu już wcześniej monasterowi.

1522 - 10 lutego Iwan Zabereziński sprzedał majątek jabłeczński „z monasterem św. Onufrego na rzece Bug się znajdującym” swemu zięciowi Jurijowi Iliniczowi. Potwierdza to przywilej króla Zygmunta I z 1 sierpnia 1522 r.

1527 - 12 czerwca, w dzień patrona monasteru, mieszczanie z pobliskiego Brześcia nad Bugiem podarowali monasterowi rękopiśmienną regułę monasterską (Устав), opartą na tradycji jerozolimskiej (do XIV w. w monasterach na Rusi obowiązywała przeważnie reguła monasteru Studion w Konstantynopolu). W tym okresie monaster był już znany w okolicy, jego ihumenem był o. Kyril (Mancewicz) rodem z Bielska Podlaskiego.

XVI w. - następował rozwój monasteru pod opieką kolejnych właścicieli dóbr jabłecznych - prawosławnych rodów Iliniczów, Bohowitynowiczów, Prońskich, którzy byli kłtorami monasteru.

1596 - w niedalekim Brześciu zawarta została unia części hierarchów prawosławnych z Kościołem

Желанієм духовним...

У ці червневі дні, як кожного року протягом останнього пів тисячоліття, на надбужанських луках довкола Яблочина лунав постійно тропар преподобному Онуфрію Великому, покровителю обителі. 24-25 червня ц. р., у празник єгипетського подвижника, в Яблочинському монастирі відбулось відзначення ювілею 500-річчя його існування.

ПАНАХИДА

Перші прочани почали прибувати вже 23 червня. Святкування почались у вівторок 24 червня вранці Божественною Літургією, яку очолив єпископ люблинський і холмський Авель, у співслужінні місцевого духовенства. Вже від кількох років напередодні свята преп. Онуфрія Великого відзначається пам'ять священномученика Онуфрія, православного єпископа замордованого більшовиками, який своїм життям був зв'язаний з Яблочинським монастирем (нещодавно Українська Православна Церква зачислила його до ліку святих).

Після Літургії на монастирському кладовищі над могилами „преждеотшедший братії обителі сія” владика Авель відслужив панахиду, в якій взяли участь також інші ієрархи, м. ін. митрополит Сава.

ЮВІЛЕЙНА КОНФЕРЕНЦІЯ

Черговим актом відзначення ювілею була вчорашня конференція з участю запрошених гостей, яка відбулась у трапезному храмі. Майже вся конференція, за винятком виступів закордонних гостей, проводилась польською мовою. Першим виступив намісник монастиря ігумен Паїсій, котрий нагадав історію обителі. Підчеркнув, що відзначення ювілею саме цього року є символічним, оскільки можливо монастир існував ще перед 1498 р. Наголосив також на те, що знаком Божим було обрання митрополитом, напередодні ювілею, колишнього намісника монастиря - владика Сави. Після виступу ігумена, прот. А. Лось відчитав листа міністра культури та мистецтва Польщі Йоанни Впук-Назарової про прийняття нею почесного патронату над відзначенням ювілею монастиря.



Панахиду над могилами монахів Яблочинського монастиря служить єпископ люблинський та холмський Авель



ГРИГОРІЙ КУПРІЯНОВИЧ

Ювілейна конференція.

Виступає намісник Св.-Онуфрієвського монастиря ігумен Паїсій.

За президіальним столом сидять митрополит варшавський і всієї Польщі Сава та єпископ Авель.

Черговим виступив першоієрарх Православної Церкви в Польщі **митрополит варшавський та всієї Польщі Сава**. Митрополит підкреснув, що в цьому місці, яке завжди тривало при Православ'ї, котре попри бурі і тривоги, завжди було вірним Православ'ю та своєму народові, кожен камінь є живою історією. Першоієрарх нагадав, що в історії монастиря були важкі хвилини; особливо в період берестейської унії, коли монастир витримав всі випробування. Нагадав, що були такі часи, коли на празнику преп. Онуфрія зібралося 7 осіб, як у 1951 р. Митрополит Сава згадав також про свої зв'язки з монастирем: *У цьому місці перебував я 9 років і сьогодні дякую Богові, що така була Божья воля. Тут досвідчив я багато у духовному сенсі.*

Зі словом з нагоди ювілею монастиря виступив також господар місцевої єпархії владика Авель (текст виступу друкуємо на с. 6-7). Наголосив він також, що відзначення ювілею випадає на перші тижні правління Церквою новим першоієрархом. Вказав на екуменічний і міжнародний характер ювілею. Згодом виступили закордонні гості, які прибули на святкування: майже 80-літній **архієпископ клюзький Варфоломій** (Румунія), котрий в часах Чаушеску провів 8 років у в'язниці, **єпископ володимирський і ковельський Симеон** (Україна),

котрий українською мовою привітав братію від імені Української Православної Церкви Московського патріархату. Зі словом звернулись також: декан А. Пляг з Євангельської Церкви Віртембергії (Німеччина), котрий передав фінансову допомогу монастиреві від своєї Церкви, і проф. Йоганн Крамер, представник католицького братства св. ап. Петра і Андрія (Австрія). Виступили також намісник Супрасльської лаври **єпископ Яків** і вїйт гміни Славатичі Даріуш Трибухович. На кінець зачитано надіслані привітання: м. ін. від першоієрархів Грецької та Кіпрської Православних Церков - архієпископа афінського Христодулоса та архієпископа Нової Юстиніани Хризостомоса.

ПРОЧАНИ

Протягом цілого дня прибували до монастиря численні прочі. За традицією останніх років прибула піша проща з Білостоку. Приїжджали також численні автобуси не тільки з Північного Підляшся - Гайнівки, Більська, Сім'ятин, але також і з білостоцько-гданської єпархії. Приїхали на свято колишні мешканці цих земель, виселені в наслідок акції „Вісла” в околиці Гіжицька, Кошаліна, Ольштина, Лігніці. Згідно з відновленою декілька років тому традицією, так як до 1944 р., на празник прийшли також прочани з сусідніх сіл з-за Буга - з Берестейської землі, де

katolickim. Jednym z jej sygnatorów i twórców był biskup włocławski Hipacy (Pocie). Monaster św. Onufrego, jak i większość monasterów, nie przyjął unii i pozostał wierny prawosławiu.

1621 - wyświęcony bez zgody króla nowy biskup chełmski i bełski Paisjusz (Czerchawski) nie mógł objąć katedry chełmskiej, która była zajęta przez uniów. Św. diecezję kierował przebywając w monasterze w Jabłecznej, którego został namiestnikiem i w znacznym stopniu przyczynił się do jego rozwoju.

1633 - król Władysław IV uznał częściowo prawa Kościoła Prawosławnego w Rzeczypospolitej, m. in. zgodził się uznać hierarchię prawosławną. Monaster w Jabłecznej został podporządkowany biskupowi łuckiemu.

1633 - zmarł bp Paisjusz, a nowym namiestnikiem monasteru został o. Makary (Kornilowicz). W czasie jego rządów nastąpiła odnowa życia monastycznego i rozbudowa monasteru - wzniesiono wówczas nową drewnianą cerkiew św. Onufrego z ołtarzem pw. Spotkania Pańskiego na chórach, cerkiew refektarzową pw. Zaśnięcia Bogurodzicy, dzwonnice, cele mnichów.

Połowa XVII w. - kolejne parafie i monaster na Podlasiu przyjęły unię, przeważnie wbrew woli wiernych. Prawosławni z parafii przejętych przez Cerkiew unicką uczęszczali na nabożeństwa do cerkwi wiernych prawosławiu, m. in. do monasteru św. Onufrego.

1681 - król Jan III Sobieski w rozporządzeniu skierowanym do ihumenów prawosławnych monasterów podlaskich (m. in. jabłeczńskiego) zabronił duchowieństwu prawosławnemu wykonywania posług religijnych i udzielania sakramentów we wsiach należących do Cerkwi unickiej.

1686 - metropolia kijowska, do której od początku należał monaster, podporządkowana została patriarsze moskiewskiemu (do tego czasu znajdowała się w jurysdykcji patriarchy Konstantynopola).

1699 - dobra jabłeczne kupił Karol Stanisław Radziwiłł (ród Radziwiłłów w XVII w. zasłynął na Podlasiu wprowadzaniem unii).

1712 - prawosławne biskupstwo łuckie, do którego należał monaster w Jabłecznej, przeszło w ręce

unitów. Przy prawosławiu pozostało na Podlasiu jedynie pięć monasterów: w Brześciu, Bielsku Podlaskim, dwa w Drohiczynie i w Jabłecznej. Znalazły się one bezpośrednio w jurysdykcji metropolity kijowskiego.

Розділ XVIII в. - Radziwiłłowie wywierają presję na pozostających przy prawosławiu okolicznych duchownych oraz ludność w celu przyjęcia unii.

1724 - odebrano monasterowi i przekazano unitom cztery monasterskie cerkwie w dobrach Radziwiłłów, a wiernych zmuszono do przyjęcia unii.

1750 - Hieronim Florian Radziwiłł ufundował we wsi Jabłeczna cerkiew unicką w celu przeciwdziałania wpływowi monasteru na okoliczną ludność.

1750 - obowiązkowi kolatorów (fundatorów) monasteru przyjęli gruzińscy książęta Leon i Aleksander.

1753 - unity zakonniczy bazylianów z Białej Podlaskiej dokonali napadu na monaster, rozgrabiając majątek ruchomy monasteru. Zaginęły wówczas dokumenty dotyczące spraw majątkowych.

1787 - monaster wszedł w skład nowopowstałego biskupstwa prawosławnego w Rzeczypospolitej, na czele którego stanął biskup perejasławski i boryspolski Wiktor (Sadkowski), wikariusz metropolity kijowskiego.

1795 - w wyniku III rozbioru Polski Południowe Podlasie weszło w skład Cesarstwa Austriackiego.

1796 - w związku ze zmianą przynależności politycznej monaster podporządkowany został prawosławnemu metropolicie bukowińskiemu.

1809 - Południowe Podlasie znalazło się w granicach Księstwa Warszawskiego.

1815 - na mocy decyzji Kongresu Wiedeńskiego Jabłeczna weszła w skład Królestwa Polskiego połączonego unią personalną z Cesarstwem Rosyjskim, przynależność cerkiewna pozostała nie uregulowana.

1825 - parafie i monaster prawosławne w Królestwie Polskim zostały podporządkowane Św. Synodowi Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej w Sankt-Petersburgu, zwierzchnictwo nad nimi powierzono biskupowi mińskiemu.

1827 - monaster i parafie prawosławne w Królestwie Polskim podporządkowano biskupowi wotyńskiemu.

проживає народ, який говорить цією ж самою українською мовою і зберігає ці ж самі православні традиції, що на Підляшші. Після полудня, що кільканидцять хвилин, зі співом тропаря преп. Онуфрію *Желанієм духовним...*, через монастирську браму входили групи прочан зі священниками...

СВЯТОЧНІ СЛУЖБИ

Літургічне відзначення празника покровителя обителі, цього року поєднане з відзначенням ювілею, почалося Всенічним Бдінням, яке очолив митрополит Сава у співслужінні прибулих ієрархів та численного духовенства. Монастирське подвір'я не вміщало всіх вірних. Перед північчю, за традицією, відслужено Акафіст преп. Онуфрію, який очолив нововисвячений єпископ **гайнівський Мирон**, колишній намісник Яблочинського монастиря.

Першу святочну Божественну Літургію в день свята відслужено у трапезній церкві св. Івана Богослова, очоли-

українською мовою архієпископ Єремія підкреснув, що Яблочинська обитель є місцем багатим, але не в матеріальному сенсі, а духовному, оскільки *це місце благословив Господь Бог. Тим є багате це місце, що воно повне Божої благодаті*. На тій службі зібрались всі, котрі хотіли почути рідну мову та помолитись за службою з українською вимовою.

Над раном, в Успенській часовні напроти монастирської брами, чергову Літургію служили **архієпископ Симон та архієпископ берестейський і кобринський Костянтин**.

Останню, центральну Літургію, як кожного року, очолив першоієрарх Православної Церкви в Польщі. Цього разу вперше був це новообраний митрополит Сава. Співслужили йому закордонні гості: **митрополит мінський і случький Філарет** (Білорусія), архієпископ клюзький Варфоломій (Румунія), **архієпископ рівненський і острозький Варфоломій** (УПЦ МП), а також місцевий архиєрей - владика



Рання Літургія в Свято-Успенській часовні навпроти брами монастиря

ли її нововисвячені єпископи Мирон, Яків та Григорій. У Свято-Духовській часовні над Бугом, традиційно, служилася Літургія з українською вимовою, яку очолювали **архієпископ перемиський і новосанчівський Адам**, **архієпископ вроцлавський і шецинський Єремія** та єпископ володимирський і ковельський Симеон (УПЦ МП). Прекрасно співав хор перемисько-новосанчівської єпархії під диригуванням **Маріанни Ярої**. У проповіді

Авель. Співав чоловічий хор семінаристів та студентів богослов'я під диригуванням **д-ра Володимира Волосоюка**. На завершення святкувань пішов величавий хресний хід довкола Св.-Онуфрієвського собору з участю всіх 13 ієрархів. На кінець зі словом виступили офіційні гості святкування. Митрополит Сава підкреснув, що *це місце зберегло свою віру православну, воно не поклонялось іншій вірі, і тому воно так цінне для нас. (...) Воно стоїть на*

першому місці в духовному житті нашої Церкви. Якщо тут подвизався хоч і один монах у важкі часи, звідти світло його молитви, світло його стійкості і мужності йшло у світ і утверджувалися численні, котрі хи-

Цьогорічні святкування пам'яті преп. Онуфрія мали надзвичайно величавий характер, адже і незвичайна була для цього нагода - пів тисячоліття



ЮЛІАНН КРАМЕР

Центральна Божественна Літургія
в день празника преп. Онуфрія Великого, очолена митрополитом Савою.

талися, падали, котрі сумнівалися. Завдяки тому світлу, яке сяло з цього місця ми сьогодні з вами могли так численно зібратися тут. Потім виступили закордонні гості, м. ін. архієпископ Варфоломій з Рівного, який промовив українською мовою.

На святкуваннях присутні були представники державних влад: міністр К. Моравський з канцелярії президента (зачитав листа від президента), віцеміністр культури і мистецтва Я. Вайс (на Всенічній), двох директорів департаментів з Міністерства внутрішніх справ та адміністрації: А. Пенъонжек та Б. Скрента; неprisутнього білопідляського воеводу представляв директор Воевідського управління, а місцеве самоврядування - вїйт гміни Славатичі. Був присутній посол Білорусії та генеральний консул Росії. Посольство України представляв Володимир Смирнов. Всі гості святкувань дістали ювілейну медаль на якій зображений преп. Онуфрій, а потойбік - соборний храм монастиря. З нагоди ювілею видано також маленьку книжечку та ряд листівок з видом монастиря.

існування обителі. На свято прибули численніші, як звичайно, прочани. Можливе вперше в історії на цьому святі було присутніх тринадцять архиєреїв. Безперечно свято стало вагомою подією. Однак жаль, що мову народу, який проживає на цій землі, з церковного амвону можна було почути лише з уст гостей з України та на Літургії очоленій владикою Адамом.

Величавим і достойним відзначенням ювілею старовинної обителі засвідчено, що попри всі лихоліття Православ'я на цій землі живе. Показано, що монастир надалі відіграє роль духовного центру для Підляської землі, для всієї Православної Церкви в Польщі. Особливого характеру набуває це в контексті цього, що ювілей випав саме невдовзі після 50-ліття акції „Вісла”, яка мала ліквідувати український етнос на цій землі; що саме цього року випадає 60-ліття акції руйнування церков на Холмщині і Підляшші, яке мало закінчити існування Православ'я на цій землі...

Григорій Купріянович

- 1838** - przy monasterze otwarto dwuklasową szkołę parafialną.
- 1839** - monaster wszedł do nowopowołanej diecezji warszawskiej.
- 1837-1840** - przebudowa monasteru, w miejsce budynków drewnianych wzniesiono mury: cerkiew św. Onufrego z bocznymi ołtarzami pw. Zaśnięcia Bogurodzicy i pw. Spokajania Pańskiego, korpus monasterski, dzwonnice, ogrodzenie.
- 1862** - przy monasterze powstała szkoła rysunku i malowania ikon.
- 1863** - w okresie powstania styczniowego powstańcy dokonali napadu na monaster, opuścili go po interwencji księdza katolickiego ze Sławatycz.
- 1876-1880** - wybudowano nowy piętrowy budynek, w którym znalazły się cele mnichów.
- 1883-1884** - dokonano zmiany koryta Bugu, monaster ostatecznie znalazł się na lewym brzegu rzeki.
- 1898** - przy monasterze powstała szkoła dyrygentów chórów cerkiewnych oraz sierociniec dla dzieci wiejskich.
- 1898** - wznowiono tradycję uroczystych procesji na święto św. Onufrego z okolicznych parafii.
- 1900** - w monasterskim lesie nad brzegiem Białego Jeziora (5 km na wschód od monasteru) założono skit (filia monasteru).
- 1902** - w refektarzu monasterskim urządzona została cerkiew trapezna pw. św. Ewangelisty Jana Teologa.
- 1905** - monaster wszedł w skład restytuowanej diecezji chełmsko-lubelskiej.
- 1907** - przy monasterze powstało seminarium nauczycielskie.
- 1907** - wykonano generalny remont i przebudowano sobór św. Onufrego, m. in. zlikwidowano ołtarze boczne oraz wstawiono nowy ikonostas.
- 1908** - malarz Iwan Wolski wykonał nowe freski na ścianach soboru.
- 1908** - naprzeciw monasterskiej bramy wzniesiono kaplicę pw. Zaśnięcia Bogurodzicy.
- 1909** - w skicie nad Białym Jeziorom wzniesiono cerkiew pw. św. Sergiusza i Hermana Wolańskich.
- 1909-1914** - w monasterze przygotowywano duchownych z Galicji i Zakarpacia, którzy odradzali prawosławie na tych terenach.
- 1911** - zorganizowano kolejne szkoły: rzemieślniczą i rolniczą.

Wystąpienie Jego Ekscelencji Biskupa Lubelskiego i Chelmskiego Abła na uroczystej konferencji z okazji jubileuszu 500-lecia monasteru św. Onufrego w Jabłecznej

Monaster św. Onufrego w Jabłecznej jest wielką świątynią naszej Cerkwi prawosławnej w Polsce. Był on w ciągu wieków twierdzą i symbolem prawosławia na naszej Ziemi, światłem wskazującym drogę naszym wiernym i duchowym centrum umacniającym wszystkie dzieci Świętego Prawosławia.

Profesor Moskiewskiej Akademii Duchownej Szabatin, na podstawie dokumentów historycznych, sformułował pogląd, że *dobroczynny wpływ monasteru w Jabłecznej rozprzestrzenił się daleko poza granice Żabuża i Podlasia, ogarniając Wołyń, Podole, Galicję, a czasami nawet i Zakarpacie...*

Obecnie Monaster Jabłeczński świętuje pięćsetlecie swego istnienia. To właśnie w tym świętym miejscu mnisi od wieków zmagają się duchowo, by osiągnąć zjednoczenie z Bogiem, bowiem jak nauczał św. Makary Wielki: *Człowiek z otchłani zła może zwrócić się ku dobru*. Życie mnisz jest jedną z wiecznych potrzeb ducha ludzkiego, co słusznie podkreślał św. Teofan Затворник. To właśnie temu miał przede wszystkim służyć monaster, a wszelkie inne formy jego działalności, miały znaczenie o tyle, o ile wypełniał swoje zasadnicze powołanie.

Wiadomo, że dzięki zmaganiom duchowym, podejmowanym dla Boga, można osiągnąć szczyty doskonałości. Stanie się tak pod warunkiem, że duchowa natura zapanuje nad cielesnością człowieka, by mógł on osiągnąć przebóstwienie. Wówczas dzięki światłu Bożego Objawienia zobaczy jasno przyszłość i osiągnie zjednoczenie z Bogiem. Aby osiągnąć ten prosty, a jakże trudny do urzeczywistnienia cel, pięćset lat temu założono monaster w Jabłecznej, w miejscu objawienia św. Onufrego.

Sto lat później rozpoczął się okres próby. Za sprawą intryg wrogów prawosławia ogłoszono unię, aby w ten sposób przeciągnąć prawosławnych na katolicyzm i doprowadzić do utraty poczucia tożsamości narodowej Ukraińców i Białorusinów. Po upływie kilku wieków, w okresie międzywojennym, miało miejsce masowe burzenie prawosławnych świątyń. Doszło nawet do tego, że prowadzono tak zwaną "rewindykację dusz", czyli akcję nawracania na katolicyzm, przy użyciu środków przemocy. W owych czasach monaster pełnił inne funkcje, zupełnie nie przewidywane przy jego założeniu.

Jednakże monastycyzmu nie można zniszczyć, gdyż został ustanowiony przez Boga, jak głosił wybitny hierarcha biskup Ignacy (Branczaninow). Wymownym świadectwem tej prawdy jest fakt, że monaster św. Onufrego w Jabłecznej w ciągu minionej pięćsetletniej historii nieustannie dochowywał wierności świętemu prawosławiu. Monaster stał się ostoją prawosławia i narodowej niezależności. Wokół niego skoncentrowała się też walka o zachowanie wiary. Wszak to nasz monaster udzielał wielkiej i nieocenionej pomocy ludowi prawosławnemu w jego nierównej i trudnej walce. Ta niezwykła opoka napełniona duchową mocą, stawiała czoło atakom zwolenników unii i zbrodniarzom, którzy starali się zniszczyć prawosławie i niezależność narodową. Monaster w ciągu całej swej historii był centrum duchowej mocy, z której czerpali obrońcy prawosławia i tożsamości narodowej. Tutaj też odpoczywali, przygnieceni prześladowaniami, oraz nabierali duchowych i moralnych sił do dalszej obrony rodzimej świętej wiary.

Synodyk monasterski podaje, że bracia tworzący wspólnotę pochodzili przede wszystkim z chłopstwa i byli kością z kości i ciałem z ciała naszego ludu, nieugiętego, w pełni oddanego ojczyznej wierze prawosławnej. Mnisi z wielką gorliwością bronili świętego prawosławia, za co lud ich miłował, chronił i ceniał.

Słynny historyk Cerkwi prawosławnej metropolita Makary (Bułgakow) podkreślał, że: *Drogą gwałtu, przemocy i przebiegłości doprowadzono prawosławnych pochodzących ze wszystkich stanów do porzucenia rodzimej wiary; jedynie maleńki monaster w Jabłecznej jak niegasnąca lampa, pomimo różnych burz i niepokojów rozpałał ciągle na nowo światło świętego prawosławia.*

W okresie międzywojennym, a zwłaszcza w latach 1938-39, monaster jabłeczński był świadkiem burzenia dziesiątków prawosławnych świątyń na tej ziemi. Pomimo tego czasu próby w Monasterze uczyli się młodzi ludzie, zgłębiając sztukę śpiewu cerkiewnego. Wielu z absolwentów tej szkoły w czasie okupacji niemieckiej i po zakończeniu II wojny światowej

- 1911** - powstał sklep z artykułami pierwszej potrzeby dla okolicznej ludności, przy monasterze istniała też ambulatorium udzielające pomocy medycznej.
- 1912** - nad Bugiem, w miejscu zwanym „Święte Pole”, wybudowano kaplicę pw. Spotkania Pańskiego (obecnie Św. Ducha).
- 1912** - powstała filia (кінобія) monasteru z cerkwią pw. św. proroka Eliasza w Rogóżnie koło Dratowa.
- 1913** - w monasterze przebywało 80 mnichów, najwięcej w ciągu całej jego historii.
- 1914** - w szkołach działających przy monasterze uczyło się 431 uczniów.
- 1915** - w sierpniu mnisi wraz z całym majątkiem ruchomym monasteru (m. in. z ikoną św. Onufrego) zostali ewakuowani w głąb Rosji.
- 1915-1918** - po wkroczeniu wojsk niemieckich jedyny pozostały w monasterze mnich został aresztowany. Zabudowania monasteru były wykorzystywane przez wojsko i uległy zniszczeniom.
- 1918** - latem do monasteru powrócili mnisi, zaczęto się odradzać życie monastyczne.
- 1918** - monaster znalazł się w granicach odrodzonego państwa polskiego.
- 1919** - we wrześniu władze państwowe zamknęły cerkiew św. Onufrego, która dopiero po kilku miesiącach została zwrócona mnichom.
- 1920-1923** - duchowieństwo katolickie podjęło działania zmierzające do likwidacji monasteru, kilkukrotnie dokonywano także grabieży jego majątku.
- 1921** - wieloletni przełożony monasteru o. Sergiusz (Korolow) bez zgody władz polskich został wyświęcony na biskupa bialskiego, wikariusza diecezji chełmskiej.
- 1922** - po likwidacji diecezji chełmsko-lubelskiej monaster wszedł w skład metropolitalnej diecezji warszawsko-chełmskiej.
- 1922** - bp Sergiusz został deportowany poza granice Rzeczypospolitej.
- 1923** - władze państwowe uznały, że monaster zawsze był prawosławny i nie może być przekazany Kościołowi katolickiemu.
- 1923** - kilka tygodni przed świętem patrona grupa ludności



pracowało z oddaniem na niwie Chrystusowej dla naszej Cerkwi. Do dzisiaj niektórzy z nich, pomimo podeszłego wieku, aktywnie uczestniczą w życiu cerkiewnym, jak o. archimandryta Nikon (Potapczuk), czy p. Andrzej Chamratowicz, dyrygent chóru cerkiewnego w Chełmie.

W obronie monasteru w czasie drugiej wojny światowej oddał życie starzec Ignacy. Po wojnie z monasterem św. Onufrego ściśle związani byli metropolita Tymoteusz (Szretter) i biskup Michał (Kedrow).

W latach siedemdziesiątych Wielce Błogosławiony Metropolita Warszawy i całej Polski, ówczesny archimandryta, Sawa zapoczątkował nowy nurt w życiu jabłeczńskiego monasteru. Owocem tego złotego okresu w dziejach monasteru są nowi biskupi naszej Cerkwi: władyka hajnowski Miron i ja, jako ordynariusz tutejszej Lubelsko-Chełmskiej Diecezji Prawosławnej.

Wielkie znaczenie dla prawosławia w Polsce ma również fakt, że przez dwadzieścia lat w murach monasteru istniało Wyższe Prawosławne Seminarium Duchowne, w którym wychowywano i kształcono obecnych pasterzy naszej Cerkwi.

Jeśli poszukiwać powodów wytrwania monasteru przy prawosławiu, to za najważniejszy z nich należy uznać wstawiennictwo samego św. Onufrego, jego niebiańskiego ihumena.

Dostojny pasterz i historyk naszej Cerkwi protoprezbiter Serafin Żeleźniakowicz w pracy doktorskiej o monasterze w Jabłecznej, wskazuje na ten szczególny cud miłości Bożej, która nie pozbawiła prawosławnych wyznawców pokarmu duchowego w tym "świętym miejscu", które niejednokrotnie nazywa "Świątym Polem".

W tym roku obchodzimy jubileusz 500-lecia monasteru św. Onufrego w Jabłecznej. Opierając się na źródłach historycznych można ustalić, że w 1498 roku monaster już istniał. Z tego roku zachował się rękopis księgi Świętej Ewangelii, co oznacza, że monaster powstał jeszcze wcześniej. Tak więc data obecnego jubileuszu jest datą umowną.

Od piętnastego stulecia monaster dynamicznie rozwijał się dzięki słynnemu rodowi Zabrzezińskich z Podlasia, do którego należała wieś Jabłeczna. Ów ród był z pewnością założycielem monasteru. To "Święte Pole" – monaster św. Onufrego w Jabłecznej – po dziś dzień, pomimo problemów posiada ogromne znaczenie dla naszej Cerkwi, a przede wszystkim dla Ziemi Chełmsko-Podlaskiej, będącej w jurysdykcji Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej.

Składając dziękczynienie Bogu za ustawiczną opiekę w ciągu tych pięciuset lat, jak również za Jego bezmierną miłość, pamiętajmy również, by w modlitwie wyrazić naszą wdzięczność za wszystkich dobroczyńców i za tych, którzy przydawali piękna monasterowi i przydają po dzień dzisiejszy. Niech dzięki wstawiennictwu świętego Ojca Onufrego Wielkiego zstąpi pełnia duchownych łask na tych wszystkich ludzi. Niech z nieba zstąpią nowe siły duchowe na obecnego namiestnika monasteru i wszystkich braci, by przyczyniali się do rozwoju tego wybranego przez Boga świętego miejsca.

Świątym obowiązkiem nas, prawosławnych chrześcijan, jest służba dziełu umocnienia tego monasteru, aby mógł on w dalszym ciągu karmić dobrymi owocami świat chrześcijański i naszą Cerkiew prawosławną. Niech te owoce odradzają i odnawiają wszystkich przychodzących w mury tego pięćsetletniego monasteru. Niech św. Onufry daje nam siłę na dalszy trud niezłomnego trwania w Świętym Prawosławiu.

katolickiej ze Sławatycz podjęła próbę zajęcia monasteru.

- 1923** - władze państwowe zabroniły odbycia w Jabłecznej zjazdu dziekanów diecezji warszawsko-chełmskiej zwołanego przez metropolitę Dionizego na 24-25 czerwca, w święto patrona. Policja nie dopuszczała do monasteru duchowieństwa i wiernych.
- 1924-1927** - w monasterze istniał dom sierot Międzynarodowego Towarzystwa Pomocy Dzieciom.
- 1927** - rozpoczęła się normalizacja życia monasteru.
- 1929** - w monasterze powstał dom starców dla emerytowanych duchownych prawosławnych.
- 1934** - przy monasterze powołano dwuletnią szkołę dyrygentów chórów cerkiewnych.
- 1934-1939** - w monasterze odbywały się kolonie letnie dla prawosławnych dzieci z Warszawy.
- 1935** - na święto z udziałem metropolity Dionizego przybyło 63 duchownych i kilka tysięcy wiernych, w tym 31 procesji, m. in. z Kleszczel.
- 1936** - przy szkole dyrygentów powołano Kursy Diakońskie dla absolwentów szkoły.
- 1938** - święto patrona przypadło w okresie akcji burzenia cerkwi na Chełmszczyźnie i Podlasiu. Policja rozpedzała procesję i uniemożliwiała wiernym dotarcie do monasteru.
- 1938** - od 1 lipca władze zakazały mnichom zaspokajania potrzeb religijnych ludności okolicznych wsi.
- 1939** - pod presją władz została zlikwidowana szkoła dyrygentów.
- 1939** - po kampanii wrześniowej monaster znalazł się pod okupacją niemiecką w składzie Generalnego Gubernatorstwa. Na terenie monasteru umieszczono niemiecką strażnicę graniczną.
- 1940** - 9 października w monasterze śluby zakonne złożył wybitny uczony ukraiński prof. Iwan Ohijenko, otrzymując imię Ilarion. W następnych dniach przyjął tu święcenia diakońskie i kapłańskie.
- 1940** - monaster w Jabłecznej wszedł w skład restytuowanej diecezji chełmsko-podlaskiej, na czele której stanął arcybiskup Ilarion. Przełożonym monasteru został biskup Tymoteusz.
- 1942** - 9/10 sierpnia oddział niemiecki dokonał napadu na monaster, podczas którego zginął jeden z mnichów.

Podpalono też zabudowania (spłonęła większość budynków, cała biblioteka i archiwum).

- 1944-1946** - z okolicznych wsi wysiedlono część ludności ukraińskiej do ZSRR.
- 1946** - po likwidacji diecezji chełmsko-podlaskiej monaster znalazł się w składzie diecezji metropolitalnej, która ostatecznie otrzymała nazwę warszawsko-bielskiej.
- 1947** - w ramach akcji „Wisła” wysiedlono większość ukraińskiej ludności prawosławnej z okolicznych wsi. Liczba wierznych przymonasterskiej parafii uległa znacznemu zmniejszeniu.
- 1947** - dzięki staraniom biskupa Tymoteusza władze zrezygnowały z likwidacji monasteru. Był on jedynym prawosławnym monasterem w nowych granicach państwa polskiego.
- 1950** - władze komunistyczne odebrały monasterowi ziemię i gospodarstwo rolne wraz z zabudowaniami i inwentarzem.
- 1953** - do monasteru powróciły ikona św. Onufrego i Jableczyńska ikona Bogurodzicy, wywiezione w 1915 r.
- 1955** - namiestnikiem monasteru został archimandryta Eulogiusz. Ukończono remont budynków oraz soboru św. Onufrego.
- Lata 50.** - na Południowe Podlasie powraca część prawosławnej ludności ukraińskiej wysiedlonej w 1947 r., wzmocnieniu ulega przymonasterska parafia.
- 1957** - wyremontowano kaplicę nad Bugiem i poświęcono ją pod wezwaniem Świętego Ducha (wcześniej pw. Spotkania Pańskiego).
- 1970** - namiestnikiem monasteru został archimandryta Sawa (Hrycuniak), obecny metropolita warszawski i całej Polski. Nastąpił okres rozwoju monasteru.
- 1974** - do monasteru przeniesiono z Warszawy dwie ostatnie klasy Seminarium Duchownego.
- 1975** - rozpoczęto budowę nowego skrzydła budynku monasteru.
- 1979** - przełożonym monasteru został archimandryta Miron (Chodakowski), obecny biskup hajnowski.
- 1988** - namiestnikiem monasteru został o. Abel (Popławski).
- 1988** - przeprowadzono remont soboru św. Onufrego, do monasteru doprowadzono asfaltową drogę.
- 1989** - archimandryta Abel został wyświęcony na biskupa lubelskiego i chełmskiego, nadal

Як відзначали празник преп. Онуфрія 70 років тому

Увазі читачів „НБІН” пропонуємо реляцію з празника преп. Онуфрія в Яблочинському монастирі в 1928 р. Цей текст, автора якого не знаємо (виступає він під псевдонімом „Богомолець”), був поміщений в українському православному часописі „Духовний Сіяч”, котрий з’являвся у 1927-1928 рр. у Варшаві, а від 1928 по 1931 р. у Кременці на Волині.

В історії монастиря був це час, коли почалась стабілізація життя обителі після важкого післявоєнного десятиліття. Саме пів року перед празником 1928 р. - 18 жовтня 1927 р. новим настоятелем монастиря став архимандрит Алексій (Осташевський). Монастир знаходився тоді в важкій ситуації. Особливо скрутним було економічне положення, монахам бракувало навіть хліба. Навесні 1928 р. не було чим засівати монастирського поля. Необхідним був також капітальний ремонт собору та інших монастирських будинків, на що бракувало фондів.

Іншою проблемою було негативне ставлення державних влад, котрі хоч дозволили на існування монастиря, проте вважали, що „існування православного монастиря в Більському повіті є непотрібним” і пропонували його ліквідацію.

Незважаючи на ті ускладнення монастир відігравав у міжвоєнному періоді особливо важливу роль в житті Православної Церкви та українського православного населення Підляшшя та Полісся. Був єдиним православним монастирем на Холмщині та Підляшші, де становище Церкви і українського населення було особливо важким. Монастир мав велике значення і вплив на місцеве населення. Найбільш помітним було це саме в день празника преп. Онуфрія.

Про сам хід празника в 1928 р. з архівних джерел дізнаємося також, що був дуже старанно підготовлений братією монастиря і навколишнім духовенством. Наприклад шістьох визначених священиків підготувало спеціальні проповіді. Свято стало також нагодою для активності української культурної організації, що діяла у 20-ті роки на Холмщині та Підляшші - Товариства „Рідна Хата”. Під час празника місцева філія Товариства провела збірку пожертв на культурну діяльність. До Комітету збірки, входили відомі українські діячі, м. ін. колишні українські парламентарії: Іван Пастернак та Степан Маківка. Під час свята дійшло також до одного випадку - під час Літургії в Успенській часовні під тягарем народу розвалилася дерев’яна площадка перед часовнею. Щасливо ніхто не постраждав.

Реляція „Богомолець” цікава тим, що детально описує, як в тамті часи проходило яблочинське свято. Поміщає також мало відому пісню в честь преп. Онуфрія, яка співалася народом тоді, а зараз вже призабута. Читаючи цей текст згадаймо наших предків, котрі 70 років тому, як і ми зараз прибували до старовинної Яблочинської обителі.

Г. К.



Престольне свято в Яблочинському монастирі на Підляшшу

Яблочинський монастир, що лежить на лівому березі річки Буга на Підляшшу, в Більському пов., з давніх давен святкує урочисто пам'ять преподобного Онуфрія, на честь якого угодника Божого збудовано цю святу обитель. Але в б. році святкування пам'яті св. Онуфрія пройшло з особливою великою урочистістю.

На свято прибули Його Блаженство Блаженніший Владика Митрополит Діонісій і Високопреосвященний Алексій, Архієпископ Гроденський. З трьох спархій з'їхалося багато духовенства. Басато священиків прибуло з хресними ходами. Скупчення прочан незвичайне: було не менше 10-12 тисяч людей.

Старинна обитель, заложена ще на початку XVI в., в неділю 24 червня й в день преподобного Онуфрія, забила джерелом релігійного життя. Прочане то тут то там збиралися купками й співали на честь угодника Божого:

„Онуфрія святого
В хвалах піднесемо,
В обителі цій тихій
Піснь йому знесемо.
Онуфріє Великий,
Угодниче Христов,
Ізлий на нас убогих
Батьківську любов.
Моли, блаженний отче,
Небесного Отця,
Нехай поновить вірою
Твоїх дітей серця:
Щоб Яблочинський древній
Пустинний монастир
Світлом благодатним
Засяв би на весь мир.”

А ось у другому знов місці громада старців-сліпців побожно виводить смутним голосом:

„Желанієм духовним пустині достіг еси богомудріє Онуфріє, і яко безплоден в ній многолітнє подвізався еси трудовлюбне соревнуня пророком – Ілїї і Христителю...”

Дня 24 червня Блаженніший Владика Митрополит, разом із Високопреосвященним Алексієм, при участі сили духовенства, правив Вечірню й Ранню. Тисячі прочан купилися навколо церкви, бо лише незначна частина їх могла брати участь у молитві під дахом храму, хоч і досить просторого.

Ранок 25 червня, дня Преподобного Онуфрія, видався ясний. На небі ані жадної хмарки. І вже о 4 год. людський гамір далеко навкруги монастиря нісся в повітря, мов говорило на вітрі хвилювання моря. Прочане проснулося разом із сонцем, – і життя одразу забило.

О 6 рано розпочалися дві ранні Служби Божі: одна в Трапезній церкві, яку правив

Настоятель монастиря от. Архімандрит Алексій; друга – в капличці поза тереном монастиря, – тут правив Високопреосвященний Архієпископ Алексій.

Коло каплички скупчилася сила людей. В час причасного в капличці виголосив казання от. Грушко, протоієрей м. Холма. А поміж 9 і 10 годинами, перед початком пізньої Служби Божої, на дворі монастиря, казання до прочан виголосив спархіяльний місіонер п. Йосиф Перетрухін.

Рівно о 10-тій рано задзвонили в дзвони. До пізньої Служби Божої тлуми прочан широкую хвилю попливли до головного, красивої архітектури, храму монастиря. Його Блаженство вийшов із своїх покоїв та, „зі славою” і супроводжений співом, пройшов до церкви. Почалася Служба Божжа.

Коли йшло читання Часів, Блаженнішим Владикою Митрополитом положено митри на голову протоієреїв от. Ореста Милькова й от. Стефана Грушка. Після читання Євангелії Його Високопреосвященство Архієпископ Алексій виголосив слово. І в той же час на дворі навчав спархіяльний Поліський місіонер п. Поляков. У часі причасного почав у храмі священик села Заболоття о. Струк-Струків.

По службі Божій відбулася велика процесія. Його Блаженство Митрополит Діонісій, в супроводі Архієпископа Алексія й сонма духовенства, ішов на чолі хресного ходу. За духовенством ішли тисячні тлуми прочан.

По третім читанні з Євангелії, до молящихся зі словом науки про церкву звернувся п. Перетрухін. А по скінченні процесії виголосив казання місцевий благочинний от. Камінський.

Служба Божжа скінчилася. Прочане тишним колом оточили святителів, бажаючи дістати їх благословення, чи принаймні достиком до їх риз зазначити на собі благодать через святителів подану. Пізніше Владика „зі славою” пройшли до братського дому, подали архіпастирське благословення народові й одійшли в свої покої.

Настоятель монастиря, на честь великої урочистості, прийняв усе духовенство обідом. У спільній трапезі захтіли взяти участь Владика Митрополит і Архієпископ Алексій.

Вечером того ж дня Його Високопреосвященство Владика Алексій одбув у Варшаву, а другого дня рано, по молитві перед образом преподобного Онуфрія, одбув на авті до Варшави, проводжений Настоятелем і братією монастиря, Його Блаженство Владика Митрополит.

„Духовний Січ”, № 17/1928.
Збережено правопис оригіналу.

pozostając przełożonym monasteru i w latach 1989-1990 z Jabłecznej kierował restytuowaną diecezją lubelsko-chełmską. Monaster pozostawał w bezpośredniej jurysdykcji metropolity (uzyskał stauropegię).

1990 - w noc 21/22 września skradziono ikonę patrona monasteru św. Onufrego oraz Jabłeczneńską ikonę Bogurodzicy.

1990 - w monasterze umieszczono kopię Turkowickiej ikony Bogurodzicy, szczególnie czczonej przez mieszkańców Chełmszczyzny. Ustanowiono obchody święta tej ikony w monasterze na pierwszą niedzielę po święcie Złożenia Szat Bogurodzicy w Blachernie (15 lipca).

1991 - powstał konflikt z Kościołem Katolickim na tle przynależności prawosławnego cmentarza parafialnego w Jabłecznej, który kilka lat wcześniej został bezprawnie zapisany jako własność Kościoła katolickiego.

1992 - działające w monasterze Wyższe Prawosławne Seminarium Duchowne przeniesiono do Warszawy.

1992 - zniesiono status stauropegi i monaster został włączony bezpośrednio do diecezji lubelsko-chełmskiej.

1992 - zapoczątkowano pielgrzymki z Białegostoku do Jabłecznej na święto patrona.

1993 - zapoczątkowano pielgrzymki z Jabłecznej na Św. Górę Grabarkę na święto Przemienienia Pańskiego.

1994 - odzyskano, po wpłaceniu okupu, skradzione w 1990 r. ikonę patrona monasteru św. Onufrego oraz Jabłeczneńską ikonę Bogurodzicy. Na pamiątkę tego wydarzenia ustanowione zostało święto „odzyskania ikon”, przypadające w pierwszą niedzielę września.

1997 - nowym namiestnikiem monasteru został o. Paisjusz (Martyniuk).

1998 - wykończono nowe skrzydło budynku monasterskiego.

1998 - w dzień patrona 24/25 czerwca odbyły się uroczystości jubileuszowe z okazji 500-lecia istnienia monasteru z udziałem metropolity Sawy oraz 12 hierarchów prawosławnych z Polski, Ukrainy, Białorusi i Rumunii.

Opracował

Grzegorz Kuprianowicz

Житіє

преподобного отця нашого Онуфрія Великого

Преподобний Пафнутій, котрий подвизався в одному з пустинних єгипетських монастирів, залишив нам розповідь про це, як він зустрів у пустині преподобного Онуфрія Великого, а також інших пустинників. Своє оповідання він починає так:

Одного разу, коли перебував я в мовчанні у своєму монастирі, забажав я піти у внутрішню пустиню¹, щоб подивитись, чи є там інок, котрий більше від мене працює для Господа. Я встав, взяв з собою небагато хліба і води та подався в дорогу, нікому нічого не сказав, і попрямував до самої внутрішньої пустині.

Сімнадцятого дня своєї мандрівки я підійшов до високої гори, змучений дорогою сів під горою, щоб відпочити. В цю хвилину я побачив мужа, котрий наближався до мене, був він страшиного вигляду: весь покритий волоссям як звір, при тому його волосся було біле як сніг, оскільки стало воно сивим від старості. Волосся його голови та бороди було дуже довгим, доходило аж до землі і покривало все тіло його неначе якась одежа; а бедра його були опоясані листтям пустинних рослин. Коли побачив я цього мужа, котрий наближався до мене, я перелякався і побіг на скелю, що знаходилася на вершці гори. Він же, дійшовши до підніжжя гори, сів у тіні з наміром відпочити, оскільки вельми змучився від зусилля, а також від старості. Подивившись на гору, він побачив мене і, звертаючись до мене сказав:

- Підійди до мене, чоловіче Божий! Я така ж сама людина, як і ти, я живу у цій пустині і подвизаюся Бога ради.

- Я - говорить Пафнутій - почувши це, поспішив до нього і впав до його ніг. Він же сказав мені:

- Встань, сину мій! Це ж ти - раб Божий і друг святих Його, ім'я же твоє - Пафнутій.

Я встав. Тоді він приказав мені сісти, і я сів з радістю біля нього. Я почав його сердечно просити, щоб сказав мені своє ім'я і розповів мені своє життя - як він подвизався в пустині і як довго живе тут. Уступивши моїм невідстунним проханням, він почав свою розповідь про себе так:

- Ім'я моє - Онуфрій, я живу в цій пустині шістьдесять років, мандруючи по горах. Я не бачив ні однієї людини, нині бачу лиш тебе одного. Раніше я жив в одному чесному монастирі, який називався Еріті і знаходився недалеко міста Гермополя, що в Фівайдському краї. В монастирі цьому проживає сто братії, всі вони живуть в повній однодушності один з одним, і проводять спільне згідне життя в любові до Господа нашого Ісуса Христа. В них спільна їжа та одяг, вони проводять життя в пості, мовчанні і мирі, прославляючи милість Господню. В дні свого дитинства мене, як нового, наставляли там святі отці цирій вірі і любові до Господа, а також навчався я уставу іночеського життя. Я чув як вони бесідували про святого пророка Божого Іллю, про те, що він укріплений Господом жив в пості на

пустині; чув я також про святого Предтечу Господнього Івана, котрому не зрівнялася жодна людина, коли йдеться про його життя на пустині до часу його об'явлення Ізраїлеві. Чуючи це все, запитав я святих отців:

- Що ж, значить ті, котрі подвизаються в пустині, більші від вас у Божих очах?

Вони ж відповіли мені:

- Так, чадю, вони більші від нас, бо ми бачимо щоденно один одного, правимо соборно церковні співи з радістю, якщо захочемо їсти, маємо вже готовий хліб, точно так, коли захочемо пити - маємо готову воду; якщо трапиться комусь з посеред нас захворіти, знайде він утішення від братії, бо живемо ми спільно, один одному допомагаємо і служимо ради Божої любові. Ті, що живуть в пустині позбавлені всього цього. Там, чадю, набагато більший труд, як у нас, котрі живемо спільно. Ті, хто приймає пустинне життя, починає служити Богові з більшою ревністю, приймає на себе більш строгий піст, піддають себе голоду, спразі, спеці полуденній, з ревністю стараються пройти тісну і важку дорогу до Царства Небесного.

Все це я, смиренний Онуфрій, почув у своєму монастирі від святих отців. В мені з'явилось непереможне бажання іти в пустиню. Встав я ніччю і взяв небагато хліба, і вийшов я з монастиря, поклавши всі надії свої на Господа. Я пішов дорогою, що вела на гору, з наміром іти звідтам в пустиню. Коли тільки почав я входити в пустиню, побачив перед собою ясно сяюче саяво. Зовсім перелякавшись почав вже думати про повернення до монастиря. Тоді саяво наблизилось до мене, і я почув від нього голос, котрий говорив:

- Не бійся! Я - ангел, котрий ходить з тобою від дня народження твого, бо я призначений тобі Богом, щоб захищати тебе. Я дістав веління від Господа - вести тебе в цю пустиню. Будь досконалий і смиренний серцем перед Господом, з радістю служи Йому, а я не відступлю від тебе до цього часу, поки Сотворитель не велить мені взяти душу твою.

Сказавши це з ясного саява, ангел пішов переді мною, а я пішов за ним з радістю. Пройшовши біля шести чи семи мільяріїв² я побачив досить простору печеру. В цей час саяво ангельського світла зчезло з моїх очей. Підійшовши до печери, я хотів взнати, чи не має там якоїсь людини. Наблизившись до печері, по іночеському звичаю закликав я:

- Благослови!

І побачив я старця, на лиці його і у погляді сяяла благодать Божя і духовна радість. Я впав до ніг його і поклонився йому. Він, піднявши мене, поцілував і сказав:

- Чи це ти, брате Онуфрій? Увійди до мого житла.

Ввійшови до печері, я сів і провів з ним чимало днів, він навчив мене уставу життя пустинного. Коли старець побачив, що дух мій був вже просвіщений, сказав мені:



500-lecie Monasteru św. Onufrego w Jabłecznej

- Встань, чадо, поведи тебе в іншу печеру, живи в ній один однісінький і подвизайся о Господі.

Він взяв мене і повів в саму внутрішню пустиню: йшли ми чотири дні і чотири ночі. Накінець, на п'ятий день знайшли ми невелику печеру. І провів старець зі мною тридцять днів, і пішов назад до місця своїх подвигів. З цього часу він приходив до мене один раз у рік.

Пізніше я, смиренний Пафнутій, запитав:

- Отче чесний! Чи багато трудів здійснив ти на початку свого прибуття в пустиню?

Блаженний старець відповів мені:

- Повір, возлюблений брате мій, що я здійснив так важкі труди, що вже багато разів сумнівався у житті своєму, рахуючи себе близьким смерті: недужав я від голоду і спраги, не мав нічого з харчів та пиття, випадково лише знаходив пустинне зілля, котре було для мене харчуванням. Спрагу мою заспокоювала лише роса небесна. Соняшний жар спалював мене в день, ніччю я мерз від холоду. Благий Бог, приказав ангелу своєму піклуватися про мене і приносити мені щоденно не багато хліба і води для зміцнення тіла мого. Після тридцяти років, Бог дав мені більш багате харчування, оскільки біля моєї печери знайшов я пальму, котра мала дванадцять гілок, кожна з віток окремо від інших приносила фрукти - одна в один місяць, наступна в другий. Крім цього, по велінню Божому, потекло біля мене джерело води живої.

Потім знову запитав я його:

- Отче, в який спосіб ти причащаєшся пречистих Христових Тайн в суботу і недільний день?

Він відповів мені:

- До мене приходить ангел Господній, котрий і приносить з собою пречисті Тайни Христові і причащає мене.

Про все це бесідував зі мною Онуфрій - говорить Пафнутій - у підніжжя цієї гори, де ми зустрілись. Він же сказав мені:

- Встаньмо, брате і підемо до житла мого.

І вставши ми пішли. Зупинившись біля печери преподобний помолвився. Потім сів.

Всю цю ніч провели ми на молитві до Бога. Коли наступив день, я помітив, що лице преподобного після раннього молитовного співу змінилось, я дуже перелякався цього. Він же, зрозумівши це, сказав мені:

- Не бійся, брате Пафнутій, оскільки Бог, милосердний до всіх, послав тебе до мене, щоб ти похоронив тіло моє, в сьогоднішній день я закінчу своє дочасне життя і відійду до життя без кінця в мирі вічному, до Христа мого.

Був тоді дванадцятий день місяця червня, і приказав преподобний Онуфрій мені, Пафнутію:

- Возлюблений брате! Коли повернешся до Єгипету, нагадай про мене всім братії і всім християнам.

Після цього преподобний отець здійснив зі мною останнє цілування, а потім почав молитися до Господа зі сльозами і сердечним зітханням. Зігнувши коліна і помолвившись досить довгий час, він ліг на землі і сказав своє останнє слово:

- В руки Твої, Боже мій, передаю дух мій!

В цей час, коли він говорив це, його осяяло з неба дивне світло, а при його сяянні преподобний віддав свого духа.³ І в цей час чути було в повітрі голос ангелів, котрі співали і благословили Бога, тоді бо ангели святі, взявши душу преподобного, підносили її з радістю до Господа.

Я - розповідає Пафнутій - почав плакати. Потім, знявши з себе одяг, відірвав від нього нижню підшивку і покрив нею тіло святого. Знайшов я великий камінь, в котрому, по волі Божій, було заглиблення на зразок гробу. У цей камінь й поклав святе тіло великого угодника Божого зі звичним такий нагоді, співом псалмів. Після того, зібравши багато дрібних каменів, покрив ними тіло святого.

Я, менший раб Пафнутій, будучи удостойнений такої благодаті Божої, усно і письменно сповіщаю всім те, що було мені наказано сповістити у славу Боже, в пам'ять святих Божих і в користь шукаючим спасіння душі своєї. Нехай буде благодать і мир Господа нашого Ісуса Христа зі всіма вами, молитвами угодивших Йому святих і преподобних отців наших, нині і в безкінечні віки. Амінь.

На основі „Житій Святих”
св. Димитрія Ростовського
зі скороченнями переклав Г.К.

¹ Це була дика піщана пустиня в Єгипті віддалена від людських поселень.

² Миліарій - римська миля.

³ Смерть преп. Онуфрія наступила у IV ст.

Василь Кметь

Монастир св. Онуфрія Великого у Львові

Особлива роль у традиції Православної Церкви належить чернецтву. Впродовж століть це „воїнство Христове” стояло на сторожі чистоти і непорушності вчення Церкви, її Священного передання, богослов'я Святих Отців та Вчителів. Саме ці аскети - пустельники, стовпники, як і насельники скитів та монастирів першими реагували на будь які ворожі Церкві, християнській моралі та доброчесності впливи у суспільстві. І тоді звучав їх голос - іноді тихий та спокійний, іноді гнівний та рішучий - могутній і богонатхненний. Саме їх повна відданість та самопосягання служінню Христовій Церкві в душі Молитви Ісусової допомагали народам поборювати сили зла і формувати свої особливі форми духовного буття на основі давніх, освячених Церквою традицій. Зрештою, у порівнянні з Західним християнством, Православ'я отримало визначення „релігії монахів”¹.

Багато написано про роль монастирів в історії українського народу, значення українського чернецтва в історії Церкви. Серед святих Вселенського Православ'я, до аскетичної традиції яких звертались чернечі осередки на українських землях особливо варто відзначити постать св. Онуфрія Великого. Опіці великого аскета IV ст. доручено ряд обителів у Галичині, на Подляшші, Волині; постать цього пустельника була популярною і в традиції народного християнства.

Саме з теренами Галицько-Волинської держави пов'язується поширення культу св. Онуфрія серед східних слов'ян². Так, літописний „Список руських міст, далеких і близьких” (1373-1395) згадує про мощі св. Онуфрія у Самборі, які, можливо, потрапили сюди із Брауншвайга³. Монастирі та храми святого Онуфрія відомі у ряді інших сіл та міст. Наприклад існування Свято-Онуфріївського монастиря в с. Бірча (згадка в 1422 р.) відоме з підтвердної грамоти Казимира Ягайловича Федору Шептицькому на володіння с. Канюфости від 12 квітня 1469 р.⁴ Однойменний храм згадується у 1367р. в Посаді Риботицькій, в 1400 р. - у Перегінську поблизу Коломиї⁵. Характерно, що в другій половині XVII ст. львівський православний (згодом уніатський) владики Йосиф Шумлянський, намагаючись обмежити свободу мандрівних ченців, своїм коштом відкриває у Перегінську монастир святого Онуфрія⁶. До сьогодні образ св. Онуфрія кінця XVII - початку XVIII ст. ст. зберігається у церкві-каплиці с. Розгірче на Стрийщині, де у XVIII ст. був відомий уніатський жіночий монастир (колишній православний)⁷. Онуфріївський пресвітер в Острогу згадується серед опитуваних свідків у судовій справі, щодо майна єпископа Кирила Терлецького, самовільно захопленого луцьким військом Жданом Боровицьким (від 23 грудня 1591 р.)⁸. У Володимирі „ма-

настирь в гаи святого Онофрия, у востровѣ на рѣцѣ Лугу”, до якого належить „кгрунтъ, островъ Волосавъ”, внесено в опис церков і маєтків єпископства, складений при передаванні його єпископу Іпатію Потію 11 квітня 1593 р.⁹.

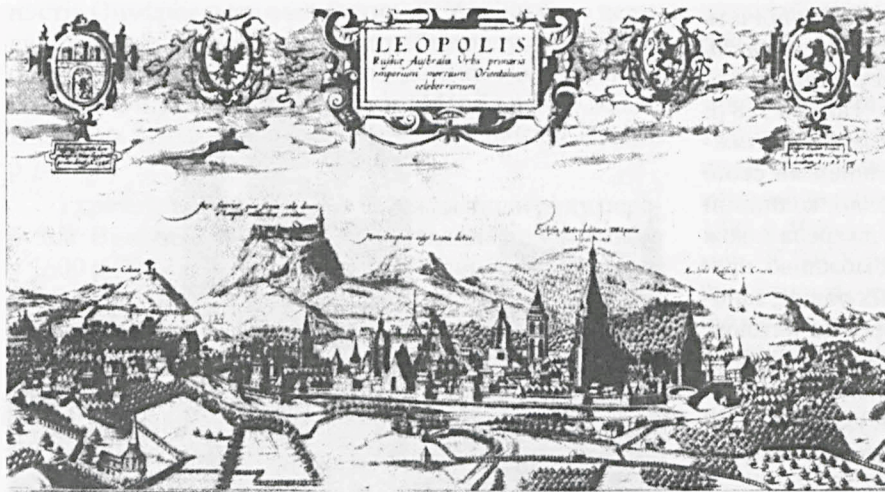
Очевидно, українськими впливами зумовлене й поширення культу святого на північ та схід - наприклад, князь Симон Лугвень засновує монастир св. Онуфрія біля Мстиславля; а можливим фундатором монастиря св. Онуфрія „на Тростенском озері” у Московському князівстві вважається київський митрополит Кипріяні¹⁰.

Окремою цікавою сторінкою історії духовної культури українського народу є традиція почитання св. Онуфрія, постать якого набуває іноді ряду „нежитійних” рис. Пройшовши складний, спрямований на досягнення Вищої Істини єднання з Творцем, шлях, царевич-аскет Онуфрій у народній уяві став опікуном породіль¹¹.

„Царські палати оставив еси,
Густую пустиню злюбив еси;
Царські трони
І їх корони,
Перлову главу
І їх славу,
І сон... О, Боже!
Ні во чтоже
Вмѣнив еси!”

- читаємо у народному вірші „Преподобному Онопрею”. І все це заради того, щоб отримати „заплату царськую палату” після завершення свого земного життя¹². Провівши шістьдесят три роки в пустелі без спілкування з людьми, св. Онуфрій вражав своєю святістю навіть „диких звірів” та „розмаїтих птахів”. Навіть після смерті „два леви яму ему копали, виривали і плакали і ридали і гірко волали”¹³. Очевидно, тому серед східного слов'янства св. Онуфрій вважався також захисником худоби від всіх лих¹⁴. З російських замовлянь довідуємося про зцілення святим Онуфрієм людей від кровотеч. Преподобному Онуфрію моляться також за збереження від несподіваної смерті. У білоруському фольклорі зустрічається своєрідний образ - „лясной царь Оноприй”¹⁵.

Незвичної постави набирає образ преподобного пустельника і в деяких українських віруваннях. Наприклад, в Луцькому повіті понад сто років тому побутовала легенда, яка пояснювала чому між 12 червня (днем вшанування Церквою пам'яті преп. Онуфрія Великого) та 6 серпня ніколи не буває морозу. Колись Мороз засперечався із святим Онуфрієм, а той розрубав йому



Найстаріший вид Львова з початку XVII ст. Рисунок італійця Аврелія Пассаротті

голову сокирою. Заліковувати ж рану Мороз був змушений аж до Спасового дня - Преображення Господнього¹⁶.

Найбільш відомими осередками чернечого життя, яким належить виняткова роль в історії Українського Православ'я, стали монастирі в Яблочині на Підляшші та у давньому княжому місті Львові.

Історія львівського Свято-онуфріївського монастиря сягає своїми витокami сивої давнини. Львівський історик XVII ст. Бартоломей Зіморевич, посилаючись на невідомий сьогодні слов'янський рукопис, пише про появу перших ченців за князя Лева Даниловича (1264-1301), який передав під їхню опіку образ Богородиці, написаний апостолом Лукою¹⁷. Ченці зберігали ікону у великій таємниці - ні князь Болеслав-Юрій Тройденівич (1323-1340), ні король Казимир III про неї не знали. Лише князь Володислав Опольський (1372-1378 і 1385-1387) під час свого урядування в Галичині зміг підступом забрати образ і передати до Ченстохови. Князеві Леву приписує заснування монастиря св. Онуфрія і василіанський літописець XVIII ст.¹⁸

Перші ж документальні згадки про цю обитель датовані другою половиною XV ст. Йдеться про ряд привілеїв 1460-х рр., що стосуються надання для монастиря львівського міщанина Степана Дропана. Постійне покликування Успенського Ставропігійного братства на цю традицію, брак оригінальних документів, спричинили тривалі дискусії в історіографії довкола як дати заснування братської організації, так і в питанні існування друкарні у Львові до приходу Івана Федорова¹⁹. Спираючись на свідчення джерел про королівські підтвердження надань Степана Дропана, відомий львівський історик-архівіст минулого століття Денис Зубрицький вважав, що в 1463 р. цей міщанин наново заснував або оновив давній монастир св. Онуфрія. Разом з матеріальним забезпеченням було здійснене передання обителі під опіку церковного братства. Львівський староста Анджей Одровонж підтвердив акт надання, а в 1469 р. монастир отримав привілей Казимира IV Ягайловича. Монастирем мав управляти унівський ігумен, а обидва монастирі підпорядковувалися безпосередньо

київському митрополиту²⁰. Запис у протоколі львівського лавничого суду від 27 липня 1589 р. засвідчує заяву членів Ставропігійного братства про те, що монастир св. Онуфрія Степаном Дропаном „був фундований і дотований... і відданий під духовну юрисдикцію ігумена унівського монастиря, що підлягає київському і галицькому митрополитові, а під світську пану старості львівському”²¹. Княжої традиції монастиря у цей час вже, очевидно, не пам'ятали.

Залежною від Унева Свято-Онуфріївська обитель залишалась майже до кінця XVI ст. Грамотою від 13 листопада 1589 р. константинопольський патріарх Єремія звільнив монастир як від цієї залежності, так і від влади львівського єпископа.

Братська ж опіка над монастирем продовжилась до початку XVIII ст. (до прийняття унії Львівською єпархією). Впродовж XVI ст. триває боротьба владик за включення монастиря св. Онуфрія у свою юрисдикцію. Так, львівський єпископ Арсеній (Балабан) (1549-1569) захоплює його силою - ченців, які чинили опір було покарано ув'язненням по церквах чи посаджено в колодазі. 14 вересня 1556 р. під загрозою сплати 1000 гривень владика Арсеній зобов'язався не чинити нападів на Унів, а в угоді з братством відмовився від претензій на Онуфріївський монастир і визнав його ставропігійним - митрополитим²².

Довготривалим був також конфлікт із наступним владикою єпископом Гедеоном (Балабаном) (1569-1607). Висуваючи звинувачення проти братства, він домагався піврічного ув'язнення братчика Івана Красовського на дзвіниці монастиря св. Онуфрія. Члени Успенського братства брати Рогатинці та згаданий Красовський звинувачувались у тому, що цей монастир відняли у єпископа²³. Не погодився владика з братством і після патріаршого передання монастиря Ставропігії, намагався чинити опір і організовував захоплення обителі силою. Так, у 1590 р., після заходу сонця слуги єпископа потаємно увійшли до монастиря, обшукали всі комори і скрині, забрали документи, ув'язнили ігумена. Після скарги до митрополита, єпископ змушений був визнати права братства на монастир²⁴. Це право було підтвержене також грамотою короля Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р., отриманою братством завдяки клопотанням ряду православних магнатів (зокрема, князя К. Острозького)²⁵.

Всі питання, які стосувалися економічного життя монастиря, обрання посадових осіб, в т.ч. ігумена, вирішувались на зібраннях братства. Імена перших ігуменів монастиря св. Онуфрія залишаються невідомими. У монастирській хроніці лише вказано, що до 1480 р. «були зайшли здальших монастирів управителями і мешканцями» обителі. Перший відомий ігумен Йоасаф (+ 1493) був одночасно архимандритом другого львівсь-

кого православного монастиря - св. Юра²⁶. Як свідчать нечисленні згадки імен ченців у джерелах, обитель об'єднувала невелику кількість братії: ігумена, трьох - чотирьох ієромонахів та кількох ченців. Так, у 1528 р. згадується чернець Іван, «з Божої волі зложений тяжкою слабістю», що виголошує перед міщанами свою останню волю; у 1546 р. - чернець Омелян, колишній багатий львівський кравець²⁷. Згадують джерела також маляра з монастиря св. Онуфрія Федора, можливо, представника однієї з львівських малярських родин, заповіт якого у 1557 р. був внесений вдовою до актових книг гродського суду²⁸. В другій половині XVI ст. відомі ігумен Леонгій (бл. 1558-1588 р.), ігумен Іона (1558 р.), намісник Генадій (1588-1590 рр.), ігумен Василій (1589-1594 рр.), що мав виїхати до київського Михайлівського монастиря.

Більше інформації про діяльність братського монастиря маємо вже з наступної доби. У 1604 - 1618 рр. тут служить священник Федір, що перейшов із Трьохсвятительської каплиці при Успенській церкві; у 1624, 1635 рр. - настоятель отець Сергій, у 1624 - священник Петро²⁹. Як свідчить лист київського митрополита Іова (Борецького) до братства від 11 січня 1627 р. ігуменом Свято-онуфріївського монастиря призначено і висвячено ієромонаха Йосифа (Кириловича) - відомого діяча киево-печерського кола ченців, якого запросив зі Львова в Лавру ще архімандрит Єлисей (Плетенецький). У 1634 р. о. Йосиф зрікся ігуменства, обурившись призначенням братчиками під час його відсутності намісником монастиря о. Петронія. У ході справи, як видно з протоколів засідань братства, виявилось, що і до о. ігумена висунуто претензії: він заступався за монастирським кашоваром (своїм родичем), якого хотіли покарати ув'язненням за зневажливе ставлення до ченців. Після передання о. Йосифом ключів і обов'язків братству, в кінці лютого 1635 р. «молодшим» Онуфріївським братством (за згодою «старшого») було обрано ігумена о. Сергія. Але за Йосифа вступився митрополит Петро (Могила), після його листа до братства із закликом припинити сваволлю, Йосиф (Кирилович) і далі виконував обов'язки ігумена (до 1638 р.)³⁰.

На відміну від львівського Віленський братський статут ширше охоплював усі можливі ділянки застосування зусиль членів організації, не обмежуючись лише до братчиків т. зв. старших. Широко розгортаючи свою діяльність в Онуфріївському монастирі Ставропігійне братство починає усвідомлювати необхідність певних змін. Таким чином, у 1633 р. було затверджено статут, розроблений на основі львівського і віленського, утвореного вже раніше «молодшого» братства - для неодружених чоловіків. Місцем його зібрань став монастир св. Онуфрія³¹. Як у «старшому» так і в «молодшому» братстві всі керівні посади були виборними. Поряд із 4 старшими братчиками та їх помічниками, осіб відповідальних за діяльність шпиталю, школи, скарбниці, того, хто б здійснював «інспекторство на всяк гріх» та ін., призначалися відповідальні за управління монастирем св. Онуфрія (напр., в 1601 р. - Микола Добрянський і Андрій Білдагович)³². Особливо обиралися братчики на



Церква св. Онуфрія у Львові та будинок монастиря з дзвіницею

тимчасові посади. Наприклад, 27 серпня 1627 р. під час будови монастирської церкви, коли почали «над притвором склепити», за робітниками доглядав Григорій Романович³³. У вересні цього ж року (03.09) обов'язки «дозорців» виконують Ян Афендик і Григорій Мороз. Згадуються дозорці і при побудові монастирських келій у 1683 р. (Стефан Красовський, Стефан Лавришевич і Кипріян Кисельницький)³⁴. Як і члени старшого Успенського Братства молодші братчики зобов'язувались бути вірними інтересам братства, ідеям православ'я. Одною з перших вимог до кожного з них був обов'язок сповідатися щонайменше двічі на рік (на Різдва і Пасху), вести благочестиве життя - не як «в посполитом дому», а як в домі, призначеному «на омышлевання спрятку, чести и хвалы всеилного Бога належачих»³⁵. У 1645 р. молодше Свято-онуфріївське братство отримало затвердження і благословення митрополита Петра (Могили). Братчики разом з монастирською братією стали активними учасниками церковного відродження - вони беруть участь у діяльності школи, створюють окрему бурсу для учнів, з кінця XVI ст. при обителі утримують шпиталь для немічних та жебраків. Коли у 1644 р. «шпитальний господар» Матвій поскаржився братству на складне матеріальне становище, було вирішено кошти із скарбниці монастиря передати «на убогих до шпиталю»³⁶.

Впродовж всього часу існування монастиря св. Онуфрія спирався на опіку та жертвність православних християн. У 1518 р. кушнір Стецько і кравець Андрій купують город біля монастиря і передають його обителі. Це - одна з перших братських фундацій. До звільнення монастиря від податків значною мірою спричинився своїм заступництвом при королівському дворі князь Костянтин Острозький³⁷. Поданий на затвердження Яну Казимиру у 1650 р. реєстр привілеїв Львівського братства містить понад десяток документів 1572 - 1639 рр., більшість з яких обумовлюють «воль-

ності» Онуфріївського монастиря³⁸. У стіни його церкви пізніше були вмуровані надгробки ряду фундаторів обителі: Олени Понентовської, доньки молдавського воеводи Янкули (1598 р.), Андрія і Марії з роду Касіана Шлюсаря (1610 р.), доньки Яцка Полянського (1622 р.).

І храм, і келії впродовж століть зазнали ряду перебудов. Відоме фундування келій міщанкою Кунцевою у 1600 р. У 1623 р. в монастирі, будови якого були дерев'яними, сталася пожежа. Основні перебудови було здійснено в 1655 - 1656 рр. Саме з того часу монастир набув вигляду оборонної споруди. Окремо збудовано вежу з дзвіницею. Огорожа монастиря спочатку також була дерев'яною, і лише у 1690 р. з'явилися кам'яні мури. До перших десятиліть XIX ст. проіснував монастирський цвинтар, згодом його перетворено в сад. Під час турецької облоги 1672 р. монастир знову було спалено і відбудовано у 1683 р. У 1701 р. розбудовано каплицю Пресвятої Трійці при церкві, як наголошує А. Криловський, за щасливе розв'язання справ з противниками православ'я (єпископом уніатом Йосифом Шумлянським)³⁹. Сучасного вигляду монастир набув після перебудов, здійснених василіянами у 1815-1820 рр.

Окрему, надзвичайно цікаву сторінку історії монастиря св. Онуфрія у Львові складають події, пов'язані із місцевим книгодрукуванням. Саме з цією обителлю пов'язана діяльність Івана Федорова - друкаря «книг пред тым невиданных». Одним з активних учнів, помічників, а, згодом, продовжувачів великої справи був онуфріївський чернець о. Мина. Саме він став, можливо, одним із тих «малых ... в иереиском чину», які, за словами Івана Федорова, допомогли відкрити друкарню у 1572-1573 рр. Після смерті першодрукаря о. Мина брав активну участь у створенні братської друкарні, а в документах 1588 р. його названо друкарем, який став її першим управителем. Під час суперечок з єпископом Гedeоном (Балабаном), о. Мина був жорстоко покараний - за розпорядженням владики його в ланцюгах впродовж двох місяців тримали у Галичі⁴⁰. Ще одною цікавою постаттю з числа монастирського духовенства був о. Леонтій. Відомий в обителі ще з 60-х рр. XVI ст., він був хранителем монастирської скарбниці, якою міг повноправно розпоряджатися. На початку 80-х рр. о. Леонтій дав Івану Федорову 80 золотих, отримавши після його смерті 40 Апостолів. На основі документу, що засвідчує цей факт, було навіть висунуто гіпотезу про можливість заснування Іваном Федоровим після повернення з Острога нової друкарні у 1583 р. безпосередньо в Онуфріївському монастирі⁴¹.

5 (15 за н.с.) грудня 1583 р. помер Іван Федоров. Поховано його на цвинтарі біля монастиря, або й у самому храмі св. Онуфрія. На могилі було покладено плиту з відповідним написом. Вище згадувана хроніка монастиря 1771 р. засвідчує наявність надгробку «якогось друкаря», який використовується для накриття підлоги перед вівтарем Божої Матері, і який необхідно зберегти як пам'ятку про засновану тут друкарню. Надгробок Івана Федорова вивчали такі дослідники минулого століття як археолог і історик З. Я. Долєнга-Хода-

ковський, археограф П. Кеппен, К. Ф. Калайдович, проф. М. Погодін, Я. Головацький. Розміщений серед плит підлоги надгробок дуже руйнувався, що неодноразово відзначали науковці і зверталися до оо. василіян з проханням виїняти його і вмурувати в стіну для кращого збереження. Оригінальну плиту останнім бачив відомий український історик А. Петрушевич у серпні 1883 р. Через кілька місяців надгробок зник. Протоігумен ЧСВВ Климентій Сарніцький 9 грудня 1883 р. у присутності шести свідків склав протокол, оповідаючи, що камінь розсипався під час ремонту підлоги у церкві: ченці лише наглядали за роботою простих робітників, тому не вдалося врятувати надгробок від лома. Дискусії довкола питання про свідомий вчинок чи злочинну недбалість василіян, як і про сам факт повного чи часткового знищення пам'ятки тривали ще впродовж кількох десятиліть, доповнюючись новими суперечливими свідченнями та спогадами. На жаль, зображення надгробку Івана Федорова дійшло до нас лише у не зовсім точних зарисовках вчених XIX ст.⁴²

Коли у 1585 р. постало питання викупу закладеної друкарні покійного Івана для потреб братства, справу підтримав єпископ Гedeон, звертаючись до вірних і духовенства з проханням про добровільні пожертви на друкарню. З такими зверненнями владики, датованими 8 листопада 1585 р., ченці монастиря св. Онуфрія були розіслані по єпархії⁴³. У травні 1586 р. єпископ повторив свій заклик. Таким чином, з 1586 р., із затвердженням статуту Львівського братства, воно отримує всі головні засоби своєї діяльності - опіки над церковним життям, книгодрукування, шкільництва.

Під час будівельних робіт при зведенні Успенського храму на поч. XVII ст. друкарню було перенесено до Онуфріївського монастиря. Не припиняючи своєї діяльності, тут вона перебувала до 1616 р. Високо оцінював діяльність друкарні Александрійський патріарх Кирило, який у листах до братства з 1614 р. відзначав, що «особливо в Онуфрію, яко дошло нас слышати, же и неких типографов мнихов маєте, котрые великое старане мають, якобы през выданы книг много доброго народови христіанскому з друкарни вашей собою учинили»⁴⁴. Повернення ж друкарні на попереднє місце, можливо прискорила подія, що сталася на початку 1615 р. Під 3 січня у протоколах братства записано, що приїхавши до Львова уніатський митрополит Йосиф Вельямін Рутський та Володимирський уніатський єпископ Ілля Мороховський забажали оглянути друкарню. Вони, разом зі свитою увійшли в монастир. Братія ж обителі з братчиками, боячись підступу, вдарили на сполох і «дзвонили на ктвалть». На дзвін збіглися передміщани, зчинилася бійка. Побиті владики зі слугами ледве втекли, після чого подали скаргу в суд. «Староста посажал пред міщан, а міщан на ратушъ позываль, повідаючи, жесте гвалть учинили на манастыри и пана Руцкого хотілисте забити». Ця справа дуже дорого обійшлася братству - у протоколах зафіксовані всі оплати і витрати на старосту, прокураторів, гетьмана і ін., а також і на самих уніатських «гостей»⁴⁵.

Друкарська справа досить швидко допомогла пок-

рашити фінансове становище братства: з її коштів, як зазначав проф. І. Огієнко, утримувалась школа, Успенська церква з причтом, шпиталі і сам Свято-онуфріївський монастир⁴⁶. В добу національно-визвольної війни українського народу під проводом гетьмана Богдана Хмельницького духовенство і братчики Львова підтримували зв'язки із козацьким військом. Згодом братству дорікатимуть ворожим ставленням до польської влади під час облог 1648 і 1655 рр. У бібліотеку Онуфріївського монастиря потрапила книга, подарована козаками восени 1648 р. братству с. Вербиці. Зустрічалися братчики із «капеланом» гетьмана Богдана Хмельницького о. Іваном Гоголовським, який, отримавши в подарунок ряд львівських видань, передав монастирю св. Онуфрія Октоїх⁴⁷.

Таким чином, від XIII ст. до переходу єпархії в унію (поч. XVIII ст.), монастир св. Онуфрія у Львові відіграє надзвичайно важливу роль у житті міста, Православної Церкви, українських земель. Активне культурно-освітнє життя, боротьба за права православних українців у Речі Посполитій і, головне, відстоювання віри і прав Православної Церкви - практично жодна із ділянок не залишилася поза увагою та без підтримки насельників обителі. У XVIII ст. монастир перейшов у руки уніатів і став василіянським.

Минає час, змінюються покоління, монастир живе вже за іншим розміреним ритмом, даруючи минулому славні традиції перших століть своєї історії. Людська пам'ять не здатна зберегти всього. Але усе пам'ятають кам'яні стіни храму із вмурованими таблицями давніх фундаторів, написами і датами. Пам'ятають і мовчать, бо чекають слів потомків. І, здається, з глибин віків зносяться в небо тихі молитви братії за ці наступні покоління, а сумовитий погляд першодрукаря закликає з місця свого останнього спочинку до дій, до праці в ім'я народу, віри, Церкви. І таємничий пустельник, вкритий довгим волоссям, і надалі благословляє чернецтво та молодших братчиків, звертаючись до Господа з молитвою за Православну Галичину.

Василь Кметь

¹ Кураев А. Протестантам о Православии.- М.,1997.- С.12.

² Мицько І. До історії львівських церков // Львів. Історичні нариси.- Львів, 1996. - С. 92-93.

³ Там само. С.92; Тихомиров Н. Н. "Список русских городов дальних и ближних" // Исторические Записки. М., 1952. - Т.40. - С.224.

⁴ Крип'якевич І. Середньовічні монастирі в Галичині. Спроба каталогу // Записки ЧСВВ.- Т.2.- Жовква, 1927.- С.95.

⁵ Мицько І. До історії... С. 92-93.

⁶ Шараневич І. Іосиф Шумлянський рускій єпископ Львовский от г. 1667 до г. 1708. Біографический начерк.- Львов, 1896.- С.17-18.

⁷ Сулик Р. Монастирі на Стрийщині від найдавніших часів // "В своїй хаті своя правда..." Сторінки історії Стрия.- Стрий, 1992.- С. 22-23.

⁸ Архив Юго-Западной России. - Ч.1.- Т.1.- С.320.

⁹ Там же.С.373.

¹⁰ Мицько І. До історії... С.93.

¹¹ Там само. С.92.

¹² Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П. Чубинским.- Т.1.- Спб., 1872.- С.176-177.

¹³ Там же.

¹⁴ Юдин А.В. Ономастикон русских заговоров. Имена собственные в русском магическом фольклоре.- М., 1997.- С.104.

¹⁵ Там же. С.104-105.

¹⁶ Труды этнографическо-статистической экспедиции...С.31

¹⁷ Zimorowicz J. B. Opera, quibus res gestae urbis Leopoldis illustrantur. Ed. dr. K.Heck.- Leopoldis, 1889.- P.48-51.

¹⁸ Крип'якевич І. Середньовічні монастирі...С.86.

¹⁹ Див. наприклад Ісаєвич Я.Д. Найдавніші документи про діяльність братств в Україні // Його ж. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура.- Львів,1996.- С.50-62

²⁰ Зубрицький Д. Летопись львовского Ставропигийского братства.- Львов, 1926.- С.6-7.

²¹ Крип'якевич І. Середньовічні монастирі...С.86-87.

²² АЮЗР. - Ч.1. - Т.11. - К., 1904. - С.109-110.

²³ Там же. С.115-116,120.

²⁴ Крип'якевич І. Історичні проходи по Львові. - Львів, 1991. - С.138-139.

²⁵ АЮЗР. - Ч.1. - Т.11. - К., 1904. - С.55-56.

²⁶ Крип'якевич І. Середньовічні монастирі...С.79-90.

²⁷ Крип'якевич І. Львівська Русь в першій половині XVI ст. Дослідження і матеріали. - Львів, 1994. - С.65,101.

²⁸ Там само. С.65; Александрович В. Львівські малярські родини XVI ст. // Жовтень. - 1987. - №1. - С.99.

²⁹ Мицько І. Львівські священики та вчителі останньої чверті XVI - першої третини XVII ст. // Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні. Доповіді та повідомлення наук. конф. 4-5.04.1996. - Львів, 1996. - С.13-14.

³⁰ Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. - Киев, 1883. - Т.1. - С.290-292; Киев, 1898. - Т.2. - С.86-92.

³¹ Ісаєвич Я.Д. Львівське Успенське братство, його школа і друкарня // Львів. Історичні нариси. - Львів, 1996. - С.84. Статут Онуфріївського братства, протоколи засідань, облік прибутків та видатків опубліковані в АЮЗР (Ч.1. - Т.12. - С.72-163.).

³² АЮЗР. - Ч.1. - Т.11. - С.22-23.

³³ Там же. С.640.

³⁴ Там же. С.641, 670.

³⁵ Там же. Т.12. - С.75.

³⁶ Там же. Т.11. - С.150.

³⁷ Крип'якевич І. Львівська Русь ... С.74.

³⁸ АЮЗР. - Ч.1. - Т.11. - С.169-170.

³⁹ Там же. С.103.

⁴⁰ Немировский Е.Л. Иван Федоров (около 1510 - 1583). - М., 1985. - С.143-144.

⁴¹ Там же. С.144; Немировский Е.Л. Документальные материалы львовских архивов о последнем периоде жизни и деятельности Ивана Федорова // Исторический Архив. - М., 1961. - №4. - С.232-233.

⁴² Немировский Е.Л. Иван Федоров ... С.207-213. Див. також Немировский Е.Л. Путешествие к истокам русского книгопечатания. - М.,1991.

⁴³ Zubrzycki D. Historyczne badania o drukarniach rusko-slowianskich w Galicyi. - Lwów, 1836. - С.14.

⁴⁴ Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила ... Т.1. - С.201-204; Огієнко І. Історія українського друкарства. - Київ, 1994. - С.116-117.

⁴⁵ АЮЗР. - Ч.1. - Т.11. - С.344-345.

⁴⁶ Огієнко І. Історія українського друкарства... С.122.

⁴⁷ АЮЗР. - Ч.1. - Т.11. - С.184; Ісаєвич Я.Д. Зв'язки братств із запорізьким козацтвом у XVII ст. // Його ж. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура.- Львів,1996.- С.109-110.

WYŚWIĘCENIE NOWEJ CERKWI NA ŚW. GÓRZE GRABARCE

Wiara, której nie dało się zniszczyć

Porośnięta wysokimi sosnami Święta Góra Grabarka wznosi się wśród starej Puszczy Mielnickiej. Dzisiaj już, być może, tylko one są świadkami najstarszych dziejów powstania w tym miejscu sanktuarium. Na szczycie góry usytuowana jest cerkiew pw. Przemienienia Pańskiego. Z trzech stron otacza ją las krzyży wotywnych - świadectwo wiary prawosławnych chrześcijan promieniujące na współzyczących z nimi od lat innowierców.

Początki sanktuarium sięgają początku XVIII wieku, kiedy to okoliczni Rusini otrzymali objawienie Boże, w jaki sposób mają ustrzec się od rozprzestrzeniającej się śmiertelnej epidemii cholery. Według wskazania Bożego wierni siemiatyckiej parafii (w tym czasie ludność ruska zamieszkująca te tereny należała do Kościoła unickiego, do swej macierzystej Cerkwi prawosławnej oficjalnie powróciła w roku 1839) wykonali drewniany krzyż i zanieśli go na górę znaną w tym czasie jako Uroczysko *Suminszczyna*.

Objawienie okazało się prawdziwe, a wdzięczny za ocalenie ruski lud wznosił na górę małą kapliczkę pw. Przemienienia Pańskiego. Od tego czasu dziesiątki tysięcy wiernych pielgrzymuje na Grabarkę na coroczne święto Przemienienia Pańskiego, zwane *Spasem*. Pielgrzymi ofiarowując się niosą krzyże, tak jak niegdyś ich przodkom objawił Bóg. Z każ-



Cerkiew Przemienienia Pańskiego na Świętej Górze Grabarka sprzed 12 VII 1990 r.

dym rokiem krzyży przybywa. Stare, po kilkudziesięciu latach próchnieją, lecz nikt ich nie wyrzuci - będą wkopane głębiej w ziemię, aż same zamienią się w proch. Na ich miejsce pielgrzymi przyniosą nowe - i będzie tak to trwać, dopóki nie ustaną ludzkie troski, choroby i nieszczęścia, dopóki nie ostygnie w tym narodzie wiara.

Główna zabytkowa cerkiew - ofiaro-

wana Bogu przez wdzięczny za ocalenie ruski lud (przebudowywana wielokrotnie, patrz: „NBiN” nr 6/95-6/96) przetrwała szczęśliwie pierwszą i drugą wojnę światową. Do tragedii doszło w nocy z 12 na 13 lipca 1990 roku - zabytkowa cerkiewka spłonęła w przeciągu dziesięciu minut niczym świeczka. Jej zgłiszczą stały przez jakiś czas, a przybywający na miejsce tragedii ludzie nie potrafili opanować łez żalu. Być może do tej chwili nie zdawali sobie oni sprawy, jak wielką przedstawiała dla nich wartość. Wartość, której nie da się przeliczyć na pieniądze.

- Dokładnie pamiętam ten dzień, kiedy dowiedziałam się o podpaleniu cerkwi na Grabarce - wspomina jedna z parafianek. Byłam wtedy daleko poza domem na praktykach studenckich. O pożarze dowiedziałam się przypadkowo na ulicy od znajomego. Początkowo myślałam, że żartuje. Kiedy jednak wiadomość dotarła do mnie jako prawda byłam wstrząśnięta... Czulałam się, jak gdyby umarł mi ktoś bardzo drogi, ktoś bardzo bliski. Nigdy nie zapomnę wrażenia, jakiego później doznałam po przyjeździe na Grabarkę. Zamiast widoku znanej od dzieciństwa cerkiewki, zobaczyłam pustkę. Na miejscu cerkwi - tylko żółty piasek, nic poza tym. To było okropne!

O podpaleniu cerkwi na Św. Górze Grabarce pisały i mówiły wszystkie mass media w kraju i poza jego granicami. Wszyscy przecież znali lub przynajmniej



Św. Góra Grabarka, miejsce po spalonej cerkwi

słyszeli o Grabarce, a jeśli nie, to właśnie wtedy mieli okazję usłyszeć.

- *Nic nie dzieje się przypadkowo* - wspomina po latach jeden z pielgrzymów - *widocznie Bóg miał w tym swój cel. Wszędzie tam, gdzie wznosi się modlitwa do Boga, wróg nie śpi. Z coraz to większą intensywnością atakuje, by za wszelką cenę zgorszyć, odwieść od Boga tych, którzy chcą się modlić.*

Na Grabarce gołym okiem widać było tę walkę zła z dobrem. Część ludzi przyjeżdża tu dla modlitwy, część aby spotkać się ze znajomymi, ubić interes na targowisku

- *...a nawet ci, którzy podchodzą do Przycastija* - kontynuuje - *nie potrafią uszanować tego sakramentu, pomimo, iż słyszą za każdym razem z ust duchownych słowa: „So strachom Bożym i wieruju prystupitie!”.* Kilka lat temu w wielkim ścisłu pewna kobieta wytrąciła z rąk świąszczenika czaszę z Przycastijem. Wypalano wtedy w tym miejscu ziemię, gdzie zbezczeszczone Ciało i Krew Chrystusa.

Po latach było już wiadomo, że tragiczna lipcowa noc 1990 roku, posłużyła prawosławnej społeczności do okazania większej gorliwości w wierze. Ogień, jak najczystszy i najdelikatniejszy żywioł, którego płomienie zawsze dążą ku górze, od początków dziejów ludzkości służył do spalania ofiar Bogu. Podobnie tragedia spalania cerkwi na Grabarce, stała się ofiarą oczyszczającą to, co być może zostało niegdyś zbezczeszczone, a przede wszystkim stała się ona ofiarą, która odnowiła serca wielu chrześcijan. Ludzie nie szczędzili ofiar na odbudowę nowej świątyni. Po ośmiu latach od tragedii, w



Metropolita Sawa, wraz z innymi hierarchami oświeca preston w odbudowanej cerkwi pw. Przemienienia Pańskiego na Św. Górze Grabarce, 17 maja 1998 r.

dniu 17 maja br. tysiące pielgrzymów przybyło na uroczystość wyświęcenia odbudowanej cerkwi na Św. Górze. Tej długo oczekiwanej ceremonii wyświęcenia, dokonał zwierzchnik Cerkwi prawosławnej w Polsce metropolita Sawa. W swojej homilii wielokrotnie nawiązał do trwającej ciągłości historii żyjącego tu narodu, do jego wiary, której nie można zniszczyć, ponieważ tkwi ona w jego korzeniach.

Wyświęcenie cerkwi na Grabarce splotło się z XIX Paschalną Pielgrzymką Młodzieży Prawosławnej. Metropolita zwrócił się więc i do młodzieży, aby patrząc na wiarę swych przodków uczyła się od nich oddania dla Cerkwi, miłości

do Boga, kultury duchowej i odpowiedzialności. Od dzisiejszej młodzieży zależy przecież ciągłość wiary i kultura duchowa przyszłych pokoleń.

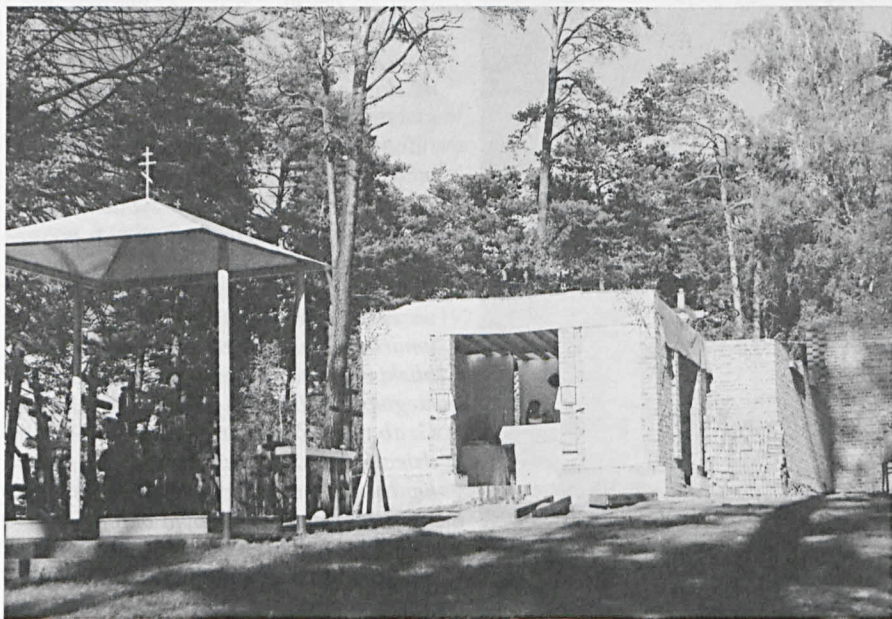
W majowych uroczystościach na św. Górze Grabarce, obok metropolity, wzięli również udział: arcybiskup łódzki i



Metropolita Sawa zapala pierwsze światło w nowej świątyni

poznański Szymon, biskup lubelski i chełmski Abel, biskup hajnowski Miron oraz biskup bielski Grzegorz. Licznie przybyli również pielgrzymi, którym Św. Góra jest tak bliska sercu. Dzień wyświęcenia cerkwi na Grabarce zapisze się na pewno w ich pamięci jako dzień paschalnej radości, wielu z obecnych tu w dniu 17 maja br. przeżyło na Grabarce „drugą Paschę”.

Helena Godun



Cerkiew na Św. Górze Grabarce w trakcie odbudowy, maj 1991 r.

ІНТРОНІЗАЦІЯ НОВОГО МИТРОПОЛИТА

НОВИЙ ПЕРШОІЄРАРХ

31 травня ц. р. відбулось урочисте введення на митрополичий престол нового першоієрарха Автокефальної Православної Церкви в Польщі Митрополита Варшавського і всієї Польщі Сава. Урочистості проведено у митрополичому кафедральному соборі св. Марії Магдалини у Варшаві з участю представників майже всіх автокефальних Православних Церков. Присутні були також репрезентанти державних і самоврядувальних влад та іновірних Церков. Кафедральний храм на варшавській Празі цього дня вщерть заповнили вірні...

Інtronізація першоієрарха автокефальної Церкви є важливою подією для всього православного світу. Адже Православна Церква, на відміну від Католицької, складається з кільканадцяти незалежних, тобто автокефальних Церков. Відтак першоієрархи кожної з Церков є рівними собі, а перше місце серед них займає Вселенський патріарх Константинополя. Цей рік є особливим роком для вселенського Православ'я, оскільки з'явилось двох нових першоієрархів - лише кілька тижнів раніше відбулось обрання та інtronізація нового глави автокефальної Грецької

Православної Церкви архієпископа афінського Христула.

Урочистості введення на митрополичий престол почались у неділю, 31 травня вранці. По нового митрополита подалась процесія духовенства до резиденції, що знаходиться поруч собору. Митрополит Сава увійшовши до церкви став на кафедрі по середині храму, де в літургічному облаченні чекали його всі єпископи Православної Церкви в Польщі. Тоді відбувся перший акт інtronізації нового першоієрарха - архієреї вручили йому символи митрополичої та першоієраршої влади. Спочатку

постанову Собору Єпископів Православної Церкви в Польщі про обрання новим митрополитом архієпископа Сава зачитав секретар Собору архієпископ Симон, який вперше виголосив *Аксіос*! Після цього архієпископ Адам вручив новому митрополитові другу панагію (кожен єпископ носить панагію і хрест, а лише митрополити хрест і дві панагії), архієпископ Єремія білий клобук (у традиції слов'янських Церков можуть його носити лише митрополити), а єпископ Авель перловий митрополичий жезл, цей сам, який з рук Вселенського патріарха отримав перший першоієрарх Автокефальної Православної Церкви в Польщі митрополит Діонісій. На кінець новий митрополит поблагословив чотири сторони



світу.

Почалась Божественна Літургія, яку служили всі архієпископи і єпископи Православної Церкви в Польщі: предстоятель митрополит Сава, далі архієпископи Симон, Адам, Єремія, єпископи Авель, Мирон, Яків та Григорій. На *Святий Боже...*, коли всі архієреї увійшли до вівтаря, відбувся сам чин інtronізації. Двох найвищих саном у Православній Церкві в Польщі архієреїв - архієпископи Симон і Адам - підвели нового першоієрарха на Гірне Місце при східній стіні вівтаря і тричі саджали його, виголошуючи *Аксіос*, що підтверджувало духовенство та хор.

Після закінчення Літургії новий митрополит звернувся зі словом до всіх



зібраних на врочистості, яке виголосив державною мовою. Було це фактично „експозе” нового першоієрарха, оскільки митрополит Сава охарактеризовав у ньому актуальне становище Церкви та накреслив перспективи її розвитку. Варто підкреслити, що митрополит наголосив м. ін. необхідність враховування в житті Церкви її багатонаціонального складу.

Після цього з привітаннями новому першоієрархові виступали представники автокефальних та автономних Православних Церков. Вселенського патріярха Варфоломія I представив митрополит Єремія з Парижа. Прибули делегації майже всіх автокефальних та автономних Церков: патріярхатів Александрійського, Антіохійського, Мос-



дзяк (відчитав листа від прем'єра Ю. Бузка), представник Сенату (відчитав листа від маршала Сенату А. Гжеськов'як), віцеміністр внутрішніх справ та адміністрації З. Цесьляк, віцеміністр національної оборони Р. Шеремет'єв та шеф Генерального Штабу генерал Є. Шумський. Нового мешканця Варшави привітав також віцепрезидент Варшави Є. Лейк.

З привітаннями прибули також представники інославної Церкви: Римокатолицької (дорогичинський єпископ А. Дидич), Церков-членів Польської Екуменічної Ради: Польськатолицької, Старокатолицької Марія-вітів та інші. Після цього з привітаннями і побажаннями для нового митрополита звертались всі присутні.

Ця небуденна подія відкриває новий

етап в житті Православної Церкви в Польщі та в історії Православ'я на Підляшші (адже митрополит є водночас ординарієм варшавсько-більської єпархії). Оптимістично зазвучав постулат уваги для національних потреб вірних. Уведення на митрополичий престол першоієрарха Православної Церкви в Польщі стало також символом єдності православного світу, про що засвідчила так численна присутність представників різних Православних Церков світу. Шкода лише, що на свято Православної Церкви в Польщі, серед вірних якої численну групу складають українці, не прибула жодна делегація з України та Українських Православних Церков діаспори.

Григорій Купріянович
Фото: Ярослав Харкевич

ковського, Сербського, Румунського, Болгарського, а також представники Кіпрської, Грецької, Альбанської, Чехії і Словаччини, Американської, Фінської Православних Церков. Було двох першоієрархів - архієпископ Тірани і Дуресу та митрополит всієї Альбанії Анастасій, а також архієпископ Празький і митрополит чеських земель і словацьких Дорофей. Була також делегація Португальської Православної Церкви, яка перебуває під покровом Православної Церкви в Польщі, з її першоієрархом митрополитом лісбонським і всієї Португалії Іоаном.

Згодом слово віддано представникам держави. Від імені верховних влад Речіпосполитої виступали: міністр М. Унгер (відчитав листа від президента А. Квасневського), міністр В. Вален-



„RANOK” W LUBLINIE I HOLI

Ku czci Tarasa Szewczenki

Przełom maja i czerwca już od trzech lat kojarzy się dla dziewcząt z ukraińskiego zespołu młodzieżowego „Ranok” z Bielska z wyjazdami poza ojczyznę Podlasie. W latach ubiegłych zespół uczestniczył w festiwalu w Węgorzewie, a w tym roku zawitał do Poleskiego Parku Narodowego, Holi i Lublina. Tym razem „Ranok” został zaproszony na doroczny koncert ku czci T. Szewczenki w Lublinie.

Było to wspaniała okazja, aby po drodze wstąpić do tak czarującego miejsca jak skansen w Holi. Już w piątek wieczorem nasz autor kar narobił trochę zamieszania w tej niewielkiej, ale jakże swojskiej miejscowości. Dzięki uprzejmości gospodarzy mogliśmy rozbić swoje namioty na terenie skansenu. Jeszcze większą frajdę miała młodsza grupa zespołu, która swoje śpiewy mogła rozłożyć na klepisku i ławach w XIX-wiecznej chacie. Nikomu nie przeszkadzała plaga komarów i brak elektryczności, tym bardziej, że mogliśmy rozpaść w ogromnym piecu.

Zwiedzanie skansenu i okolicy rozpoczęliśmy w sobotę rano. Nasz gospodarz, Tadeusz Karabowicz, opowiedział o historii poszczególnych obiektów oraz oprowadził po sąsiadującej ze skansenem cerkwi pw. św. Paraskiewy i św. Antoniego Peczerskiego z 1702 r. Pogoda nam dopisywała, więc postanowiliśmy jak najwięcej czasu spędzić w „krajnie jezior, moczarów i bagien”. Wyruszyliśmy do Żalucha Starego, gdzie mieści się Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny Poleskiego Parku Narodowego.

Mieliśmy szczęście, ponieważ trafiliśmy tam na konkurs piosenki ekologicznej. Chcieliśmy trochę rozśpiewać się przed niedzielnym koncertem w Lublinie, więc poprosiliśmy



Koncert ku czci T. Szewczenki w Lublinie, śpiewa zespół „Ranok”

organizatorów o możliwość wystąpienia poza konkursem. Nie wiem, czy *wesniarki* możemy nazwać piosenkami ekologicznymi, ale zrobiły one na słuchaczach ogromne wrażenie. Warto chyba dodać, że jedna z piosenek (*Oj, wyjdź na reczańku*) pochodzi właśnie z Polesia. Pracownicy ośrodka byli tak oczarowani śpiewem zespołu, iż zaproponowali nam bezpłatny pokaz filmu i wycieczkę po muzeum. Wszyscy otrzymali też pamiątkowe foldery, książeczki i znaczki oraz zaproszenie na konkurs za rok.

Rozśpiewani pojechaliśmy nad Jezioro Wytyckie, gdzie większość skosztowała pierwszej w tym roku kąpieli wodnej. Do Holi wróciliśmy późnym popołudniem. Wieczorem oczywiście nie sposób było nie zorganizować ogniska i nie pośpiewać. Jedynie świadomość

czekających nas w niedzielę wydarzeń nie pozwoliła na całonocne podśpiewywanie i podkładanie do ognia.

W niedzielę, 31 maja, bezlitosne gorące promienie słoneczne obudziły nas bardzo wcześniej i przypomniały, że przed nami jeszcze spory kawałek drogi do Lublina. Rano uczestniczyliśmy w niedzielnej Liturgii w starej XVII-wiecznej lubelskiej cerkwi *Spasa*. Jak zawsze w ostatnią niedzielę miesiąca nabożeństwo odprawiane było w języku cerkiewno-słowiańskim z wymową ukraińską. Po Liturgii odśpiewana została w cerkwi *panichida* za ukraińskiego wieszczę Tarasa Szewczenkę, a wszyscy zaproszeni zostali na wieczorny koncert naszego zespołu.

Inicjatorzy naszego przyjazdu, czyli lubelscy Ukraińcy, zadbali, aby czas pozostały do koncertu choć trochę wykorzystać na zwiedzanie miasta. Na zbyt długi spacer nie pozwoliła nam jednak bardzo wysoka temperatura.

Organizowany przez lubelskie koło Związku Ukraińców w Polsce koncert ku czci Tarasa Szewczenki odbył się w Centrum Kultury w Lublinie. Na wstępie pochodzący z Kleszczel dr Mikołaj Roszczenko przypomniał życie i twórczość wielkiego poety, a następnie oddał głos młodszym przedstawicielom Podlasia.

Na koncert w Lublinie „Ranok” przygotował specjalny program, złożony z pieśni na słowa T. Szewczenki oraz jego poezji. Mimo wielu obaw i ogromnej tremy, już po pierwszych utworach dziewczęta odczuły znakomitą atmosferę panującą na sali. Później niejednokrotnie wspominały, że o tak wspanialej publiczności jak lubelska można sobie tylko pomarzyć. Na koncercie „Ranok” zaśpiewał także pieśni wiosenne, liryczne i inne ogólnie znane piosenki ukraińskie. Nie mogliśmy zaprezentować całego swego repertuaru, ale mamy cichą nadzieję, że był to pierwszy i nie ostatni nasz występ w Lublinie.

Elżbieta Tomczuk



Dziewczęta z zespołu „Ranok” w skansenie w Holi

Купальська ніч в БАХМАТАХ

Щороку свято Купальської ночі відбувалося в камерній атмосфері над берегом річки Нарва неподалік села Пльоскі. В цьому році, заходами Союзу українців Підляшшя та Управи гміни Дубичі Церковні, пісня „На Івана, на Купала”, мабуть вперше пролунала над річкою Орлянка, де знаходиться залив „Бахмати”. Свято проходило в ніч з 4 на 5-го липня. Найдовшу ніч раз по раз переривав дощ, але не зміг він знеохотити майже тисячній публіці.



ІВАН ХВАЦЕВСЬКИЙ



ІВАН ХВАЦЕВСЬКИЙ

Зі словами захоплення та подяки до зібраної публіки звернувся віїт гміни Дубичі Церковні Анатоль Павловський, який висловив велику радість, що в так мальовничому місці можна було почути старовинні пісні та обряди. Особливу подяку слід тут скласти найбільш заангажованим організаторам заходу: Ірині Киризиук з села Рутка, Йолянті Соха з дубицького осередка культури та секретарю СУП Марії Рижик з Більська.

Пісні, конкурси та забава при українській пісні тривали до самого ранку. Купальське свято в Бахматах було вдале, - на певно викликало багатовражень та емоцій. Одних це тішить, других хвилює. Що ж, не всім під смак українські заходи...

(ix)

Дуже цікаву програму представив дитячий фольклорний ансамбль „Веснянка” з Палацу культури з Рівного. Відразу до них долучився Молодіжний ансамбль із села Корнин, що на Україні. Програму дуже вдало і поетично вели Аня Фіта з Більська та Олексій Заворотній - заслужений артист України з Рівного. Розпочалися гуляння. До забави приступили також цікаві розважань глядачі. У супроводі піснї дівчата, котрі бажали вийти заміж, пускали на воду вінки сплетені з квітів. Загоріла солом'яна кукла.

З концертами купальських і не тільки купальських пісень виступили місцеві ансамблі: „Ранок” з Більська, „Родина” з Дуб'яжина та „Берузки” з Кнорид. Вже стемніло, а по воді пливла пісня. І щойно по десятій, літній мелодії перервали вистріли та блискотіння феєрверків. Спершу цікавість деяких притягнула близько, але старші жінки трохи налякалися.



ІВАН ХВАЦЕВСЬКИЙ

ПЕРЕГЛЯД ВЕСІЛЬНИХ ПІСЕНЬ У ЧЕРЕМУСІ

ВЕСІЛЛЯ '98

В неділю 7 червня ц.р. жителі осади Черемуха, мешканці навколишніх сіл та приїжджі гості зібралися в залі черемшанського гмінного осередка культури, щоб взяти участь у весіллі, але це весілля відрізнялося від інших. По-перше: не загравав на ньому ансамбль „disco-polo”, а по-друге ніхто насправді не одружувався і не виходив заміж. Однак зал ГОК до відказу заповнився ще перед офіційним відкриттям імпрези, а ті, які запізнилися були змушені оглядати це весілля стоячи в проходах, як на справжньому сільському весіллі.



Ансамбль „Родина” з Дуб'яжина на сцені Перегляду весільних пісень

„Весілля '98” – саме так офіційно називався черемшанський захід, організований гуртком Союзу українців Підляшшя у Черемусі при фінансовій допомозі Міністерства культури та мистецтва РП, Фонду Стефана Баторія та управ гмін Черемуха і Більськ Підляський. Захід складався з виступів фольклорних ансамблів з Підляшшя, гостей з України та місцевої фолькової групи „Черемшина”.

Згідно з ціллю перегляду, ансамблі представили обрядових пісень, які виконуються на весіллях, а також ліричних пісень. Ці перші характеризуються оригінальністю і ще до цього часу деякі села можуть похвалитися „своїми” весільними піснями. Це, на жаль, вмираюче багатство, запрезентували ансамблі „Калина” з Дашів, „Вульчанкі” з Вільки Терехівської, жінки з Кривця та села Черемуха. Дуб'яжинська „Родина” виконала цілий весільний обряд, який найбільше зацікавив публіку. І це не дивно, тому що все виглядало

натурально, а „Родина” представила весілля, як професійну п'єсу, під кінець якої глядачі мали нагоду навіть посмакувати весільного короваю.

Молодше покоління, крім весільних, показало також і ліричних пісень, які відомі не тільки на Підляшші, але по всій Україні. Виступили також діти з Черемухи, які вивчають українську мову. Підготувала їх вчителька Ірина Вішенко. Це дає шанс, що традиція не загине і існуватиме в майбутньому.

Тут треба згадати і про „Черемшину”, яка вже не перший раз виступає на перегляді. Цей гурт вибрав іншу дорогу для зберігання фольклору – пішов шляхом таких відомих в Польщі ансамблів, як варшавська „Верховина”, вроцлавська „Худоба” і, хіба найстарший і найбільш відомий, „Оркестр св. Миколи” з Люблина. Всі ці ансамблі мають в репертуарі український фольклор і виконують його в жанрі фольк, тобто пристосовують архаїчний фольклор до вимогів сучасного слухача. Саме такий шлях вибрала „Черемшина” і по кількох роках діяльності, протягом яких можна було дослухатися впливів вище згаданих колективів і цілий час підвищуючи виконавський рівень доходить до свого стилю. Багато людей каже, що фольк є таким музичним жанром, який тільки користує з досягнень наших прошлих



Співають діти з початкової школи в Черемусі, які вивчають українську мову

покоління, нічого не вносячи до музики і знижуючи вартість натурального фольклору. Я однак гадаю, що на широкому музичному ринку є місце і для фолькових ансамблів, і що важливе, тішаться вони великим зацікавленням молоді. Таким зацікавленням може похвалитися і „Черемшина”, яка є єдиним цього типу ансамблем у нашому регіоні. Єдиним, хоча є інші фолькові групи, в репертуарі яких є на жаль пісні „ірландські”, тобто не звязані з нашим регіоном. „Черемшина” вибрала місцевий фольклор, заповнюючи „білу пляму” на музичному ринку, де бракувало загальновідомих пісень у виконанні, яке подобалося майже всім.

Подобалося і тим разом. Подобалося і мені, але... Но власне, появляється одне „але”, котре мені не дає безкритично дивитись на „Черемшину”. Факт, що православне населення між Бугом і Нарвою балансує між українською і



Виступає фольковий ансамбль „Черемшина” з Черемухи

білоруською національною свідомістю негативно впливає на репертуар деяких ансамблів з україномовної території. Нерідко виконують вони українські пісні в перекладі на білоруську мову (один з ансамблів прийняв собі навіть українську назву „The Dvery”, замість „The Dzwieri”... Випадок, чи незнання рідної мови?). Торкається це також ансамблів з білоруськомовної території. На білоруському фестивалі в Дубичах чув я по-білоруськи пісню *Зелене життя, зелене* у виконанні білоруського ансамблю з Городка, а дівчата з Біловежі заспівали збілорутенізовану версію пісні *Лелія*. Також від текстів, котрі з’являються на касетах „Черемшини” може



Співає жіночий фольклорний ансамбль з села Черемуха

голова піти обертом. Цей ансамбль не займає ніякої позиції відносно національного самоокреслення – національна свідомість є внутрішньою справою людини, але походження пісень є просто фактом, який можна перевірити. Так само місцева говірка не є „językiem gwarowym”, а просто українською говіркою. У цьому, що ансамбль виконує, крім українських, також білоруських пісень не бачу нічого поганого, але переклад українських пісень (як наприклад *Комарика*) на білоруську це вже перебільшення. Пропоную українські пісні виконувати в оригіналі, а по слова білоруських пісень звернутись до самих білорусів, котрі повинні бути зацікавлені популяризацією своєї культури.

Вертаючи до самого перегляду варто згадати, що є він вже циклічним заходом, якого завданням є презентація традиційних обрядів Підляшшя. В минулих роках представлено жниварські пісні, рогульки та веснянки. Традиційно також, поруч виступів ансамблів, публіка мала нагоду подивитись виставку. Цього року представлено традиційний одяг і предмети народного вжитку з Холмщини і Підляшшя, які зберігаються в скансені у Голі на Південному Підляшші.

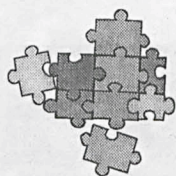
Черговий перегляд живого ще на Підляшші фольклору закінчився і чекатимемо наступного, надіючись на цікавий зміст і багатьох слухачів.

Андрій Давидюк



Учасники перегляду оглядають виставку традиційного одягу і предметів народного вжитку з Холмщини і Підляшшя

Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym



W dniach 5-7 maja 1998 r. w Supraślu odbyła się III Konferencja dotycząca problemów mniejszości narodowych i etnicznych zorganizowana przez Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Tym razem tematem konferencji była „Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym”. Udział wzięli pedagodzy, socjologowie, psychologowie, historycy i językoznawcy z takich ośrodków akademickich, jak: Lublin, Kraków, Gdańsk, Olsztyn, Słupsk, Poznań, Cieszyń, Opole, Białystok, a także zaproszeni goście z Wielkiej Brytanii, Australii, Rosji, Białorusi, Litwy.

Temat konferencji dotyczył szeroko rozumianych problemów edukacyjnych związanych z istniejącą obecnie w wielu krajach tendencją do tworzenia społeczeństwa wielokulturowego. Tendencja ta współgra z zachodzącymi zmianami we współczesnym świecie tj. dążeniem do decentralizacji władzy, edukacyjnym pluralizmem, wymuszającym silną konkurencję, ale także uwzględniającym w większym stopniu niż dotychczas podmiotowość uczącego się, istnieniem pozaszkolnych instytucji (np. distance learning) oraz wchodzeniem w różnorodność kultur w jednoczącej się Europie.

Stwierdzono, że podstawowym wymogiem rozwoju wielokulturowości jest uzyskanie pełnej autonomii twórców poczynań edukacyjnych. Tylko w ten sposób będą mogli wprowadzić w życie w pełni swoje zamierzenia. Ważne jest także przygotowanie nauczyciela i ucznia do życia w lokalnej wspólnocie. Te dwie strony procesu edukacyjnego powinny dysponować określonym poziomem kompetencji do komunikacji międzykulturowej, która pomoże im nawiązać kontakty z grupami odrębnymi od swojej bez zatracania własnej tożsamości.

Zagadnienie to było omawiane w szerszym aspekcie - w perspektywie demokratyzacji i integracji europejskiej, w odniesieniu do polityki edukacyjnej Unii Europejskiej i jej państw członkowskich: Francji i Hiszpanii wobec mniejszości regionalnych i etnicznych, jak i w perspektywie nieco węższej - woj. białostockiego (sterowanie wielokulturowością); dotychczasowe doświadczenia i kierunki.

Odrębnym zagadnieniem były zadania samorządów, organizacji pozarządowych i społeczności lokalnych w upowszechnianiu kultury i wspieraniu pluralizmu w społeczeństwie oby-

watelskim. Tego tematu dotyczyły wystąpienia o funkcji kształcącej Związku Tatarów Polskich oraz o programie edukacji wielokulturowej dla narodów północnej Rosji.

Wiele miejsca w obradach plenarnych i obradach w sekcjach poświęcono na przedstawienie wyników badań dotyczących edukacji dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin zróżnicowanych kulturowo: dzieci romskich (doniesienia z badań na Białorusi i w Polsce), dzieci z rodzin protestanckich ze Śląska Cieszyńskiego i dzieci z rodzin białoruskich na Białostocczyźnie.

Głównym wątkiem przewijającym się podczas trzech dni obrad była próba określenia zasad, na jakich ma się opierać edukacja i wychowanie międzykulturowe. Procesy te bowiem zachodzą obecnie w sposób naturalny, nie zawsze jednak dostatecznie kontrolowany. Są odpowiedzią na zapotrzebowanie wielu społeczeństw, ale wymagają znajomości specyfiki lokalnej społeczności oraz jasnego określenia celów, ku którym ma zmierzać edukacja.

Stało się już tradycją, że w czasie trwania konferencji jej uczestnicy poznawali historię i kulturę jednej grupy z mniejszości narodowych zamieszkujących teren Polski. Tym razem były to społeczności Romów i Tatarów polskich. Z historią Tatarów zapoznano się podczas wycieczki „Tatarskim szlakiem”, a także biorąc udział w wieczorze autorskim Selima Mirzy Chazbijewicza „Tatarskie imię polskości”.

Plonem konferencji będzie wydawnictwo w formie książkowej, w której znajdą się wszystkie wystąpienia jej uczestników wydane nakładem Wydawnictwo Wydziału Pedagogiki i Psychologii „Trans Humana” jeszcze w tym roku.

Irena Parfieniuk

Sejmowa Komisja na Podlasiu

W dniach 19-21 czerwca br. gościła na Podlasiu sejmowa Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych z posłem Jackiem Kuroniem na czele. W programie Komisji były spotkania z przedstawicielami mniejszości białoruskiej i ukraińskiej, zamieszkujących wschodnie tereny województwa białostockiego. Członkowie Komisji interesowali się zarówno kwestiami szkolnictwa mniejszościowego, jak i ogólnymi problemami życia kulturalnego.

Pierwszy dzień poświęcony był wyłącznie mniejszości białoruskiej. W spotkaniach, które odbyły się w kolejnych dniach, obok Białorusinów, brali udział przedstawiciele Związku Ukraińców Podlasia: Elżbieta Tomczuk, Grzegorz Kuprianowicz, Jan Kiriuziuk, Jan Chwaszczewski, Aleksander Orda, Aleksander Radiwniuk, a także dyrektor Samorządowego Przedszkola nr 9 w Bielsku - Elżbieta Nielipińska. Odbyło się również spotkanie członków Komisji z metropolitą Sawą oraz biskupem Jakubem, Kom-

(zakończenie na str.28)



Członkowie Komisji na spotkaniu w LO z BJN w Bielsku Podlaskim

БІЛЬСЬК МАЄ СВОГО ЄПІСКОПА

17 травня ц. р. у кафедральному храмі Воскресіння Христового в Більську вперше служив у архисерейському сані новий більський єпископ владика Григорій. В урочистій вечірній та хресному ході прийняло також участь чотирьох інших православних ієрархів на чолі з митрополитом Савою.

Урочистість почалась концертом церковної музики у виконанні хору Православного Ординаріату Війська Польського. Після цього по прибулих саме зі Святої Гори Грабарки владик подалась процесія. На порозі церкви нового владика зустрічав хлібом та сіллю церковний староста, а в храмі настоятель кафедрального собору

більського єпископа привітав також бурмістр міста Більськ А. Степанюк, який сказав м. ін., що на тій землі живуть „поруч себе люди різних національностей - поляки, білоруси, українці”. Потім представники різних середовищ і просто вірні підходили до свого нового владика з побажаннями.



ГРИГОРІЙ КУПРІНОВІЧ

Єпископ більський Григорій в часі служби у Воскресенському храмі м. Більська



На закінчення служби владика Григорій промовляє до мешканців Більська

о. декан Юрій Токаревський. На урочистість численно прибуло духовенство з Більська та околиці, а церкву та церковне подвір'я заповнили вірні. Урочисту вечірню служили архієпископ Симон, єпископи Мирон, Яків та Григорій. Святочний хресний хід очолив митрополит Сава.

Після хресного ходу зі словом до нового більського владика та всього духовенства і вірних виступив митрополит Сава, який підкреслив, що надіється на ріст духовного життя на Більській землі під омофором нового владика. Зі словом до своїх нових вірних звернувся також єпископ Григорій. Після цього були численні привітання для нового владика. Нового

Мабуть вперше в історії Більськ став осідком православного єпископа. До цього часу вже кілька разів були висвячувані єпископи зі званням „єпископ більський”, але було це лише титулярне звання. Новий владика Григорій буде жити у самому Більську, поки що при Пречистенській парафії, але кафедральною залишиться Воскресенська церква. (ят)

ГРИГОРІЙ КУПРІНОВІЧ



ГРИГОРІЙ КУПРІНОВІЧ

Хресний хід довкола Воскресенської церкви після закінчення урочистого богослужіння

Cud św. Mikołaja nad Białką



HELENA GODUN

Monaster św. Mikołaja Cudotwórcy, powstały na przełomie XV i XVI wieku, przeżywał wielokrotnie swoje wzloty i upadki. Usytuowanie cerkwi i monasteru okazało się nie sprzyjające jego rozwojowi duchowemu. Wynikało to nie tyle z jego położenia w ruchliwej części miasta, co z tragicznych lat w których przypadło mu istnieć. W czasach ciężkich dla Prawosławia, w szczególności w okresie wprowadzania unii na terenie Podlasia, odegrał on istotną rolę w obronie wiary przodków.

Najtrudniejsze czasy dla monasteru rozpoczęły się w roku 1633. Wprawdzie król Polski Władysław IV uznał hierarchię prawosławną oraz potwierdził przynależność monasteru do Cerkwi prawosławnej, jednak w mieście powstała napięta sytuacja między podzielonymi Rusinami. Dochodziło wręcz do brutalnych zachowań unitów wobec ludności prawosławnej. Właśnie w 1633 r. grupa bielszczan inspirowanych przez duchownych unickich dokonała zbrojnego napadu na świątynię prawosławną, w tym także na mo-

W dniu przeniesienia relikwii św. Mikołaja Cudotwórcy, 22 maja br., w Bielsku Podlaskim biskup bielski Grzegorz wyświęcił nowowytbudowaną kaplicę pw. św. Mikołaja. Kaplica jest upamiętnieniem skrawka miejsca, na którym już w XV-tym wieku istniała cerkiew, a później monaster pod tym wezwaniem.

naster św. Mikołaja. Uzbrojony tłum wdarł się do monasteru i znieważał protestującego przeciw bezprawiu ihumena. Po wtrąceniu go do więzienia, cerkiew zajęli unicy. Niedługo potem cerkiew zwrócono prawosławnym dzięki osobistej audiencji u króla biskupa łuckiego Atanazego. Czasy wprowadzania unii przypominały czasy wypraw krzyżowych, kiedy to łacinnicy „nawracali” na chrześcijaństwo prawosławne Bizancjum. Łacinnicy szerzyli swe wpływy drogą przemocy wyznając zasadę: „cel uświęca środki”, zamiast słowa Bożego - miecz.

Monaster zdołał wówczas obronić się i przetrwał do 1825 roku. W tym to roku przekształcono go w parafię. Dalsze losy mnichów, jak też reakcje prawosławnej społeczności Bielska na zaistniały fakt, nie są znane. Sama cerkiew spłonęła w 1941 r., gdy niemieckie lotnictwo zbombardowało magazyny z żywnością usytuowane w pobliżu cerkwi i nieoczekiwanie ogień przeszedł z nich na drewnianą świątynię i budynki monasterskie. Niestety nie było szansy ich uratowania. Po wojnie cerkwi św. Mikołaja nie odbudowano,

nigdy też nie odnowiło się w Bielsku życie monastyczne. Teren po dawnej cerkwi i monasterze zajęły władze państwowe i Cerkiew prawosławna go nie odzyskała.

Dzisiaj znajduje się tu park z amfiteatrem, gdzie na kościach przodków odbywają się wszelkiego rodzaju imprezy kulturalne i „mniej kulturalne”, a w latach 50 i 60-tych wzniesiono obok dwie szkoły białoruskie. Jak piszą autorzy wydawnictwa o historii cerkwi i monasteru św. Mikołaja, ks. G.Sosna i D. Fionik, pierwszy dyrektor tych szkół J. Kostyczewicz, „forsując lokalizację szkół w tym miejscu, dążył do zachowania tego terenu dla swych rodaków i współwyznawców...”. Jednakże ucząca się w tych szkołach młodzież i dzieci nie poznawała na



HELENA GODUN



HELENA GODUN

lekcjach „rodnej mowy” historii tego miejsca. Zapomniano o tym świętym i historycznym miejscu, ponieważ należało wychowywać dzieci i młodzież w duchu antyreligijnym. Niejeden z absolwentów wspomina okres, kiedy wznoszono nowe skrzydło „Trójki”. Nikt z nowych właścicieli nie zadbał o to, by odkopywane szczątki swych przodków ekshumować i z należytym zmarłym ludziom szacunkiem pochować na cmentarzu. Nikomu też nie przeszkadzało, że dzieci wyciągały z wykopów ludzkie czaszki i kości, bawiąc się nimi.

Fakt wzniesienia tej małej kapliczki, odnowienia bielszczanom pamięci, jest już cudem. Pozostaje nadzieja na kolejny cud, że dzieci i młodzież patrząc przez okna szkół na kapliczkę, z czasem poczują przynależność do dziedzictwa prawosławnej tradycji, tradycji swych przodków.

H. G.

(закончення ze str.28)

sja gościła w prawosławnym monasterze w Supraślu.

Stwierdzono, że położenie obu mniejszości jest aktualnie trudne, a nawet nie-wdzięczne. Mówili o tym zarówno Białorusini, jak i Ukraińcy. Szczególny wyraz dali temu przedstawiciele władz wojewódzkich, którzy nie widzieli potrzeby wzięcia udziału w spotkaniu z komisją sejmową, a przy tej okazji z reprezentantami mniejszości, z którymi praktycznie nie prowadzą żadnego dialogu. Lokalne i krajowe środki masowego przekazu informowały o ignorancji władz, zarówno miejskich Białegostoku, jak i wojewódzkich oraz o przejawach nietolerancji i dyskryminacji prawosławnych Białorusinów i Ukraińców.

W pierwszym dniu wizyty Komisja odwiedziła muzeum białoruskie w Hajnówce oraz szkoły w Dubinach i Łosince. Następnego dnia odbyło się spotkanie w Liceum Ogólnokształcącym z bjn w Bielsku Podlaskim, na którym dominowała tematyka oświatowa. Obecni na spotkaniu nauczyciele wyrażali obawy, czy planowana reforma szkolnictwa, której jednym z elementów jest stworzenie gimnazjów nie przyczyni się do przerwania ciągłości nauczania języków ojczystych. Zarówno ze strony białoruskiej, jak i ukraińskiej wyrażano przekonanie, że nad oświatą mniejszościowa powinna być kuratela państwa.

Duże wrażenie zrobiła wypowiedź biskupa supraskiego Jakuba na popołudniowym spotkaniu w Supraślu. Stwierdził on bowiem, że prawosławni często boją się przyznać do swego pochodzenia i wiary w obawie przed szykanami, dyskryminacją, czy zwalnianiem ze stanowisk pracy. Przewodniczący Komisji Jacek Kuroń zajął wobec tego zdecydowane stanowisko:

- To hańba, żeby w Rzeczypospolitej bano się z powodu swojej religii, wyznania, czy narodowości. Nastawienie wobec obcoplemieńców jest bardzo złe.

Przed rozpoczęciem niedzielnego spotkania w sali Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku członków Komisji witiał...portier. Obecny był jedynie dyrektor Wydziału Spraw Obywatelskich UW Andrzej Gawkowski, który jednak nie potrafił odnieść się do zarzutów kierowanych pod adresem władz. Poseł Jan Pyra zgłosił formalny wniosek, aby skierować oficjalne pismo do wicepremiera Jana Tomaszewskiego z informacją o nieobecności miejscowych władz. *Ta nieobecność to nie tylko naruszenie regulaminu Sejmu, ale także manifestacja stosunku do mniejszości. Takie zachowanie jest niedopuszczalne* - stwierdził.

J.Ch.

Свято церковної музики

В місті Гайнівка відбувся вже XVII Міжнародний фестиваль церковної музики. У фестивалі приняло участь 35 церковних і світських хорів з Підляшшя, Кіпру, Білорусії, України, Росії, Єгипту, Литви, Македонії, Румунії, Словаччини, Німеччини та Польщі.



Хор „Оранта” собору Св. Трійці (УПЦ КП) в Луцьку

Концерти церковного співу викликали велике зацікавлення у слухачів, які щоденно заповнювали собор св. Трійці, в якому проходив фестиваль. Тут можна було зустріти любителів церковного співу з Франції, Австрії, Німеччини, Греції, з західних земель Польщі та звичайно з Підляшшя.

XVII фестиваль проходив протягом семи днів і його закінчення відбулося в неділю 31 травня ц. р. В головній категорії світських професійних хорів перше місце здобув Російський державний хор ім. А. Свєшнікова з Москви, яким керує Ігор Раєвський. У категорії сільських церковних хорів перше місце очолив хор з села Фаста, що біля Білостоку. Диригент хору Роман Зубрицький. У категорії міських церков-

них хорів перше місце отримав хор Православної Перемисько-Новосанцівської Єпархії, з міста Сянік, під керівництвом Маріянни Ярої. Слухачі з захопленням прослухали творів Вербицького та т. зв. „галицького розспіву”. Багато динаміки і духовної насолоди внесли голоси молодіжної групи, яка є в складі хору, згуртованого в „Сянічку”. Хор „Сянічок”, якого диригентом є Маріянна Яра, в минулому дуже вдало виступав з лемківським репертуаром на фестивалі української культури „Пудяська осень” в м. Більську.

В категорії інших хорів церковних парафій перше місце зайняв хор „Оранта” собору Св. Трійці з Луцька, що на Україні. Хором диригує Василь Мойсінок. „Оранта”

— це добрані хористи, які виконують церковні розспіви на високому рівні, існує досконале розуміння вимог диригента внести артистизм творів виспівуючи славу Богу з глибини душі.

У категорії аматорських світських хорів перше місце здобув хор Сілезької Політехніки з Глівіц. Церковні піснеспіви виконував також на фестивалі євангелістський хор з Баллінген (Німеччина), а також Ко-птіський хор з Каїру, столиці Єгипту. Дуже цікавими були візантійські розспіви у виконанні грецького хору з Кіпру.

При нагоді фестивалю в Гайнівському Будинку культури була організована виставка ікон написаних слухачами Поліцейського Іконописного Студіум з Більська Підляського, яким керує о. Леонтій Тофілюк.

Концерти пов'язані з гайнівським фестивалем відбулися також в церквах Білостока, містечках та селах Підляшшя, а також у Варшаві, Кракові і Гданську. Виконавцями їх були хори, які виступали протягом тижня в соборі Св. Трійці в Гайнівці.

Іван Киризюк

Про Північне Підляшшя в Торонті

6 березня ц. р. відбулась у Торонто зустріч присвячена українському рухові на Північному Підляшші. Була це можливо перша на американському континенті зустріч присвячена цьому регіонові.



ГРИГОРІЙ КУПРІЯНОВИЧ

Організатором зустрічі було торонтське Об'єднання українців „Закерзоння”, організація, яка гуртує українських емігрантів, які виїхали з Польщі в 80-х та 90-х роках. Об'єднання проводить різні заходи, які служать інтеграції цієї групи, а також збереженню пам'яті про рідні землі. Наприклад минулого року організували відзначення 50-річчя акції „Вісла” у Торонті та інших містах континенту. Середовище українських вихідців з Польщі цікавиться також сучасним українським життям у Польщі, чого виявом є м. ін. зустрічі з українськими діячами з Польщі, коли вони прибувають до Торонта. Український рух на Підляшші мав я нагоду представляти у Торонті в часі перебування в Канаді на запрошення Східної єпархії Української Православної Церкви в Канаді.

Торонтських українців зацікавила незнана тут ширше підляська проблематика. На зустріч прибули в основному емігранти 80-х і 90-х років, але також представники „старої” еміграції, як холмщачка п. Катерина Сидоренко, котра залишила рідні землі як молода

дівчина ще у 1944 р.

Зустріч почалась розповіддю про історію Підляшшя та розвиток і сучасний стан українського руху між Бугом і Нарвою. Запрезентовано також найновіші номери Українського часопису Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”. Присутні на зустрічі ставили численні запитання. Цікавили їх різні аспекти підляського питання: стан збереження української мови і культури на Підляшші, процеси формування національної тожності, місце Церкви в житті мешканців регіону, ставлення білоруських середовищ та державних влад до українського руху. Особливу увагу присутніх викликала справа розвитку українського шкільництва на Північному Підляшші.

Були також запитання про сучасне становище на Холмщині та Південному Підляшші, де українське православне населення залишилось, у наслідок акції „Вісла”, нечисленним. Це питання було важливим для учасників зустрічі, оскільки були серед них особи, яких коріння сягає саме цих земель.

Григорій Купріянович



ЄВГЕН Р./Ж/К

В мальовничо розташованім над берегом Нарви селі Канюки будується церква. Посередині села стояв *склеп*, як говорять на Підляшші, значить крамниця. Будинок стоїть далі, але вже в ньому не торгують. Жителі села вирішили на основі цього ж будинку побудувати церкву. Те, що здавалося нереальним, недосяжним, з дня на день стає реальністю. Задум, проект та головні дії в напрямку побудови церкви, це робота відомого митця Володимира Наум'юка.

Кожна зустріч з Володимиром Наумюком своєрідна. У нього дуже тонке бачення навколишнього світу, глибоке розуміння людського життя, велика віра в його сенс. Він з великою повагою відноситься до кожного створіння, як частини Космосу, а людина в ньому – маленький мікрокосмос, який запалюється на мить і відходить, лишаючи по собі якийсь слід.

- *Хто би подумав, що в такому місці стане церква...* - говорить Володимир Наум'юк – *Тож там пуд склепом кожному мужикові з села доводилось і випити, і не раз грубо заговорити. Хотіли якісь час тому переробити будинок на світлицю, алі не вийшло. А тепер буде церква і кождий, хто би не йшов, шапку зніме...*

- *Знаєте тепер дуже багато будується церков. Не можна сказати, що пішла мода на церкви, але маємо сприяючі часи, коли більше будується, як розвалюється.*

В. Наум'юк приймає це як знак часу. *Власне тепер настали такі обставини, які дозволяють зробити Божє діло. Кільканадцять літ тому назад канючани думали побудувати капличку, алі там-тая влада завжди викричувалась од того: а то нема матеріалув, а то нема кому будувати... Не давали дозволу. Тепер ми користасмо з демокрації, ми ж*

НОВИЙ ХРАМ В КАНЮКАХ

...буде церква св. Іллі ...



в себе господарі! - підчеркує не без гордісті.

В Канюках в більшості проживають старші люде, як майже в кожному селі на Підляшші. До церкви в Риболах 4-5 кілометрів. Це для них далеко. А помолитися до церкви в своєму селі прийде кождий. Хоча з початку не всі вірили до кінця в те, що можна в селі мати святиню, і тяжко було з фінансового боку, то з часом ідея ця здобувала щораз більше і більше прихильників.

Позитивно до проекту віднеслись влади гміни Заблудова. На місце прийхав голова Місько-гмінної ради Я. Леончук та його заступник М. Максимюк. Поклопотали, щоб віднайти доку-

менти власності будинку. Виявилось, що є він, разом з ділянкою, власністю гміни. Уряд гміни на чолі з бургомістром Мечиславом Ладним вирішив передати це все під церкву безплатно. Додатково на свій кошт провели електричність до майбутньої церкви.

Сільські майстри дали нові фундаменти, перебудували дах так, що ззовні є вже помітна форма церкви. Найбільш працювали при будові Микола Василюк, Ілля Ігнатюк, Микола Андреюк, Василь Ігнатюк. Триває адаптація всередині, сушаться дошки на іконостас, якого піднявся виконати Володимир Наумюк.

Щораз більше прибуває церковного обладнання, ікон. *Ми, в Канюках святкуємо Ілля, то таке наше канюцьке, не приходське свято, ідемо з кресним ходом через поля... і буде церква св. Іллі* - поясняє Наумюк. *Ми вже перевезли наші сільські ікони, які наші діди колись, колись зафундовали до церкви в Риболах. Одбуваються вже перші служби.*

Старша жінка, яка живе побіч, дуже зичливо запрошує війти до церкви. Інтер'єр ще не вікінчений, але видно порядок, відчувається дух святині. Церковне обладнання упорядковане, прибрані ікони.

- *Прийжджайте до нас на службу, не щонеділі, правда, буде у нас служитися, але може раз в місяць. Прийжджайте, запрошуєм!* З лица жінки пливе радість.

Іван Хващевський
Фото автора



На Івана, на Купала...



Фото Іван Хващевський

Святкування 500-річчя Яблочинського монастиря



ЛОГАН КІВЕР



КШИШТОФ МАЗУР

Тропарь, гласъ 1:

Желаніємъ дѣховнымъ пѣстыню догтігашъ сїи, вѣмодаре онѣдріе, и
якѣхъ безплатенъ къ нѣй многолѣтнѣ подвизаша сїи трудолюбнѣ, сре-
нѣа пррѣкшмъ ѡліи и крѣтїтелю: и ѡ рѣкѣ аггелъскѣ таннѣ вѣсѣтвенныхъ
насладїишася, нынѣ въ свѣтѣ сїѣа трїцы кѣпнѣ съ нїмїи веселїишася,
моли спастїсѣ нѣмъ, твоѣй пѣматѣ, почнтїишмъ.





ЛОГАН КАНІЕР



ГРИГОРІЙ КУРІЯНОВИЧ



ОЛЕНА ГОДУН



ОЛЕНА ГОДУН

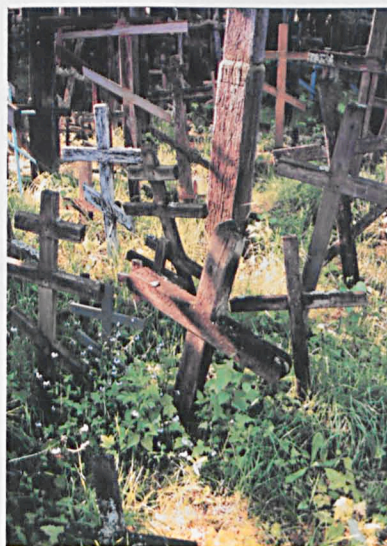


ОЛЕНА ГОДУН

Грабарка сьогодні... ...і в минулому



Висвячення
нового храму
Преображення
Господнього,
17 травня 1998 р.



На сусідній
сторінці:
святкування
празника Спаса
на Св. Горі
Грабарці
у 50-тих роках.
Змімки
з фотоархіву
Петра Гацкевича



Розцвітаймо піснею

З ФЕСТИВАЛЮ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР

Понад дві години тривало свято української пісні на Берестейському обласному фестивалі національних культур, але промайнули вони, як одна мить: адже українці Берестейщини подбали про те, щоб свою культуру показати різноманітно і різнопланово. Та й друзі з України не забули, приїхали, підтримали, засвідчивши ще раз про єднання українців усього світу в справі збереження національних скарбів.

Так, українські пісні – це справжній і чи не найцінніший скарб народу.

*В них ліс шумить і пахне квіткою,
Хвилюють радість народні.*

*Одна в них спільна чуття, нитка,
Від давнини і по сьогодні.*

- Писав видатний український поет Павло Тичина в 1936 р. у відомому творі *Чуття єдиної родини*. А роком пізніше в поезії *На олімпіаду хорів* він просто закликав:

*Розцвітаймо піснею, писаною, усною,
Виростаємо щасною, чистою та чесною,
Освіжаємось росною, завше земненосною,
Щиро – прямовисною, усною, прекрасною!*

І цей заклик не просто слова. Це життєдайне зерно, що проросло і плодоносить. Але повернемося до нашого фестивалю.

Він відбувся 5 квітня 1998 року в м. Бересті. В залі Палацу культури профспілок зібралося чимало прихильників і справжніх шанувальників української пісні. Вони гаряче аплодували всім учасникам фестивалю, а деяким



Виступає дитячий колектив „Золота криниця” з села Велимче Ратнівського району, Волинської області. Художній керівник Ніна Калінчик

навіть скандували й вигукували „Браво!”.

Високу виконавчу майстерність показали наші хорові, широко відомі на Берестейщині художні колективи з Кобринського району: народний хор села Залісся (керівник Євген Прокоп'юк), народний колектив села Магдалін (керівник Олена Букач), ансамбль „Колос” із села Городець (керівник Ігор Черник), народний хор „Світанок” села Оріховського (керівник Іван Бойтік).

Особливо великого прояву почуттів удостоївся жіночий ансамбль з с. Грушево Кобринського району. Відзначився він тим, що співав без інструментального супроводу, з особливою поваж-

ністю й величністю, наче розтинаючи час і переносячи слухачів у свою молодість. І що тут зробиш, як вона була не дуже веселою... В цьому співі звучала гідність мудрості, здобутої роками, а також якась особлива таємничість, що часто так і залишається нерозгаданою.

Та ось вже на сцені гурт із Хотислава Малоритського району (художній керівник Галина Хомик). Жартівливі пісні „Дохторик” і „Вийшла заміж молодістю” досить артистично виконані привабливою солісткою, повернули слухачам веселі настрої. Справжній шквал позитивних емоцій злетів на публіку під час виступу дитячого зразкового колективу „Золота криниця” з села Велимче, Ратнівського району, Волинської області. Вони показали веселу розважальну композицію „Весняні гаївки”, створену на основі місцевих обрядових пісень.

По дитячому безпосередніми й неповторними були всі учасники, та найбільш дівчатка-солістки, що привітно посміхалися, радіючи кожному рідному слову, наче перші весняні квіти сонячному промінню. Хлопці були живим втіленням потенційної чоловічої сили. Всі разом співали, танцювали, пустували, грали, забавлялися, перетворивши сцену на лісову галявину, де метушиться



Виступає народний ансамбль „Колос” з села Городець, Кобринського району, Берестейської області. Художній керівник Ігор Черник

ся дзвінкоголоса пташина зграя. Перед глядачем ожила гомінка й різнобарвна картина весняних ігр древнього Полісся, за легкістю й невимушеністю якої відчувається копітка праця художнього керівника Ніни Калінчик, спрямована на виховання любові до культурної спадщини свого народу, його історичного минулого, збереження самобутності й оригінальності духу давнини. Кольорит і правдивість картини підсилюється елементами костюму (постоли), а також тими діалектизмами й мовними зворотами, що в сучасній мові практично не вживається. Дивилась я виступ дітей, а серце повнилось оптимізмом і вірою в майбутнє України.

У притихлу сутність зали, наче легкий подих вітерця, лине срібний звук сопілки – це грає сопілка з Малорити Володимир Харсюк і повільною мелодією української пісні зачаровує слухача. Лунають поетичні рядки Миколи Герасимика і гумориста Василя Нестерука з Антополя Кобринського району. Юна співачка і поетеса Ольга Шачаніна з села Чернавчиці Берестейського району виконала свою пісню.

Виступ відомого співака й цимбаліста з Києва став справжньою несподіванкою для всіх присутніх. Висока професійна майстерність і віртуозне володіння грою на цимбалах, чудовий голос і виразність виконання пісень, багатий різнохарактерний репертуар і дуже гарний костюм. Все це робить артиста неповторним і показує, що перед нами справжній син свого народу, який гідно несе світові свою культуру на високому рівні духовності. Враження від зустрічі з Мирославом Палійчуком надовго залишаться в серцях вдячних берестейців.

Коли ми вже згадали про костюм, треба сказати, що кожний гурт чи учасник фестивалю мав своє індивідуальне і досить привабливе обличчя не тільки завдяки виконавській майстерності, а й зовнішнім виглядом. Велика кількість колективів підсилює ризик повторення та, на щастя, всі знайшли для себе якусь неповторну деталь (чи то жилетка, чи хустка на плечах, або просто зав'язана на підборідді), що відрізняє їх від інших. Також приємно подивитися на поліські костюми ансамблів „Голоси Полісся”, „Колос”, „Світанок” та інші. Часто наші співачки мають ще й золоті руки й самі прикрашують та оз-

На запрошення української організації „Просвіта Берестейщини” у Бересті побувала делегація з Підляшшя у складі: Іван Киризиук – заступник голови Союзу українців Підляшшя та Юрій Місіюк – журналіст української передачі Радіо Білосток. Були вони гостями IV Республіканського фестивалю української пісні, провели також переговори про можливості розвитку співпраці між українцями Берестейщини та Підляшшя. Увазі читачів „НБіН” пропонуємо допис про український фестиваль у надбужанському місті. Ред.

Фестиваль української пісні в Бересті

В днях 16 і 17-го травня ц. р. у Бересті відбувся IV Республіканський фестиваль української пісні. Попередні фестивалі відбувалися в столиці Білорусії – Мінську. Організаторами фестивалю в Бересті були: Організація українців Берестейщини „Просвіта Берестейщини” ім. Тараса Шевченка, Республіканський центр національних культур в Мінську та Управління культури Берестейського облвиконкому.

16 травня на сцені обласного будинку культури профспілок виступили виконавці української пісні з Берестя, Малорити, Кобрини, Молодечна та околиць Пінська. Дуже цікаву програму українських народних танців виконала 16-ти особова дитяча група з Мінська. Виступ цей дуже сподобався глядачам і був прикрасою фестивалю. Діти походять з українських сімей, які проживають у Мінську. На фестивалі виступи-

ли також ансамблі з сусідньої Волині. Наступного дня в Міському парку культури та відпочинку на великій естраді крім місцевих художніх колективів з концертом українських пісень виступив ансамбль „Просвіти” з м. Луцька. У цьому ансамблі співають вихідці з Холмщини, які після 1945 року були вимушені виїхати на Україну. З циклом віршів виступили поети Берестейщини, які пишуть українською літературною мовою. Останніми роками в деяких школах регіону та у Берестейському університеті введено навчання української мови. На Берестейщині, як і на Підляшші відчувається брак вчительських кадрів до навчання рідної мови, а також коштів з боку держави на культурно-освітню діяльність української громади.

Іван Киризиук

доблюють вишивкою свої костюми.

Адже ні для кого не секрет, що вишивка – це ще один коштовний скарб народу. Справжня виставка творів народних майстринь була влаштована в фойє Палацу. Ніхто не міг пройти до зали не зупинившись, щоб помилуватися самотканими й вишитими рушниками, скатертинами, подушками, сорочками, оздобленими мереживом, різноманітними серветками та просто художніми картинами, що прикрашали інтер'єр і могли вдовольнити найвибагливіший смак. Були тут роботи Марії Міщанчук з Дорогичинського району, Марії Омелянюк з Берестя, Зінаїди Ро-

вчені з Гершон.

Хочеться ще висловити щире вдячність ведучим концерту студентам Берестейського державного університету Ірині Савчук та Ігореві Марчуку, що своїми посмішками й привабливістю молодості не тільки прикрасили сцену, а й оживили весь концерт, допомагаючи глядачеві зорієнтуватися у бурхливому розмаїтті талантів. За кожним виразно сказаним словом відчувається наука досвідченого педагога, україніста, доцента університету Лідії Дорошко. Зустріч з такими людьми завжди приємна.

Людмила Омелянюк
м. Берестя

DROGI POJEDNANIA...

Jest na Ziemi Chełmskiej wiele miejsc tragicznych, naznaczonych niewinną krwią. Dla prawosławnych Ukraińców symbolicznymi stały się nazwy Sahryń, Modryn, Bereś, czy Wierzchowiny...

Szczególne miejsce wśród nich zajmuje właśnie Wierzchowiny, gdzie każdego roku czczona jest pamięć niewinnych ofiar. Już wcześniej zbiorowa mogiła otoczona była opieką obecnych polskich mieszkańców (szczególnie dzieci i nauczycieli miejscowej szkoły). Staraniem Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej w 50. rocznicę zbrodni został wzniesiony tu pomnik z napisami w języku ukraińskim i polskim. Uroczystość poświęcenia tego pomnika we wrześniu 1995 r. stała się ważnym krokiem na drodze ku pojednaniu obu narodów ukraińskiego i polskiego. Wzięli w niej m. in. udział ówczesny wojewoda chełmski Marian Cichosz, przedstawiciele władz gminy Siennica Różana, reprezentanci ambasad Ukrainy w RP, Związku Ukraińców w Polsce, duchowni rzymskokatolicki z miejscowych parafii oraz liczni mieszkańcy Wierzchowin. Padły wtedy ważne słowa o potrzebie pojednania, przebaczenia i pamięci.

Przez kolejne lata w jedną z pierwszych niedziel czerwca nad wierzchowińską mogiłą gromadzili się ci, którzy przybyli tu uczcić pamięć spoczywających w tym miejscu. W ciągu trzech minionych lat zawsze obecny był wojewoda chełmski Marian Cichosz, przedstawiciele władz gminnych, duchowni Kościoła rzymskokatolickiego czyli reprezentanci państwa i społeczeństwa polskiego.

Zabrakło ich wszystkich w tym roku. Nie przybyli przedstawiciele władz samorządowych, Kościoła rzymskokatolickiego. Nie pojawił się i nawet nie przysłał żadnego przedstawiciela (choćby najniższego rangą urzędnika) gospodarz województwa i najwyższy reprezentant władz państwowych na tym terenie nowy wojewoda chełmski Lech Burakowski, mianowany jesienią ub. r.

Słowa przybyłego tu, jak zawsze, biskupa Abła wypowiedziane w imieniu społeczności prawosławnej o potrzebie pojednania i przebaczenia zawisły niejako w próżni...

Czyżby poglądy wyrażane w Wierzchowinach w poprzednich latach przez dotychczasowego wojewodę M. Cichosza

Верховини: Упокой, Господи...

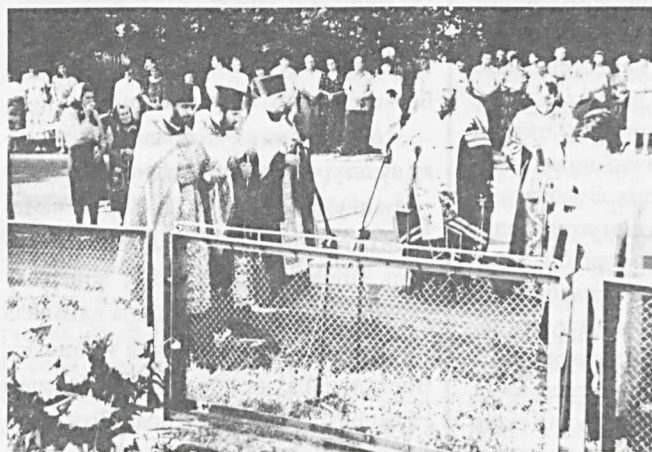
Село Верховини є зараз на Холмській землі чи не єдиним місцем, де достойно відзначається пам'ять українських мешканців цього регіону помордованих в 40-ві роки. Саме тут 6 червня 1945 р. вимордовано майже двохсот православних українців - мешканців цього села. Починаючи з 1995 р., у першу неділю після річниці цього трагічного дня, над збірною могилою служиться урочиста панахида за невинні жертви.

Цього року панахиду відслужено у неділю 7 червня в празник П'ятидесятниці. Всіх присутніх привітав польською та українською мовами прот. Іван Лукашук, настоятель холмської православної парафії, до якої належить зараз ця околиця. Панахиду, як кожного року, очолював єпископ люблінський і холмський Авель у співслуженні шести православних священиків з навколишніх парафій та протодіякона. Співав холмський кафедральний хор під диригуванням Андрія Хамратовича. В панахиді прийняло участь біля 100 осіб, в основному прочан з Холма та Любліна, а також з Володави і інших

місцевостей, було також кільканадцятьох теперішніх мешканців Верховин.

На скорботну урочистість вперше прибули цього року дві сестри - колишні мешканки села, які в 1945 р. були виселені на Волинь і зараз проживають в ковельському районі. Були вони свідками злочину з-перед 53 років. Врятувались завдяки тому, що в час морду були в полі. У збірній могилі спочиває їх батько - Іван Жук. На могилі сестри поклали привезений символічний хліб. Коли за панахидою протодіакон виголошував імена „невинно убієнних жителів весі сія”, не могли вони стримати сльоз чуючи імена своїх близьких і знайомих.

На закінчення зі словом до всіх присутніх звернувся польською та українською мовами владика Авель. Цього року, вперше від 1995 р., на панахиді не було холмського воєводи, жодного представника державних та самоврядувальних влад, а також духовенства Римокатолицької Церкви. (гк)



Панахиду у Верховинах служить владика Авель, з правого боку за священиками стоять дві сестри - колишні мешканки Верховин

(obecnie senatora) były wyłącznie jego osobistymi opiniami? Czyżby kwestie polsko-ukraińskiego pojednania i porozumienia były tutaj zależne od politycznych konfiguracji i stosownie do nich będą się zmieniać? Obecna koalicja rządząca podkreśla przecież znaczenie stosunków polsko-ukraińskich. Skąd więc takie lekceważenie?

Zasmuca również nieobecność duchownych rzymskokatolickich. Wydawałoby się, że pod rządami nowego metropolity lubelskiego arcybiskupa Józefa Życińskiego, znanego ze swej otwartości i zrozumienia dla bólu i cierpień innych społeczności, można oczekiwać zmian

raczej na lepsze. (W ubiegłym roku jako jedyny hierarcha rzymskokatolicki, był on wówczas biskupem tarnowskim, w swym liście pasterskim zwracał uwagę na krzywdy wyrządzone Ukraińcom na skutek akcji „Wisła”).

Należy mieć nadzieję, że sytuacja powstała w tym roku w Wierzchowinach była wynikiem zbiegu okoliczności, a nie symptomem trwałej zmiany stanowiska. Nie przysłużyłaby się ona bowiem dobrym stosunkom między obiema społecznościami. Chociaż fakt, że nieobecnych było tak wielu, daje do myślenia i nie nastroja zbyt optymistycznie.

G. K.

Archeologia Podlasia (4)

Dariusz Krasnodębski

Tajemnica kurhanów z Koźlik

Na terenie Podlasia istnieje wiele miejsc okrytych tajemnicą przeszłości. Należą do nich 4 kurhany usypane na skarpie nad Narwią (któż jeszcze pamięta rzekę Stupnicką, jakim to mianem określano tę odnogę od głównego nurtu), na zachodnim skraju wsi Koźliki. Czy są one starsze niż znajdująca się tuż obok cerkiew pod wezwaniem św. Mikołaja (należąca do parafii w Klejnikach), czy pozostały po przechodzących w XVII w. przez ziemie między Narwią i Bugiem obcych wojskach, czy też stanowią pamiątkę po pogańskich przodkach dzisiejszych mieszkańców Podlasia?



Co myśleli stacjonujący w tym miejscu w 1860 roku żołnierze, gdy kopiąc dół dla zbudowania kuchni polowej natrafili na kości ludzkie i żelazny grot włóczni (pierwsza wzmianka o Koźlikach pojawiła się w dziele F. V. Pokrowskiego *Archeologiczeskaja karta grodzienskoj guberni*, Wilno 1895, s. 64). Wieść o tym znalezisku na tyle poruszyła mieszkańców wsi, że jeszcze w 35 lat później opowiadali o tym wydarzeniu, tak jakby miało miejsce wczoraj. Czy zaczęli otaczać to miejsce jakąś szczególną czcią, czy też może jego wyjątkowe znaczenie było już dostrzegane wcześniej. W każdym bądź razie informacja o tym znalezisku została zapisana i na jej podstawie w roku 1911 rosyjski archeolog S. A. Dubinski przeprowadził w tym miejscu badania wyko-

paliskowe (S. A. Dubinskij, *Otczot o raskopkach kurganow Belskogo ujezda grodzienskoj guberni, proizwiedennyh letom 1911 g.*, (w:) *Delo Imperatorskoj Archeologičeskoj Komisii o raskopkach člena kommissii A. A. Spicina w 1911 g.*, Petersburg 1914, s. 65-66). Przeprowadził on wówczas 2 kurhany, znajdując w nich pozostałości pochowanych tam 7 osób oraz kilkadziesiąt fragmentów glinianych naczyń. Naczynia te wykonane były w trzech technikach: ręcznie lepienie o grubych ściankach i dobrze wygładzonej powierzchni, garnki, których tylko górna część została starannie obtoczona,

nnych obiektów archeologicznych w postaci widocznych w jej obrywie kości ludzkich oraz jam wypełnionych czarną ziemią.

W wyniku trwających prawie miesiąc prac wykopaliskowych odkryto i przebadano 21 grobów szkieletowych oraz kilkanaście jam związanych z użytkowaniem tego miejsca we wczesnym średniowieczu i w czasach wcześniejszych. Znalezione podczas badań szczątki ludzkie były na ogół dobrze zachowane (za wyjątkiem szkieletów należących do dzieci). Wszystkie pochówki ułożone były na wznak, głowami na zachód i rękoma ułożonymi wzdłuż tułowia lub też skrzyżowanymi w okolicach bioder. Identyczne ułożenie szkieletu miało miejsce w przebadanym w 1911 r. kurhanie II (w kurhanie III głowy ułożone były na północny-zachód).

W 3 jamach grobowych natrafiono na pozostałości konstrukcji drewnianych będących resztkami chroniących pochowane zwłoki przed osypującym się piaskiem ścian i przykrycia. (w żadnym przypadku nie stwierdzono istnienia drewna pod szkieletem). W jednym przypadku grubość desek ułożonych po bokach szkieletu dochodziła do 10 cm.

Głębokość jam grobowych wynosiła maksymalnie ok. 1 m, najczęściej jednak nie przekraczała 0,6-0,8 m, zaś w przypadku grobów dziecięcych dochodziła zaledwie do 0,5 m od powierzchni ziemi. Brak w jamach grobowych jakiegokolwiek wyposażenia uniemożliwia dokładne wydatowanie czasu użytkowania tego cmentarza. Zachowane w kilku grobach resztki drewna, zdają się jednak sugerować jego niezbyt odległą metrykę i datują go na czas pomiędzy wiekami XV i XVIII.

Oprócz grobów na przebadanym obszarze wystąpiło kilka jam osadniczych zawierających fragmenty ceramiki datowanej na wczesne średniowiecze oraz na okres pradziejów. W większości przypadków były to niewielkie obiekty o kształtach okrągłych, których głębokość wahała się pomiędzy 20 a 100 cm.

W materiale wczesnośredniowiecznym przeważają naczynia wykonane ręcznie, barwy brunatnej, przechodzącej w brązową, często plamiste, dobrze wy-

natomiast dół nadal pozostawał szorstki i nierówny oraz naczynia wykonane na kole garncarskim, zdobione równoległe ułożonymi liniami rytymi. Te trzy rodzaje naczyń wskazywały, że skarpa w Koźlikach co najmniej trzykrotnie była miejscem, na którym osiedlali się ludzie.

Inspekcje stanowiska przeprowadzane przez pracowników Urzędu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku oraz przez Podlaską Ekspedycję Archeologiczną czynione w latach 1976 - 94 przyniosły dalsze informacje o istniejących w bezpośredniej bliskości kurhanów jamach zawierających ceramikę zabytkową. Podobna inspekcja przeprowadzona w sierpniu 1996 r. przyniosła odkrycie w podmywanej przez rzekę Stupnicką piaszczystej skarpie niszczo-

palone. Domieszkę schudzającą stanowiły duże kawałki tłucznia, nierzadko widoczne na powierzchni naczyń. Wylewy zakończone były prosto, zaś pozbawione ornamentu brzusce posiadały minimalne tylko wygięcie.

Materiał starożytny to w głównej mierze przedmioty wykonane z krzemienia oraz niewielkie fragmenty ceramiki. Wśród tej ostatniej kategorii znalezisk na szczególną uwagę zasługuje kilkanaście fragmentów o powierzchni pokrytej drobnymi nieregularnie ułożonymi kreskami (tzw. sztrychowaniem), a także kilka kawałków z powierzchnią chropowatą przy pomocy obrzucenia rzadką gliną. Wystąpiło także kilka fragmentów wykonanych z bardzo dobrze wyrobionej gliny, z drobną domieszką, o powierzchni doskonale wyglądzonej barwy jasnobrązowej. Powierzchnia brzusca w kilku przypadkach zdobiona była ornamentem wykonanym paznokciem. Na terenie stanowiska wystąpiło także kilka fragmentów bardzo prymitywnie wyglądającej ceramiki, nierównej od strony zewnętrznej i wewnętrznej, z nacięciami na krawędzi. Pośród materiału krzemienego prawie 30 % wszystkich znalezisk stanowiły różnej wielkości wióry.

Zarówno jamy osadnicze, jak i groby wkopane były w znajdującą się na głębokości ponad 30 cm od powierzchni ziemi warstwę o barwie jasnobrązowej, stanowiącą zapewne pozostałość humusu pierwotnego zalegającego na powierzchni kilkaset lat temu. W warstwie tej (oraz w humusie współczesnym) wystąpiła większość materiału zabytkowego.

W świetle wyników tegorocznych badań zaryzykować można hipotezę, że znajdujące się na terenie stanowiska w

Koźlikach kurhany wcale nie muszą być datowane na wczesne średniowiecze, zaś znaleziony w nich w trakcie badań sprzed prawie 100 lat materiał zabytkowy dostał się w pobliże wkopanych w nie pochówków z warstwy kulturowej i obiektów osadniczych znajdujących się na tym terenie. Przemawia za tym fakt, iż w kurhanie III znaleziono ok. 100 różnych fragmentów ceramiki datowanych od starożytności po średniowiecze, w kurhanie IV znaleziono rzekomo monetę i fragmenty włóczni, w kurhanie II obok pochowanego w nim jednego osobnika znaleziono 4 naczynia gliniane - nie podano jednak jak datowanych, zaś wśród materiałów pochodzących z tego stanowiska znajdujących się w Leningradzie (Ermitaż nr 796/491-493) nie występują, jak się wydaje, całe naczynia (Karta katalogowa: *Koźliki, pow. Hajnówka* wykonana przez panią Łucję Okulicz w 1966 r.).

Wydaje się zatem, że na terenie wzniesienia nad rzeką Stupnicką, w okolicy wsi Koźliki wydzielić możemy 4 fazy użytkowania:

a) starożytną, związaną z kulturami neolitu leśnego i tzw. kulturą ceramiki grzebykowo-dółkowej (oprócz ceramiki z tego okresu pochodzą wszystkie zabytki krzemienne) (ok. 2000 lat p. n. e.),

b) wczesnośredniowieczną, związaną z powstaniem osady w starszych fazach wczesnego średniowiecza (tzn. w VII-VIII w. n. e.),

c) średniowieczną, ze śladami osadnictwa z przełomu wczesnego średniowiecza i średniowiecza X-XI w. n. e.),

d) nowożytną, z której pochodzi cmentarzysko związane z użytkowaniem cerkwi.

Czas, w którym usypiano 4 kopce



(„kurhany”) oraz ich funkcja pozostaną w sferze hipotez i domysłów, do czasu przeprowadzenia badań wykopaliskowych (z zastosowaniem wszystkich najnowszych zdobyczy technik archeologicznego datowania i eksploracji, albo przynajmniej jednego z nich).

Łącznie w sezonie 1996 przeprowadzono badania wykopaliskowe na obszarze ok. 100 m². Badaniami archeologicznymi objęty został cały teren bezpośrednio przylegający do niszczonej przez rzekę skarpy. Wydaje się jednak, że myśląc w perspektywie najbliższych lat, pracami wykopaliskowymi należałoby objąć również „kurhany”. Jest to szczególnie uzasadnione z uwagi na stwierdzenie faktów rozkopywania ich przez domorosłych badaczy i dzieci. Wywiad przeprowadzony z odwiedzającymi nasze badania licznymi gośćmi wykazał, że już w ubiegłych latach zdarzały się przypadki wygrzebywania kości z zarówno samych nasypów jak i ze skarpy rzecznej.

Dariusz Krasnodębski

SPROSTOWANIE

W artykule Dariusza Krasnodębskiego pt. *Klukowicze na arabskim szlaku* zamieszczonym w numerze 1/98 wkraśl się błąd. Odpowiednie zdanie w akapicie trzecim na str. 24 powinno brzmieć: „Odkryty przypadkowo, podczas orki w 1945 r., skarb zawierał prawie 1000 monet wybitych na terenie dzisiejszego Iraku pomiędzy VIII a X wiekiem. Pierwotnie było ich być może nawet 1500, jednakże część została zagubiona, zanim trafiła do rąk archeologów”.

Autora oraz czytelników przepraszamy -red.



Данило Лимаренко

Південне Підляшшя 1939-1941

(Продовження)

ПОЛЯКИ

Років з 16 я досить тісно прожив з поляками. Бував у їхнім товаристві, а також на різних забавах і військових, і цивільних. Жив у їхніх містечках та селах. Думав, що знаю їх дуже добре, а виявилось навпаки.

Гучні дефіляди: 19 березня (іменини маршалка Пілсудського), 3 травня (день конституції) та 11 листопада (день незалежності), на яких крім війська завжди виступало багато організацій з прапорами (особливо патріотичної молоді), говорили ніби про міць і єдність польського народу. Дивлючись на ті паради, думав, що такої Польщі ніхто не поборе! Але разом з тим я недосвідчений, бачив, що Польщу щось підточує з середини. Коли автор книжки „Причини упадку Польщі” пише, що головною причиною її упадку були українці, то я цілком це заперечую. (...)

Був цілий ряд парадоксів у житті польського народу і взагалі це народ парадоксів. Як можна пов'язати один з одним довгезелні хвости патріотів, які на чутку про можливість війни, кинулися вибирати свої ошадності з ПКО з безприкладним в історії світу повстанням у 1944 році?

У своїх поїздках, у жовтні та листопаді 1939 року до Варшави, Лодзі, Каліша, Макова, Седлець бачив десятки тисяч різного сорту людей, особливо молоді, яка їздила у всіх напрямках по Польщі з повною покірністю своєї долі. А все ж у деяких було бажання боротись. Це було особливо помітне серед бувших військових та інтелегенції. Низи зі своїми щоденними клопатами та бажанням легкої наживи не були кращі за наших у 1919 році.

Коли почалася організація німецьких урядів на весні 1940 року, поляки з надзвичайною енергією і підступом взялися за це, підставляючи, на кожному кроці ногу своїм конкурентам — українцям на українській етнографічній території. В цьому ж часі були їх перші жертви. У Білій було розстріляно 30 молодих людей, але чим більше було жертв, тим більше було завзяття, впертості та жорстокості. Можна сміливо ствердити, що німці мали б спокій у Польщі тільки тоді, коли б розстріляли останнього поляка. Так само і їх потяг у „фольксдойчі”, куди вони масово вступали на весні 1940 року, щоб стати поближче до ворога, втертися в його довір'я і у відповідний момент схватити його за горлянку. При цьому їм завжди світила можливість допомагати своїм. Були, звичайно і інші, які пішли у „фольксдойчі” заради грошей та кращої посади і думали, що вони є недоторкані. Але коли на початку 1940 року їх почали вивозити, то вони пережили страшену

трагедію і багато з них покінчили життя самогубством.

На повіт Більський інспектором земським був дуже завзятий польський патріот Станкевич. Це був відважний чоловік. На початку нашої з ним зустрічі я був у досить гострих контрах. Тому що кожен з нас мав претензії до Підляшшя, як до своєї землі. Треба сказати, що українського населення тут було приблизно 80 відсотків, які були міцно надщерблені через перехід уніатів на римокатолицьку віру і стали називати себе поляками. Правдивих же поляків було тут, на мій погляд, не більше 15 відсотків. Над Бугом справа подібно стояла ще краще. Там „калакутів” було менше. Натомість коло Білої, Константинова, Межириччя ці справи стояли набагато гірше.

Користаючись з того, що в „Губернаторстві” урядовою мовою, після німецької, була польська, Станкевич вперто і послідовно відбирав від мене позицію за позицією. Коли ще у 1939-40 роках я мав ще великий запал, то тепер, коли німці пішли вже далеко за Дніпро, запал цей виладувався. Я був певний, що незабаром повстане велика, вільна, суверена Україна, то мій спір з Станкевичом і так буде непотрібний. Могутня Україна забере і так свої землі, не питаючись згоди якогось там Станкевича. Тоді в мені пробудилася сильна туга за своєю рідною хатою і мої всі думки були там де тече наша Синюха і Ташлик. (...)

Коли я сказав Станкевичу, що хочу кидати цю роботу і їхати на схід, щоб віддатись праці для українського народу, він аж схопився на ноги. „Що?! Ви хочете їхати у це пекло!? Від щирого серця раджу цього не робити. Справи там стоять не так рожево, як пан собі уявляє. Хай пан краще перед остаточним рішенням поїде до Любартова і попитає доктора Бурка, що той скаже. Він уже бував на сході. Та й не тільки він. Багато українців вже повернулося звідти. Під впливом оповідань цих поворотців, зараз серед українців йде отрезвіння, щодо свого ставлення до німців. Вони вже побачили, що німці не роблять так, як вони собі бажали. Ідь пан до доктора Бурка, хай скаже усю правду”.

Де кілька слів про доктора Бурка. Зпочатку, коли українці почали організуватись після приходу німців, я чув про це ім'я. Чим далі наша справа розвивалася тим частіше повторювалося це ім'я. Мешкав він у Любартові (так, як і Станкевич), приймав жваву і плодотворну участь в українському житті. Багато, розказують, зробив він добра для нашої справи. У 1942 чи 43 році був підступно вбитий. Ввечері приїхало до нього авто з німцями і запросили його до хворого німця. Він поїхав з ними, а на другий день знайшли його застріленого при дорозі. Хто це зробив, неві-

домо. Українці казали, що зробили це переодягнені поляки. Поляки твердять, що це зробили німці. Я особисто вважаю, що це зробили німці, тому що ще у 1941 році доктор Бурко вже „прозрів” і поляки про це знали, Я впевнений, що німці також це знали, то логічно, що мусило це бути гестапо.

В скорім часі відбулася ревізія моєї роботи і я з родиною переїхав на постійне до Білої. Там було все спокійно. Прибув новий суддя до окружного суду – галичанин. Зате молодь (бандерівців та мельниківців), якби хто міглою вимів. Залишилися лише одиниці, які видно мали тут своє спеціальне завдання. Проявився також новий український начальник міліції і декілька наших поліцаїв. Вони носили українську (січову) уніформу з „Зубчаткою”. Комендант був дуже важний чоловік і виглядав дуже молодо на свою приналежність до старої війни.

Але що мене тоді вразило, це переїзд судді Соловія до Холма.

- „Як!” – майже крикнув я. „Ви їдете до Холма? А я думав, що ви вже давно на Вкраїні!”

- „Що ж у Холмі вікривається українська гімназія, а в мене хлопці підрастають. Богданові треба десь вчитися вже. Отже вважаю, що це найкращий вихід”.

- „А на Вкраїну?!”

- „Думаю, що з цим найкраще почекати. З вісток, які звідти приходять, видно, що справи стоять не найкращим чином. Тут на Підляшші німці ставляться до

нас набагато краще, як до поляків. Це цілком зрозуміло, тому що ми становимо тут меншість. На Україні їх ставлення до нас таке саме, як тут до поляків. Отже не треба гарячкувати і краще якийсь час почекати. Мені трапляється посада судді у Холмі і я охоче туди переїжджаю, тим більше, що там буде гімназія для хлопців. Саме місто має більшість українську, як і ціла Холмщина. Багато українських установ і взагалі там буде головний культурний осередок на півночі українських земель у „Губернаторстві”. Думаю, що й ви розваживши все тверезо теж переїдете туди”.-

- „Ні! Я буду продиратися на схід! Я хочу за любов цінну побувати у батьківській хаті!” – сказав я гаряче.

- „Там усе зруйновано, холод, злидні, немає людей з нашим світоглядом, а дітей треба вчити. Тай німецькі порядки мені не до вподоби” – якби про себе говорив мій приятель.

Заява Соловія мене приголомшила. Завжди ми були з ним згідні, а тут вийшло таке неприємне для мене розходження. Від нього я довідався, що вступні екзамени відбудуться за пару днів і він завтра виїздить з Богданом до Холма.

Я був страшно пригнічений цим. Рвався з закінченням роботи, щоб скоріше їхати на Україну, аж тут виходить цілком протилежне. Однак розваживши все спокійно, я ще цього ж вечора знайшов розв’язання: завезу Павла до Холма, де він буде вчитися, а я таки помандрую. Павло буде мешкати у Соловія, отже опіка певна і ... на другий день ми з Павлом і Соловіями були вже у Холмі.

Те, що я там побачив, перевищило усі мої сподівання. Дітвори зібралася маса. Говорили навіть про утворення додаткових клас. Нововідчинена гімназія придбала собі великого розголосу, я думаю, ще й тим, що директор її був добрий педагог і здається, бувший директор одного з найкращих львівських гімназій – Білик. Тут же був і поет Бабій, який був запрошений на виклади. В Холмі мав свою адвокатську канцелярію широко відомий доктор Баран. Тут був земським комісаром також українець. Головою кооперативів був відомий зі своєї енергійної та відважної діяльності – Іван Лютий-Лютенко. Працював тут на якомусь млині полковник Стечишин. Його син Влодко крамарював у книгарні. Був тут головою УДК відомий українському громадянству зі своєї пристрасті до моряцтва лейтенант – Святослав Шрамченко, якого я бачив на вулиці у моряцькій уніформі з кортиком. Бачив також і доктора Барана оточеного якимись дядьками. А взагалі Холм тоді виглядав правдивим соборницьким містом нової України.

Гімназія містилася у якимсь великим, кількаповерховим будинку. Я кілька разів ходив до канцелярії і нарешті домовився, що Павло буде прийнятий до другого класу. З цього приводу Богдан Соловій був дуже ображений, тому що його прийняли лише до 1-го класу, але мусив нарешті погодитися, бо Павло майже два роки старший за нього.

Данило Лимаренко

Приватна
Народна Школа ім. Т. Шевченка, ступеня
Білий Підляський
4.
Шкільний рік 1939/40

Шкільне Посвідчення.

Ім'я й прізвище учня (учениці) Лимаренко Павло
уроджений дня 3 місяця листопада року 1929
в Грибіві повіт Шумський релігії
й обряду православний учень (учениця) класу IV на
основі постанови Педагогічної Ради переходить
до Білого з дуже доброго результату
в Білий дня 20/07 1940 року.
Виховник Гонимир Рогошин Керівник школи

ПІДПИСА: Підписати члени педагогічної ради (керівник школи) і вчителів, які передають до класу. Переходить до класу з результатом дуже добрим.



Шкільне свідоцтво сина автора спогадів - Павла, видане
Приватною Народною Школою ім. Т. Шевченка в Білій Підляській

Jerzy HAWRYLUK

„Małorusy”, „biłorusy” czy ukrajinci?

Kwestia narodowa na Podlasiu w XIX-XX wieku (cz. VII)

Jak już przekonaliśmy się aspiracje do włączenia pow. bielskiego w swe granice w 1918-1919 r. demonstrowały polityczne ośrodki wszystkich sąsiadujących ze sobą narodów. Ostatecznie wśród państw narodowych, które pojawiły się na politycznej mapie naszej części Europy, największymi sukcesami mogła pochwalić się Polska. Jej elity polityczne stanęły jednak przed problemem innych narodów zamieszkających zarówno na terenach, które przyznano Polsce deklaracją konferencji pokojowej z grudnia 1919 r., jak i traktatem ryskim z marca 1921 r.

Oczywiście całkowite zanegowanie obecności ludności niepolskiej na zachód od linii Curzona nie było możliwym. Tak samo nie było możliwym ignorowanie faktu, że wśród obywateli powstającego państwa znalazła się wielomilionowa rzesza ludności ukraińskiej, której dążenia niepodległościowe stanowiły istotne zagrożenie dla wschodnich granic Polski (np. o zdobycie Galicji Wschodniej Polacy musieli toczyć wielomiesięczną wojnę - od listopada 1918 do lipca 1919 r.) Dlatego też jednym z zadań polityki polskiej stało się „ograniczanie” problemu ukraińskiego do terenu Galicji Wschodniej i Wołynia, z jednoczesnymi działaniami w kierunku szybkiej polonizacji Chełmszczyzny i Południowego Podlasia oraz negowaniem ukraińskiej przynależności etnicznej ludności południowych powiatów byłych guberni grodzieńskiej i mińskiej.

Porównanie wyników spisu z roku 1897 r. z pierwszym powszechnym spisem ludności Polski, dokonany w 1921 r. okazuje się co najmniej zaskakujące. Bowiem wyniki tego drugiego spisu niemal całkowicie „likwidują” na tym terenie ludność ukraińską. Jeśli wierzyć polskim rachmistrzom, to w pow. bielskim woj. białostockiego (powiększonym o fragment pow. brzeskiego z Milejczycami i pow. prużańskiego z Hajnówką) miało wówczas za-

mieszkiwać 66 (sześćdziesięciu sześciu!) Rusinów (Ukraińców), a więc zaledwie 0,1% ogółu mieszkańców powiatu, zaś liczba Białorusinów „skoczyła” do 44,9 tys. (30,5%). Podobną sytuację widzimy w sąsiednich powiatach woj. poleskiego - brzeskim i kobryńskim.

Narzuca się wniosek jednoznaczny - mamy tu do czynienia ze zwyczajnym fałszerstwem. Oczywiście samo stwierdzenie faktu nie wystarcza - konieczne jest poznanie jego przyczyn, które doprowadziły do owej niezwyklej zmiany.

Polski historyk Jerzy Wiśniewski, badacz procesów zasiedlania terenu współczesnego województwa białostockiego, chcąc wyjaśnić ten fakt, pokusił się o następujące stwierdzenie: *Miejscowi określali ludność ruską w pow. bielskim jeszcze w początkach XX w. jako Rusinów lub Ukraińców. Bardzo możliwe, że osiedlenie się wśród nich autentycznych Białorusinów, działalność urzędników i popów białoruskiego pochodzenia spowodowała, że zaczęto ich uważać za Białorusinów.*¹

Kiedy pierwszy raz przeczytałem artykuł prof. Wiśniewskiego, wyjaśnienie to wydawało mi całkiem zasadne. Później jednak zapoznawszy się z większą ilością dokumentów z pierwszych dziesięcioleci XX w. doszedłem do wniosku, iż głównych przyczyn należy szukać w okresie późniejszym - w latach I wojny światowej i będącej jej następstwem politycznej walki o granice pomiędzy państwami powstałymi na gruzach carskiego imperium.

Jest rzeczą oczywistą, że gdy w latach 1918-1921 r. wykreślano te nowe granice, nasza społeczność była społecznością wiejską z niewielką domieszką ubogiego drobnomieszczaństwa. Dlatego też poziom jej samoświadomości pozostawał na poziomie lokalnej wspólnoty religijno-etnicznej - podlaski Rusin widział swą odmienność od

Polaków i Białorusinów, jednak myślenie kategoriami narodowymi nadal pozostawało mu obce, co akcentował w swym artykule Ludwik Czarkowski, który w latach 1884-1894 prowadził praktykę lekarską w Siemiatyczach, a więc znał problem z autopsji: *Podlasie etnograficznie nie jest jednolite; dwie trzecie północno-zachodnie całego jego obszaru zamieszkuje plemię lechickie (Podlasianie); jedna trzecia, południowo-wschodnia, zajęta jest przez Rusinów (Bużanie, Ukraińcy). [...] Polacy i Rusini we wschodnio-południowej 1/3 części Podlasia żyją z sobą w przykładowej zgodzie; małżeństwa mieszane są dość częste, a byłoby o wiele liczniejsze, gdyby nie istniejąca do 1905 r. konieczność wychowywania potomstwa z takich małżeństw wyłącznie tylko w wierze grecko-wschodniej. Rusin chętnie posługuje się mową polską, od kościoła nie stroni, o ile władza mu w tym przeszkód nie czyni; pomimo iż w domu używa własnej mowy, publicznie zawsze się wita polskim „Niech będzie pochwalony”. Na pytanie, kto on - odpowiada: „hospodar” lub „włościanin”; jak się modli: „po rusku”; a jak mówi: „po prostemu”. Wyrażenia szczególnych o Polakach nie udało mi się posłyszeć, zapewne nie dlatego iżby nie istniały, lecz, że z nimi niechętnie się zdradzają. Lud polski, gdzie się styka z Rusinami, ma ich za mściwych, zawziętych, skrytych.*

Podlasiak z ludu nie uważa siebie ani za Mazura, za którym wyraża się, że mówi „z góry” [z „rozpędem” - J. H.], ani tym bardziej za „Litwiną”, którym to mianem chrzci zgodnie i Mazur i Rusin podlaski sąsiadów swoich od wschodu województwa podlaskiego, czy za historyczną ongi granicą Litwy; nie dość na tym, - „litewską” nazywa i mowę tego ludu (gwary tzw. białoruskie). „Litwinów” takich Podlasiacy mają za niżej od siebie umyślowo stojących; „naród” to ma

być „ciemny”: *chodzi w łapciach, a „siedzi” w „dymnych” (kurnych) cha-tach, - ani pierwsze zaś, ani drugie na Podlasiu nie istnieją.*²

To nasze bytowanie w formie chłop-skiej społeczności pozbawionej własnej elity przesądziło o tym, iż w ciągu ostat-niego stulecia staliśmy się łatwym obiektem do manipulacji ze strony apa-ratów państwowych i politycznych elit narodów, które zmagaly się o panowa-nie nad naszą podlaską Małą Ojczyzną. Nie tylko wykreślały one wygodne dla siebie granice polityczne i administra-cyjne, ale też narzucały schematy myślenia o naszej własnej przynależności narodowej, historii, języku i kulturze. Stało się w końcu to, co pochodzący ze wsi Tyniewicz Duże białostocki socjo-log prof. Andrzej Sadowski ujął nastę-pującymi słowami: *Jeśli grupa mniej-szościowa nie potrafi zdefiniować wła-snego wizerunku, zostanie jej narzu-cony wizerunek tworzony przez więk-szość.*³ Od końca drugiego dziesięcio-lecia XX w. obiektem takiego działa-nia staliśmy się również my - podlascy Rusini.

Po wycofaniu się wojsk niemieckich teren „Litwy” był przez półtora roku miejscem wojny polsko-bolszewickiej, która rozpoczęła się już w lutym 1919 r. 22 kwietnia 1919 r. po zdobyciu Wil-na J. Piłsudski wydał odezwę „Do mieszkańców byłego Wielkiego Księ-stwa Litewskiego”, w której deklaro-wał: *Chcę dać wam możliwość rozwią-zania spraw wewnętrznych, narodo-wościowych i wyznaniowych tak, jak sami sobie tego życzyć będziecie, bez jakiegokolwiek gwałtu lub nacisku ze strony Polski.*⁴ Realizacją tego zamie-rzenia miał zająć się Zarząd Cywilny Ziemi Wschodnich, na którego czele Pił-sudski postawił Jerzego Osmołowskie-go. Szybko jednak okazało się, że de-klaracja mająca być wyrazem federali-stycznych koncepcji Piłsudskiego nie ma żadnego pokrycia w faktach. Zresz-tą z koncepcji federacyjnych powstają-cych w obozie politycznym skupionym wokół J. Piłsudskiego widać wyraźnie, że powstanie jakiegokolwiek federacji miało zabezpieczać interesy polskie kosztem narodów ościennych. W prak-tyce wszelkie działania polskie na zie-miach wschodnich sprowadzały się do

zbrojnej aneksji i agresji przeciwko Ukrainie (wojska polskie wkroczyły na Wołyń w kwietniu 1919 r.) i Litwie oraz instrumentalnego wykorzystywania kwestii białoruskiej w rozgrywkach po-litycznych, co wyraźnie widzimy w sto-sunku ukraińsko-polsko-białoruskiego pogranicza na Podlasiu i Polesiu.

W polskich opracowaniach etnogra-ficznych, jak też pismach publicystycz-nych sprzed lutego 1918 r. ludność pow. bielkiego, brzeskiego i kobryńskiego powszechnie określano jako ukraińską (w ówczesnej terminologii polskiej przeważnie używano określeń ludność ruska, Rusini lub zapożyczonego z ofi-cjalnej terminologii rosyjskiej określe-nia Małorusini). Ówczesni publicyści polscy za główne swe zadanie uważali bowiem udowodnienie polskości byłe-go obwodu białostockiego, jak też te-renów wokół Grodna i Wilna, co osią-gali poprzez automatyczne zaliczanie wyznającej katolicyzm ludności biało-ruskiej do narodowości polskiej.

Oto kilka cytatów z broszur wyda-nych przed lutym 1918 r.:

*Gubernia grodzieńska zaludniona jest przeważnie przez Białorusinów, bardzo gęsto zmieszanych z Polakami. Zachodnie powiaty tej guberni, tworzące dawniej obwód białostocki, należą nawet do zwartego obszaru et-nograficznego polskiego. Ludność powiatów południowych, brzeskiego i kobryńskiego, stanowi natomiast przejście do obszaru etnograficznego małoruskiego (ukraińskiego).*⁵

*Obszar polski W. Ks. Litewskiego, uwolniony obecnie spod najazdu ro-syjskiego obejmuje 5 zachodnich po-wiatów gub. wileńskiej (wileński, świę-ciański, lidzki, oszmiański, a do pew-nego stopnia i trocki), 4 północno-za-chodnie powiaty gub. grodzieńskiej (bielski, białostocki, sokólski, gro-dzieński) i 3 południowe powiaty gub. suwalskiej (augustowski, suwalski i również do pewnego stopnia sejneń-ski). [...] Na południu obszar polski przechodzi stopniowo w obszar o li-czebnej przewadze żywiołu białoru-skiego prawosławnego, częściowo zaś w paru powiatach (prużańskim i ko-bryńskim) - żywiołu ruskiego.*⁶

Ruski (ukraiński) obszar etnogra-ficzny kraju [tzw. Litwy i Białorusi - J.

H.] zajmuje część wschodnią pow. biel-skiego oraz powiaty: brzeski, prużań-ski i kobryński guberni grodzieńskiej i części powiatów pińskiego, jako też mozyrskiego, leżące na południe od obszaru białoruskiego.

*Obszar polski ... od wschodu gra-niczny z obszarem białoruskim (w po-wiatach sokólskim i białostocki) i ru-skim (w powiecie bielskim).*⁷

Nawet Włodzimierz Wakar, autor trzyczęściowej pracy *Rozwój teryto-rialny narodowości polskiej*, który ogół ludności białoruskiej (zarówno katolików jak i prawosławnych) byłe-go obwodu białostockiego zaliczył do Polaków, liczbę ludności ukraińskiej (Rusinów) w pow. bielskim ustaloną przez spis z 1897 r. zmniejszył jedynie o cztery tysiące osób, zaliczając do na-rodowości polskiej ok. 4 tys. tzw. Rusi-nów, których wyznanie katolickie (czyli i narodowość polska) nie zostało ule-galizowane. Rusini zaś właściwi [tzn. prawosławni - J. H.] *wchodzą tu wą-skim półwyspem od południa do czę-ści powiatu bielskiego. [...] Granica polsko-rusińska przechodzi wewnątrz niego od granicy pow. konstantynow-skiego a sokołowskiego gub. siedlec-kiej na południe od Drohiczyzna mniej więcej przez Siemiatycze do granicy powiatu bielskiego, odcinając w ten sposób na rzecz Rusinów południowy rąbek powiatu (gdzie Mielnik) i potem od Boćków przez Bielsk i Plutycze do granicy powiatu białostockiego, odcinając część powiatu wschodnią. [...] Z wyjątkiem tego zaś nie wchodzące-go w rachubę skrawka ziemi o zalud-nieniu mieszanym cały obwód biało-stocki posiada ludność jednolitą i na-leży do zwartego obszaru narodowo-ści polskiej.*⁸ Opisując obszar uznawa-ny za niego przez etnicznie polski na terenie „Litwy” W. Wakar stwierdza m.in., że graniczy on z Litwą etnogra-ficzną i Łotwą, a także: z ziemiami właściwej Rosji (w siebieskim), od południa z rusińskimi (pow. bielski) i na pozostałej przestrzeni z Białorusią (wołkowyski, miński, wilejski, dzi-śnieński, drysieński). Oceniając skład narodowościowy gub. grodzieńskiej autor przyznaje: *Najślabi są liczeb-nie Polacy w powiatach rusińskich (brzeskim i kobryńskim).*⁹

O ile jednak przed ogłoszeniem niepodległości Ukrainńskiej Republiki Ludowej i zawarciem przez nią traktatu brzeskiego fakt zamieszkiwania ludności ukraińskiej na południowym obrzeżu „Litwy” można było traktować jako swego rodzaju ciekawostkę etnograficzną, to po 9 lutego 1918 r. kwestia ta nabrała znaczenia politycznego. Wprawdzie już na początku 1919 r. kwestię terytorialną na tym terenie rząd polski rozwiązał w pomyślny dla siebie sposób przy użyciu środków militarnych, lecz precedens pozostał. Poza tym zajęcie zachodniej części Wołynia nie likwidowało „kwestii ukraińskiej”, gdyż URL istniała nadal i kontynuowała zbrojną i dyplomatyczną walkę o uznanie swej niepodległości i granic. W Warszawie słusznie więc obawiano się, że gdyby Ukrainńskiej Republice Ludowej udało się utrzymać na politycznej mapie Europy będzie ona starała się odzyskać także te ziemie pograniczne, które znalazły się w rękach polskich. Dlatego też niejako naturalną reakcją na wytyczony w traktacie brzeskim przebieg północnej granicy URL było negowanie przez polskich polityków i publicystów ukraińskiego charakteru etnicznego okolic Brześcia, Kobrynia czy Pińska, co widzimy już w pierwszych reakcjach polskich środowisk wileńskich po zawarciu traktatu. Ponieważ terenu tego nie dało się w żaden sposób zaliczyć do polskiego obszaru etnicznego, więc zaczęto upowszechniać twierdzenia, iż zamieszkują tam Białorusini, których nie uważano za naród zdolny zagrozić polskim dążeniom do dominacji na „Litwie”.

Dobrą ilustracją polskich opinii o kwestii stosunków polsko-białoruskich może być publikacja Mariana Świechowskiego, polskiego posiadacza ziemskiego z „Litwy” zatytułowana *O program w stosunku do ziem litewsko-białoruskich*, napisana w październiku 1917 r. w Warszawie, opublikowana zaś w początku 1919 r.: *Białorusini na zachodzie sił realnych nie mają. Zbyt silnym tętnem bije tu świadomość polska i wola ku samodzielnemu organizowaniu i utrwalaniu tu życia, by marzyć mogli o skutecznym rywalizowaniu w tej części ziem litewsko-białoruskich z kulturą polską. Na zacho-*

*dzie jedynie w południowej Grodzieńszczyźnie [gub. grodzieńskiej - J.H.] żywioł polski jest słabszy - jednak przeważająca tu masa Poleszuków stanowi typ bierny, pośredni między białoruskim i ukraińskim i uświadomienia nie posiada żadnego. (...) Polacy nie zgodzą się nigdy na dzielenie się wpływami swoimi z kimkolwiek na terenie Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny, a z wolą tej części ludności, jako czynnika najwpływowszego i najlepiej zorganizowanego, przede wszystkim liczyć się trzeba.*¹⁰

Najbardziej dosadnie swe opinie o kwestii białoruskiej wyrażali działacze Narodowej Demokracji. Warto tu cytować kilka fragmentów z ich wypowiedzi w latach 1917-1919: *Lud włościański białoruski w guberni wileńskiej, mińskiej, grodzieńskiej, znajduje się na bardzo niskim poziomie oświaty i nie wykazuje określonych dążeń narodowościowych* (R. Dmowski, lipiec 1917 r.)

Białorusini nie są narodem, lecz białą kartą, na której można jeszcze wszystko zapisać (Wiec endecji w Warszawie, grudzień 1918 r.).

Kwestia jakiejś narodowości białoruskiej nie wchodzi w grę, może ona pokutuje w głowach kilku szalbierzystów, lud przeszedł nad nią do porządku dziennego („Gazeta Warszawska”, maj 1919 r.).

Nazwa Białoruś do niedawna wśród ludu jeszcze znaną nie była. Ci, którzy się Białorusinami nazywają, tak siebie nie określają. Jeżeli mamy mówić o ludności białoruskiej, to jako o niemowlęciu. Jeszcze nie wiemy, czy ona się rozwinie, czy opiekunem narodu może być Polska lub Rosja (Wyśtaąpienie posła J. Zmiłowicza w Sejmie, lipiec 1919 r.).¹¹

Takimi właśnie motywami - z jednej strony obawami przed ukraińskimi dążeniami do zjednoczenia wszystkich ziem etnicznych, z drugiej zaś - lekceważeniem białoruskiego ruchu narodowego, kierowali się profesorowie W. Kamieniecki S. Kutrzeba i E. Maliszewski opracowując na początku 1919 r., dokument ministerialny zatytułowany *Plan prac nad polską granicą wschodnią*. Stwierdzano w nim: *Przy wytykaniu szczegółowych granic we-*

wewnętrznych, etnograficznych na obszarze pomiędzy Rosją a Niemcami, należy kierować się następującymi względami:

a) *większe skupienie polskie względnie katolickie należy w miarę możliwości włączyć do obszaru polskiego;*

b) *należy unikać włączenia większych skupień ukraińskich i żydowskich;*

c) *ludność katolicką mówiącą językiem polsko-białoruskim należy uważać za ludność polską; [...]*

e) *w rozgraniczeniu Białej Rusi od Ukrainy interes Polski jest solidarny z interesem białoruskim.*¹²

Wymieniony tu interes białoruski to oczywiście opisane już dążenie działaczy białoruskich do zachowania granicy pomiędzy „Litwą” a Krajem Południowo-Zachodnim jako południowej granicy postulowanego przez nich państwa białoruskiego.

(cdn)

Jerzy HAWRYLUK

¹ Jerzy Wiśniewski, *Osadnictwo wschodniosłowiańskie Białostocczyzny - geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne*, - „Acta Baltico-Slavica”, t. XI, 1977, s. 67.

² Ludwik Czarkowski, *Powiat bielski w gub. grodzieńskiej. Zarys ludoznawczy*, - „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie” 1907, Wilno 1908, s. 47-48, 97-98.

³ Maciej Choleśowski, *Pierwszy Czwartek. Inauguracja działalności Katedry Kultury Białoruskiej*, - „Gazeta Wyborcza. Gazeta w Białymstoku”, nr 49, 27 lutego 1998, s. 1.

⁴ Andrzej Garlicki, *Drugiej Rzeczypospolitej początki*, Wrocław 1997, s. 213.

⁵ Edward Maliszewski, *Polacy i polskość na Litwie i Rusi*, Warszawa 1914, s. 17.

⁶ Marian Świechowski, *Żywioł polski na ziemiach litewskich ze szczególnym uwzględnieniem obszarów okupowanych przez mocarstwa centralne*, Zakopane 1917, s. 27, 29. Data pod tekstem: Lipiec 1917 r.

⁷ Leon Wasilewski, *Kresy wschodnie*, Warszawa 1917, s. 50.

⁸ W. Wakar, *Rozwój terytorialny narodowości polskiej*, cz. II, Warszawa 1917, s. 232.

⁹ W. Wakar, *Rozwój...*, cz. III, Kielce 1917, s. 25-26, 39.

¹⁰ M. Świechowski, *O program w stosunku do ziem litewsko-białoruskich*, - „Wschód Polski”, nr 1/1919, s. 26-27.

¹¹ Wszystkie cytaty za: Krystyna Gomółka, *Sprawa białoruska w koncepcji Narodowej Demokracji w latach 1918-1922*, [w:] *Polska - Polacy - mniejszości narodowe*, Wrocław 1992, s. 257, 261, 262.

¹² Józef Lewandowski, *Federalizm. Litwa i Białoruś w polityce obozu belwederskiego (XI 1918 - IV 1920)*, Warszawa 1962, s. 92-93.

Gmina i jej gospodarz

Rozmowa z wójtem gminy wiejskiej Bielsk Podlaski Jerzym Ignatiukiem

- *Twoja aktywność społeczna w ruchu ukraińskim na terenie gminy bielskiej rozpoczęła się od współpracy przy budowie wiatraka w pobliżu Koźlik?*

- Z ruchem ukraińskim zetknąłem się już podczas studiów w Lublinie w latach 1981-1986. Działało tam koło Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, którego siedziba była miejscem spotkań studiującej młodzieży - także z Podlasia. Pierwszą inicjatywą ukraińską, w której uczestniczyłem po zakończeniu studiów była właśnie budowa wiatraka koło Koźlik nad Narwią, dokonywana przez młodzież z Bielska. Wraz z grupą znajomych przenosiliśmy go z Trześcianki i rekonstruowaliśmy w Koźlikach. Miało to miejsce w 1986 r., gdy byłem w wojsku, jednak często przyjeżdżałem na przepustki.

- *Wkrótce przyszedł rok 1989 r. i ruch ukraiński wkroczył w fazę polityczną.*

- Wówczas z ramienia UTSK w okręgu bielskim kandydował Bogdan Martyniuk, brałem więc udział w kampanii wyborczej, głównie przy akcjach plakatowych. Tak zaczęły się pierwsze kontakty ze stroną polityczną życia mniejszości ukraińskiej tutaj. W 1990 r. uczestniczyłem w wyborach do samorządu, byłem mężem zaufania Rusko-Ukraińskiego Komitetu Wyborczego w jednej ze wsi. W gminie bielskiej kandydaci ukraińscy zdobyli wówczas największą ilość mandatów. W związku z tym nasz komitet był stroną wiodącą w pertraktacjach w sprawie powołania koalicji, która przejęłaby władzę w gminie. Po dość długich rozmowach zawiązana została koalicja w skład której weszli radni z Rusko-Ukraińskiego Komitetu Wyborczego, „Solidarności” Rolników Indywidualnych oraz innych ugrupowań. Umożliwiło to wybór Wacława Myszy, radnego z ramienia R-UKW na przewodniczącego Rady Gminy, ja zaś zostałem wybrany wójtem.

- *Wójtem jesteś już drugą kadencję. W życiu każdego człowieka jest to spory szmat czasu, a co zmieniło się w gminie w ciągu tych prawie ośmiu lat?*

- Przede wszystkim zmieniła się sama zasada funkcjonowania gminy, zwłaszcza sposób jej finansowania. Przed 1990 r. gmina była terenowym organem administracji państwowej, całkowicie finansowanym z kasy państwowej za pośrednictwem Urzędu Wojewódzkiego, który przydzielał dotacje na poszczególne zadania realizowane przez gminę. Od 1990 r. gmina, stawszy się jednostką administracji samorządowej uzyskała możliwość dysponowania własnym funduszem. Dzięki temu, że gmina bielska jest dość duża obszarowo i uzyskuje duży dochód, można było samodzielnie prowadzić pewne inwestycje, o które przedtem trzeba było zabiegać u władz wojewódzkich. Pierwszy budżet samorządowy był skromny, bo wynosił 3,75 mld starych złotych - obecnie jest on już około 20-krotnie wyższy.

W ciągu kilku lat nastąpił duży postęp, głównie jeśli idzie o infrastrukturę. Znaczna część wsi otrzymała wodociągi, rozpoczęliśmy przez ten okres budowę kanalizacji, zajęliśmy się drogami - gmina posiada własny sprzęt, którym wykonuje bieżące naprawy dróg gruntowych. Jeśli chodzi o wodociągi, to w 1990 r. miało je 9 wsi na terenie gminy, w tej chwili tych wsi jest ponad 50. W 1993 r. przy okazji budowy szkoły w Łubinie zo-

stała wybudowana pierwsza wiejska oczyszczalnia ścieków, do której podłączono szkołę i ośrodek zdrowia, a w roku bieżącym podłączona zostanie do niej cała wieś. Gotowy jest też projekt kanalizacji Parcewa, Proniewicz, Chrań, Rajska i Haciek z budową oczyszczalni w Chrań. Przymierzamy się do projektów kanalizacji w kolejnych wsiach - Grabowcu, Kotlach, Hołodach.

- *Jak wygląda sytuacja demograficzna na terenie gminy? Jest to przecież „ściana wschodnia”, gdzie proces odpływu ludności ze wsi jest dość gwałtowny.*

- Gmina bielska może być chyba typowym przykładem wydłużania się terenów wiejskich. Liczba mieszkańców gwałtownie się zmniejsza - w 1990 r. gmina miała około 10 tys. mieszkańców, w tej chwili jest ich już tylko ok. 8,8 tys., a w najbliższych latach ten spadek będzie się pogłębiał. Natomiast pewną szansą jest to, że jest to gmina okalająca miasto Bielsk Podlaski, drugie pod względem liczby mieszkańców i znaczenia gospodarczego miasto w województwie białostockim. Występują już zjawiska osiedlania się mieszkańców miasta na terenach podmiejskich, należących do gminy - na terenie Wido- wa i Augustowa. Pewien ruch zaobserwowano też na terenie wsi Lewki, Proniewicze, Parcewo. Jest zatem pewna nadzieja, że te właśnie miejscowości podmiejskie staną się atrakcyjnym miejscem dla budownictwa indywidualnego dzięki niewielkiej odległości od centrum miasta i dość niskim cenom gruntów.

Gmina bielska jest jedną z „najstarszych” w Polsce - średnia wieku mieszkańców jest bardzo wysoka. Jednak każdy kraj ma dwa końce. Negatywnym następstwem zmniejszania się liczby ludności jest zmniejszanie się dochodów gminy - udziału w podatku od osób fizycznych czy w subwencjach ogólnych z budżetu państwa. Z drugiej jednak strony zmniejszanie się liczby gospodarstw ma taki plus, że może następować koncentracja ziemi w rękach tych młodych rolników, którzy zdecydowali się zostać na wsi i z pracą na roli wiązać swoją przyszłość. Według mnie jest to pozytywne zjawisko, bo przy spadku dochodów z hektara koncentracja gruntów i zwiększenie arealu upraw jest jedyną rozsądną drogą stworzenia sobie przyzwoitych warunków życia z produkcji rolnej.

Już w tej chwili obserwuje się pewne zjawiska dotyczące koncentracji ziemi, przejmowaniu jej w drodze obrotu cywilno-prawnego. Do tej pory mieliśmy do czynienia z wykupem wolnych gruntów będących własnością Skarbu Państwa, zaś obecnie ludzie zaczynają kupować ziemię od siebie wzajemnie. Są jeszcze wprawdzie grunty dawnego Państwowego Funduszu Ziemi, lecz są to ziemie słabszych klas, które nie znajdują już nabywców.

- *Czy gmina w jakiś sposób stymuluje rozwój nowych form gospodarowania, czy też przemysłu związanego z rolnictwem?*

- Jeśli chodzi o rolnictwo, to trudno aby gmina pełniła funkcję stymulatora zachęcającego, czy namawiającego do pewnych rozwiązań. Nie mamy odpowiedniej kadry, a jest dosyć duża odpowiedzialność radzić komuś jak w danych warunkach funkcjonować i z tego też powodu nie prowadzimy takich działań.

Natomiast gmina w sposób naturalny spełnia rolę stymula-

tora jeśli chodzi o rozwój gospodarczy w innych sektorach niż rolniczy. Uzbierając tereny wiejskie stwarzamy też pewne możliwości do tworzenia nowych miejsc pracy. Poza tym gmina w sposób aktywny wchodziła w obronę istniejących miejsc pracy oraz tworzenie nowych. W czasie pierwszej kadencji dzięki wsparciu Rady Gminy i oddłużeniu przez gminę Państwowego Ośrodka Maszynowego mogła powstać spółka pracownicza. Na bazie POM-u powstały dwie spółki, które zachowały część zatrudnienia.

Gmina powołała też w roku 1990 nową spółkę, która docelowo miała być spółdzielnią czy spółką większych rolników z terenu gminy i Urzędu Gminy. Była to specjalizująca się w handlu ze Wschodem spółka „Farmbest”, która zatrudniała około 200 osób. Potem, po pewnych problemach i kryzysach w firmie, nastąpiły przekształcenia i na bazie „Farmbestu” powstały inne spółki. Gmina sprzedała swoje udziały, tak że spółka w 1994 r. stała się zupełnie prywatną i aktualnie stan zatrudnienia w tych firmach, które powstały na bazie „Farmbestu” wynosi około 250 osób. Tutaj na marginesie należy nadmienić, że spółka była zarejestrowana na terenie gminy i stała się dosyć istotnym podatnikiem dla gminy. Z tytułu różnych opłat uiszczanych przez nią do budżetu gminy w ciągu 6 lat jej funkcjonowania wpłynęło ok. 7,5 mld zł, a więc dosyć istotna kwota w budżecie.

Poza tym Rada Gminy uznała, że w kontekście zbliżenia z Unią Europejską i docelowego wejścia do niej Polski, sensowne jest powołanie instytucji pozasamorządowej, tzn. pozaadministracyjnej, która miałaby wpływać w jakiś sposób na rozwój gospodarczy terenu, stymulować go, doradzać, być źródłem informacji dla osób prowadzących lub chcących uruchomić działalność gospodarczą i w tym celu powołana została Fundacja na Rzecz Rozwoju Lokalnego. Dzięki istnieniu fundacji powstał na terenie miasta Bielsk Podlaski inkubator przedsiębiorczości, wybudowany ze środków brytyjskich. Aktualnie po zafunkcjonowaniu inkubatora przedsiębiorczości, noszącego nazwę Centrum Wspierania Biznesu chcielibyśmy fundację przeorientować na wspieranie oświaty, edukacji i kontaktów międzynarodowych młodzieży.

- Obecnie zadaniem gminy jest też utrzymywanie szkół podstawowych, w których stale spada liczba uczniów. Są już nawet gminy, w których pozostała zaledwie jedna szkoła. Jak wygląda sytuacja w bielskiej?

- Gmina bielska jest dosyć rozległa, gdyż na jej terenie położonych jest ponad 70 wsi. W związku z ich dużą ilością, sieć placówek oświatowych była dosyć gęsta, gdyż inaczej nie byłoby fizycznej możliwości pomieszczenia tej liczby uczących się dzieci, która była w latach 60-tych czy 70-tych. Natomiast aktualnie w związku ze spadkiem ilości mieszkańców i jeszcze większym spadkiem ilości dzieci w wieku szkolnym istnieje potrzeba zredukowania tej sieci placówek. Aktualnie na terenie gminy istnieje 7 placówek szkolnych, w których uczy się ok. 650 dzieci. Jest więc średnio poniżej 100 uczniów na jedną szkołę, co powoduje, że w większości szkół nauczanie odbywa się w tzw. klasach łączonych, gdzie w ciągu jednej godziny lekcyjnej nauczyciel musi uczyć dwie różne wiekowo grupy. Jest to niekorzystne zarówno ze względów pedagogicznych, jak też i finansowych. Bardziej sensowne byłoby docelowe stworzenie kilku, według mnie trzech, szkół na terenie gminy, w których byłaby większa ilość dzieci. Można byłoby w nich zapewnić lepsze warunki lokalowe, odpowiednie pomoce naukowe oraz opiekę pozalekcyjną - świetlice, czytelnie.

Wymaga to likwidacji małych szkółek i z tym jest problem. Rodzice bronią tych szkół, nie chcą żeby je likwidowano. We-

dlug mnie nie ma żadnych argumentów merytorycznych w obronie tych szkół, jest tylko element prestiżowy, bo wieś w której jest szkoła jest jakby wsią wyróżniającą się. Natomiast argumenty finansowe i pedagogiczno-dydaktyczne przemawiają zdecydowanie za tym, aby te małe szkoły likwidować. W skali gminy likwidacja jednej szkoły to oszczędności sięgające ok. 250 tys. zł, jest to więc niebagatelna kwota.

Gmina w ciągu ostatnich lat wymieniła stare autokary na nowe, którymi jesteśmy w stanie zorganizować dowożenie dzieci do wybranych większych szkół. Konsekwentnie prowadzimy politykę unowocześniania, rozbudowy i większego wspomagania finansowego dla tych szkół, które mają funkcjonować w dłuższej perspektywie - w Augustowie, Chrabołach i Łubinie Kościelnym. W Łubinie Kościelnym wybudowaliśmy w 1993 r. nową szkołę, w ubiegłym roku rozpoczęliśmy przebudowę szkoły podstawowej w Augustowie - rozbudowę sali gimnastycznej, budowę nowych i poszerzenie istniejących pomieszczeń dydaktycznych w starej części budynku. Szkoła ma być gotowa w tym roku i mamy nadzieję, że jej rozbudowa umożliwi likwidację szkoły w Bańkach.

- Nie tak dawno gmina bielska powiększyła swój obszar.

- W roku 1996 gmina została powiększona o jedno sołectwo - Krzywa, które przeszło z sąsiedniej gminy Orla. Było to odpowiednią na wniosek mieszkańców tej wsi, którzy uznali, że wygodniej i łatwiej będzie im funkcjonować w ramach naszego samorządu, a nie samorządu orlańskiego i za zgodą Rady Ministrów w dniu 1 stycznia 1996 r. doszło do zmiany granic. Było to dla nas też korzystne, gdyż w znajdującym się w tej wsi nieużytkowanym budynku szkolnym umieściliśmy szkołę podstawową, która dotąd funkcjonowała w Pasynkach, gdzie były bardzo złe warunki lokalowe.

- Do specyfiki gminy bielskiej, podobnie jak i wielu sąsiednich należy przede wszystkim położenie na pograniczu religijno-etnicznym.

- Gmina jest zróżnicowana pod względem wyznaniowym i narodowościowym. Ok. 60-65% mieszkańców stanowi ludność wyznania prawosławnego. Pozostała część mieszkańców to są katolicy. Istnieje tutaj wyraźne powiązanie wyznania z przynależnością narodową. Katolicy to zwykle Polacy, natomiast prawosławni jest to ludność, którą można ogólnie nazwać ruską, bez bardziej skryzalizowanej świadomości narodowej.

- Jaki wpływ ma ta sytuacja na życie polityczne, np. na wybory do Rady Gminy?

- Nie ma to większego wpływu. Okręgi są jednomandatuowe. Nie ma tutaj potrzeby tworzenia jakichś wielkich koalicji czy czegoś takiego. Staramy się by okręgi wyborcze czy obwody głosowania były w miarę jednolite narodowościowo czy wyznaniowo, żeby nie tworzyć niepotrzebnych konfliktów. Staramy się prowadzić taką politykę, która nie powodowałaby specjalnych czy dodatkowych niepotrzebnych napięć na tle wyznaniowym. Mam wrażenie, że nam się to udaje, że sprawa przynależności wyznaniowej jest sprawą marginalną, jeśli chodzi o sprawy bieżącego zarządzania gminą.

- Jaki jest udział gminy we wspieraniu kultury?

- Jeżeli chodzi o kulturę na terenie gminy i wspieranie jej rozwoju, to środki finansowe, jakie przeznacza na ten cel gmina są bardzo małe w stosunku do budżetu gminy. Wynika to z tego, że nie prowadzimy polityki, która w jakiś sposób stymulowałaby rozwój, zachęcała do tworzenia grup zajmujących się rozwojem kultury. Nasze działania są tylko odpowiedzią na pojawianie się pewnych inicjatyw oddolnych.

Wspieramy to, do czego sami ludzie są w jakiś sposób przekonani, chcą to robić. Są to przede wszystkim zespoły arty-

styczne. Funkcjonują na terenie gminy trzy takie zespoły, z których najbardziej znany i prężny jest zespół „Rodyna” w Dubiażynie, kulturowy przede wszystkim folklor ukraiński, aczkolwiek występujący też z dość dużym powodzeniem na festiwalach białoruskich czy festiwalach muzyki sakralnej. Dwa pozostałe to zespoły z Knoryd i Rajska. Wszystkie funkcjonują w ramach, że tak powiem, kultury ruskiej, chociaż zespół z Rajska uczestniczy też w przeglądach polskojęzycznych piosenek strażackich. Te inicjatywy oddolne staramy się wspierać, dokładać pewne pieniądze i stwarzać udogodnienia, aby zapewnić im należyte warunki funkcjonowania.

- Jednak najlepiej zorganizowana forma aktywności na wsi to Ochotnicze Straże Pożarne.

- Tak, również na terenie naszej gminy Ochotnicze Straże Pożarne to organizacja najliczniejsza i najprężniej działająca. OSP jest u nas 18, zrzeszają one około 200 strażaków, jest to więc dość silna i istotna grupa społeczna na terenie gminy.

- A kółka rolnicze?

- Kółka rolnicze to obecnie martwy twór, który praktycznie nie funkcjonuje. Istnieją na papierze, gdyż nikt ich oficjalnie nie rozwiązał. Kiedyś kółko rolnicze to była właściwie cała wieś, wszyscy gospodarze. Później powstały bazy kółek rolniczych - tam gdzie te kółka prężniej działały. Takich wsi na terenie gminy było 10-15, ale w tej chwili są to martwe struktury.

- Czy na terenie gminy utrzymała się jeszcze jakaś państwowa własność rolna?

- Funkcjonuje w jakiś sposób były PGR Haćki - pod nadzorem Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa. Natomiast większość gruntów byłych PGR-ów została przejęta albo przez osoby fizyczne, albo przez spółdzielnie czy spółki, które prężniej działały. Na przykład Haćki, o których mówię w znacznej części przejęła spółka „Agrodrób” Ryboły. Generalnie rzecz biorąc na terenie gminy nie ma żadnego Państwowego Gospodarstwa Rolnego, które by naprawdę prowadziło działalność rolniczą.

- Ile jest aktywnych gospodarstw rolniczych i jakie są największe pod względem arealu gruntów?

- Na terenie gminy zarejestrowanych jest ok. 4 tys. płatników podatku rolnego, z tego gospodarstw rolnych funkcjonujących na terenie gminy, a więc z własnymi zabudowaniami itd. jest ok. 3 tys. Z tych 3 tys. gospodarstw, takich, które mają szansę się rozwijać, które chcą się rozwijać jest powiedzmy ok. tysiąca, w tym naprawdę takich zdążających w kierunku nowoczesnego uprawiania roli jest około 50-ciu. Jeżeli chodzi o obszar gospodarstw, to te dla których skłonny jestem wróżyć jako taką przyszłość, to ich obszar waha się między 40 hektarami a, powiedzmy do 400. Z tym, że te mające powyżej stu, są to gospodarstwa w znacznej części funkcjonujące na gruntach wydzierżawionych od Skarbu Państwa, a więc gruntach po byłych PGR lub byłych Spółdzielniach Produkcyjnych.

- Niedługo czeka nas kolejna zmiana w sposobach administrowania tzw. terenem. Jaki to będzie miało wpływ na sytuację - zarówno władz gminnych, jak i ogółu mieszkańców?

- Od 1 stycznia 1999 r. dojdą nowe szczeble samorządu terytorialnego - powiatowy i wojewódzki. Nowo powstające województwa samorządowe będą pod względem wielkości i potencjału odpowiadały zachodnioeuropejskim regionom. Niestety woj. białostockie będzie jednym ze słabszych, dlatego też będzie dostawało subwencje wyrównawcze. Powiaty w naszym regionie - bielski, hajnowski i siemiatycki obszarowo będą odpowiadały zasięgowi działania obecnych urzędów rejonowych w tych trzech miastach.

Powiaty przejmą część zadań, które realizuje w tej chwili

urząd wojewódzki oraz administracje specjalne, a więc Wojewódzki Ośrodek Pomocy Społecznej czy Wojewódzki Zespół Opieki Zdrowotnej. Powiaty służyć mają przede wszystkim temu by realizować zadania z zakresu szkolnictwa ponadpodstawowego oraz służby zdrowia na szczeblu ponadlokalnym, a więc byłyby to przychodnie specjalistyczne, szpitale. Zmieni się też ustawa o drogownictwie. Część dróg, które w tej chwili są w zarządzie Dyrekcji Wojewódzkiej Dróg Publicznych przejdzie pod kompetencje powiatów. Drogami powiatowymi będą drogi łączące siedziby gmin między sobą oraz siedziby gmin z siedzibą powiatu. Pozostałe drogi wojewódzkie przejdą w kompetencję urzędów gmin i mam nadzieję, że za tym przejdą też odpowiednie środki finansowe na realizację tych zadań z zakresu drogownictwa. Poza tym przybędzie gminom część kompetencji dotychczasowych urzędów rejonowych, dotyczących np. geodezji, ewidencji gruntów, ale są to drobne sprawy.

Na pewno powiat nie zabierze żadnych kompetencji gminom, nie zabierze też żadnych środków finansowych. Natomiast nie będzie już tego komfortu psychicznego, że gmina jest jedynym szczeblem samorządowym, pojawi się wyższy szczebel i może dochodzić do pewnych konfliktów ambicjonalnych. Nie widzę natomiast, przy obecnych założeniach reformy, możliwości konfliktów merytorycznych. W każdym bądź razie ich potencjalne istnienie jest mocno ograniczone, po prostu za mało jest punktów stykowych pomiędzy gminami a powiatami, gdzie mogłyby wynikać sytuacje konfliktowe.

Wybory do rad gminnych odbędą się w październiku, podobnie jak do rad powiatowych i wojewódzkich. Wszystko wskazuje na to, że ordynacja pozostanie nie zmieniona. Jeżeli chodzi o ordynację do rad powiatowych i wojewódzkich, to w tej chwili trudno o jakieś szczegóły. Trwają spory w łonie koalicji rządowej co do tego, jaką ordynację należy stosować. Na dzień dzisiejszy wiadomo, że z powiatu bielskiego będzie wybierał 25 radnych, gdyż taka liczba radnych ma obowiązywać w powiecie pomiędzy 50 a 100 tys. mieszkańców.

- A czego konkretnie mogą spodziewać się po reformie Bielsk i jego okolice?

- Gmina bielska powinna zyskać na tej reformie, gdyż wiadomo, że siedziby wszelkich władz zawsze przyciągają pieniądze. Jeżeli powiat będzie w Bielsku, to wiadomo, że pieniądze będą inwestowane w Bielsk i najbliższe okolice, drogi dojazdowe itd. Myślę więc, że gmina nasza powinna na tej reformie zyskać, a na pewno nie straci. Natomiast niewątpliwie zyska Bielszczyzna jako taka, bo podział środków nie będzie dokonywał się na szczeblu wojewódzkim, gdzie różne sprawy decydowały, jakie pieniądze szły na dany rejon, na które szpitale, które szkoły. Te przepływy pieniędzy nie do końca były jasne. Powiat będzie miał własne pieniądze, własne dochody, niezależne od centrum i myślę, że dla Bielska jest lepiej, że nie Białystok będzie dzielił te pieniądze, a będą one centralnie kierowane na powiaty lub dochody powiatów będą po prostu wynikały z ustaw - będzie to określony procent udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych czy prawnych. Więc, im bardziej Bielsk będzie się rozwijał, tym będzie miał więcej własnych pieniędzy. Mam też nadzieję, że Bielsk dostanie jakieś subwencje wyrównawcze, które podciągnęłyby dochody powiatu do poziomu średniej krajowej w przeliczeniu na głowę mieszkańca.

- Dziękuję za rozmowę i życzę długich lat bycia gospodarzem na coraz bogatszej bielskiej gminie.

Rozmawiał Jerzy Hawryluk

Na ratunek cerkwiom...

W "NBiN" nr 6/97 publikowaliśmy apel Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej Towarzystwa Opieki nad Zabytkami skierowany do władz, instytucji, mediów i osób publicznych. W tym numerze powracamy do tej sprawy i proponujemy uwadze Czytelników kolejne dwa dokumenty Komisji. Mamy nadzieję, że pogłębią one wiedzę na temat stanu zabytków sztuki cerkiewnej w Polsce (red.)

Warszawa, dn. 8.05.1998 r.

Społeczna Komisja Opieki
nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej
Towarzystwa Opieki nad Zabytkami

Szanowny Pan
Prof. dr hab. Andrzej Tomaszewski
Generalny Konserwator Zabytków
Warszawa

Ze znacznym opóźnieniem, które wynikało z konieczności szczegółowej analizy pisma Pana Profesora i pism wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz oczekiwania na tegoroczne decyzje w sprawie dotacji na remonty i konserwacje zabytków, Zarząd Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej Towarzystwa Opieki nad Zabytkami pragnie ustosunkować się do treści tych pism.

W piśmie Komisji z dn. 22.IX.1997 r. do posłów, instytucji, organizacji i mediów Zarząd Komisji pisał o złym stanie zabytków sztuki cerkiewnej na terenach południowo-wschodniej Polski oraz o zmniejszających się nakładach na ich ratowanie. Wydaje się oczywiste, że tereny te, to województwa krośnieńskie i przemyskie, południowa część województwa zamojskiego i wschodnia część województwa nowosądeckiego. Trudno zaliczyć do terenów południowo-wschodniej Polski województwa suwalskie, białostockie, siedleckie, białkopodlaskie, tarnobrzeskie, a nawet rzeszowskie, niemniej wypowiedzi konserwatorów z tych województw są interesujące i niektóre wymagają komentarza.

Co najmniej dziwne są stwierdzenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białej Podlaskiej: „...na terenie woj. białkopodlaskiego nie występują obiekty związane z kulturą ukraińską. Na terenie naszego województwa znajdują się zabytkowe cerkwie obrządku prawosławnego...”. Jak to komentować?

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Białymstoku nie wspomina o tym, że z powodu braku funduszy prace konserwatorskie na unikalnym cmentarzu w Nowoberezowie nie zostały zakończone, co w dużym stopniu przekreśla efekty poniesionych wydatków.

Rzeczywiście - wydatki na ratowanie zabytków budownictwa cerkiewnego na terenie województwa chełmskiego, mimo, że nie ma tam obiektów starych i znaczących, są duże. Jest to, obok województwa nowosądeckiego, jedyne chyba województwo, w którym część prac jest finansowana przez władze terenowe. Pragniemy jednak zwrócić uwagę na fatalny stan starych cmentarzy ukraińskich na terenie tego województwa, w wielu wypadkach w przeszłości spełniały one warunki wpisu do rejestru zabytków (np. cmentarz w Wołoskowie), dziś są zupełnie zdewastowane. Tylko dzięki staraniom Komisji został uporządkowany cmentarz prawosławny w Chełmie („Na Górcie”) i poddano konserwacji pomnik Pyłypa Pyłypczuka, premiera rządu UNR na uchodźstwie. Od lat Komisja prosi o ogrodzenie tego cmentarza, albowiem w obecnym stanie jest on stale dewastowany przez chuliganów.

Dla Zarządu Komisji co najmniej dziwnym jest stwierdzenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu: „Nie odnoszę wrażenia, iż zabytki sztuki cerkiewnej w województwie prze-

myskim znalazły się w «niezwykle trudnej sytuacji»”. Zwłaszcza po bezsensownej i szkodliwej dla opinii o Polsce rozbiórce kopuły w Przemyślu i zawaleniu się najstarszej drewnianej dzwonnicy w Polsce - w Poździaczu/Lesznie we wrześniu 1997 r. Na terenie tego województwa, według ustaleń Komisji, ponad 25 zabytkowych cerkwi wymaga pilnego podjęcia prac konserwatorskich, wśród nich są tak cenne zabytki jak: cerkiew w Radrużu, Rudce, Leżachowie, Opacie, Miękiszu Starym... Według informacji uzyskanych przez Komisję w tym roku przyznano dotację tylko na dokończenie remontu cerkwi w Kruhelu Wielkim.

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Zamościu pisząc pismo w dn. 27.X.1997 r. zapomniał, że pieniądze na remont cerkwi w Korczminie, remont bardzo trudny i odpowiedzialny (największa cerkiew drewniana w Polsce) zostały przekazane Urzędowi Rejonowemu w Tomaszowie Lubelskim dopiero w ostatnich dniach września. To, że dotacja została wykorzystana, a w pracach poczyniono istotny postęp, zawdzięczać można tylko poświęceniu cieśli, którzy pracowali w bardzo trudnych warunkach atmosferycznych, w okresie kiedy tego typu prace nie powinny być prowadzone. Niezwykle bolesną sprawą jest remont murowanej cerkwi w Szczepieszynie. Skazana na zniszczenie w 1938 roku, została uratowana tylko dzięki interwencji hr. Maurycego Zamoyskiego. Mimo, że jest zabytkiem unikalnym, przez wiele lat była użytkowana jako magazyn materiałów budowlanych. Po podjęciu remontu, w czasie wymiany tynków na ścianach zewnętrznych nie wykonano badań, a nawet prostej dokumentacji fotograficznej. Obiekt był wielokrotnie przebudowywany i badania ścian zewnętrznych mogłyby odpowiedzieć na wiele pytań istotnych dla konserwacji zabytku. Wykonane w latach 80-tych badania polichromii na skutek niewłaściwego zabezpieczenia zbyt wielkich odkrywek doprowadziły do bardzo dużych zniszczeń. Komisja opracowała, w oparciu o opinie wybitnych specjalistów, w tym z Ukrainy (Inna Dorofienko i Wiktor Charłamow) plan prac remontowych i konserwatorskich w cerkwi w Szczepieszynie. Niestety, nie dano nam szansy realizowania tego planu. Według informacji uzyskanych przez Komisję w tym roku nie przyznano dotacji na dokończenie remontu cerkwi w Korczminie i kontynuowanie remontu i konserwację polichromii w cerkwi w Szczepieszynie.

Zarząd Komisji podziwia odwagę mgr Tadeusza Łopatkiewicza, pod opinią którego podpisze się każdy, kto zna stan zabytków sztuki cerkiewnej na terenie województwa krośnieńskiego i województw sąsiednich.

Od lat Komisja zwraca się z prośbami o pomoc w ratowaniu zabytków do władz terenowych i od lat wystąpienia nasze pozostają bez odpowiedzi (mimo, że obowiązują przepisy Kodeksu Postępowania Administracyjnego). Najświeższym przykładem może być sprawa interwencyjnej naprawy dachu cerkwi w Dubiecku (wpisana do rejestru zabytków), uszkodzonego w czasie wichury wiosną 1997 r. Zarząd Komisji pisał w tej sprawie do Urzędu Rejonowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Wojewody Przemyskiego oraz do Pana Profesora. Na żadne pismo nie otrzymaliśmy odpowiedzi. Zabytek niszczeje i wkrótce „nie będzie się nadawał do remontu”. Interwencje u wojewódzkich konserwatorów zabytków, nawet w drobnych sprawach, zazwyczaj pozostają bez odpowiedzi. Wiosną 1997 r. Komisja skierowała pismo w sprawie ochrony zabytków sztuki cerkiewnej w Polsce do Podse-

kreterza Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, prof. dr hab. Tadeusza Polaka. Nie otrzymaliśmy **żadnej** odpowiedzi. M. in. z tego powodu podjęliśmy decyzję skierowania pisma w sprawie interesujących Komisję zabytków do szerokiego grona osób.

Działania Komisji, w tym interwencyjne, są regulowane Statutem Towarzystwa oraz jej Regulaminem. Zarówno Statut, jak i Regulamin nie wymagają sygnowania pism Komisji przez władze zwierzchnie. Zarząd Komisji zawsze występuje w swoim imieniu, a nie w imieniu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami. Wydaje się to być logicznym - wszak po to została powołana Komisja, aby zajmowała się zabytkami sztuki cerkiewnej.

Pisze Pan Profesor o roli, jaką ma odgrywać edukacja o zabytkach i ich ochronie, a jednocześnie informuje, że na działania w tym zakresie najbardziej skuteczne - konkurs plastyczny i wakacyjne plenery malarskie dla laureatów nie będzie pieniędzy. W ciągu ostatnich kilku lat konkurs plastyczny p.n. „Zabytki sztuki cerkiewnej w rysunkach dzieci i młodzieży” stał się bardzo popularnym i była nadzieja, że w krótkim czasie m.in. dzięki niemu uda się przezwyciężyć stereotypy w podejściu do zabytków sztuki cerkiewnej, będących zabytkami kultury białoruskiej, rosyjskiej, a przede wszystkim ukraińskiej w Polsce. Jednak przedsięwzięcia o tak dużym zasięgu nie da się realizować bez pieniędzy. Poza tym popularność konkursu wynikała m.in. z możliwości uczestnictwa w plenerach najlepszych. Gdy nie będzie plenerów - konkurs straci sens.

O stosunku władz konserwatorskich do zabytków sztuki cerkiewnej świadczyć może m.in. cytata z pisma Pana Profesora - „Według danych z 1994 r. na 478 cerkwi istniejących obecnie w granicach naszego kraju, w rejestrze figuruje 266”. Zatem aż 212 cerkwi nie znajduje się pod właściwą opieką konserwatorską, a przecież reprezentują one zamknięty już rozdział budownictwa cerkiewnego.

Informacje uzyskane od wojewódzkich konserwatorów zabytków na temat tegorocznych dotacji jeszcze bardziej przekonuje nas o słusznosci wystąpienia z września 1997 roku. Podjęte decyzje świadczą nie tylko o obojętnym stosunku do stanu zabytków, często najcenniejszych (cerkwie w Radrużu, Korczminie, Rudce, Szczepieszyńcu), ale, wręcz, o niegospodarności.

Reasumując, Komisja odrzuca zarzuty jej stawiane i podtrzymuje swoje stanowisko w sprawie stanu zabytków i konieczności zwiększenia działań zmierzających do ich ochrony i właściwego utrzymania.

Pozostajemy z wyrazami należnego szacunku

Przewodniczący Społecznej Komisji Opieki
nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej
Towarzystwa Opieki nad Zabytkami
Bogdan Martyniuk

Do wiadomości:

Adresaci pisma Komisji z dn. 22.IX.1997 r.

Warszawa, 14.V.1998 r.

Społeczna Komisja Opieki
nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej
Towarzystwa Opieki nad Zabytkami

Kierując do władz, instytucji, mediów i osób publicznych we wrześniu 1997 r. pismo w sprawie stanu zabytków sztuki cerkiewnej na terenach południowo-wschodniej Polski - zabytków kultury ukraińskiej w Polsce, Zarząd Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej Towarzystwa Opieki nad Zabytkami w najbardziej pesymistycznych przewidywaniach nie przypuszczał, że w 1998 roku sytuacja tych zabytków ulegnie aż takiemu pogorszeniu.

Według fragmentarycznych jeszcze informacji, uzyskanych od wojewódzkich konserwatorów zabytków, dotacje na prace remontowe i konserwatorskie, zwłaszcza przy zabytkach będących własnością Skarbu Państwa (a są one w najgorszym stanie), uległy gwałtownemu obniżeniu.

W województwie zamojskim nie przyznano dotacji na remont lub konserwację **żadnego** obiektu będącego własnością Skarbu Państwa, co m.in. znaczy, że nie będą kontynuowane prace przy dwóch bardzo cennych zabytkach - drewnianej cerkwi w Korczminie z XVI wieku i murowanej cerkwi w Szczepieszyńcu, też z XVI wieku. Remont cerkwi w Korczminie (trwa z przerwami od 1990 r.) w 1997 roku został doprowadzony do stanu, który pozwala, przy właściwej dotacji (ok. 80.000 zł), na jego zakończenie w tym roku. Wielkość obiektu (jedna z największych cerkwi drewnianych w Polsce) wyklucza możliwość efektywnego zabezpieczenia w wypadku przerwy w remoncie. Doprowadzi to do niszczenia substancji zabytku, na remont którego wydano dotychczas ponad 150.000 zł. Remont cerkwi w Szczepieszyńcu trwa od początku lat 80-tych (wielokrotne przerwy po kilka lat). Przed czterema laty założono w niej ogrzewanie podłogowe, które, o ile wiemy, dotychczas nie zostało uruchomione. Nie sądzimy, aby tak długa przerwa dobrze mu służyła, pomijając to, że założono ją w określonym celu - utrzymania w obiekcie stałej temperatury ze względu na polichromie, której stan jest fatalny. A jest to polichromia bardzo cenna, niekalna.

W województwie przemyskim przyznano dotację na remont tylko jednej cerkwi drewnianej - w Kruhlu Wielkim (z 1630 roku), chociaż w poprzednich latach rozpoczęto i dotychczas nie dokończono remonty drewnianych cerkwi w Radrużu (XVI w.), Bruśnie Nowym (przełom XVIII/XIX w.) i Gorajcu (XVIII w.). Na remonty cerkwi w Bruśnie Nowym i Gorajcu zostały przyznane dotacje przez komisję programu d/s budownictwa drewnianego, decyzyja ta została zmieniona w biurze Generalnego Konserwatora Zabytków. W województwie przemyskim pilnego (natychmiastowego) podjęcia prac remontowych i konserwatorskich wymaga, poza w/w, kilkanaście zabytków, w tym tak cenne, jak polichromia z XV w. w cerkwi w Posadzie Rybotyckiej, drewniane cerkwie w Rudce z 1695 r., Leżachowie z XVII w., Miękiszu Starym, Woli Wielkiej z XVIII w. ...

O zainteresowaniu wojewódzkich służb konserwatorskich stanem zabytków może świadczyć fakt, że po klęsce żywiołowej (huragan) w końcu czerwca 1997 roku, przedstawiciel tych służb dopiero w kwietniu br. wizytował cerkiew w Hrebennem (centrum terenu klęski), jeden z cenniejszych zabytków budownictwa drewnianego na terenie województwa Zamojskiego.

We wrześniu 1997 roku Zarząd Komisji pisał o trudnościach w prowadzeniu konkursu plastycznego pn. „Zabytki sztuki cerkiewnej w rysunkach dzieci i młodzieży” i integralnie z nim związanych wakacyjnych plenerów malarskich. Cóż z tego, że konkurs cieszy się coraz większym powodzeniem (w 1997 r. - 2420 uczestników), a poziom prac jest coraz wyższy (świadczy o tym kilkadziesiąt pochwalnych wpisów do księgi pamiątkowej tegorocznej wystawy pokonkursowej), że opinie nauczycieli i rodziców o plenerach są niezwykle pochlebne? Dla urzędników, jak widać, nie jest to ważne, bo na konkurs i plenery nie ma pieniędzy. Pozbędziemy się więc kłopotów - bez pieniędzy konkursu o takim zakresie i liczbie uczestników oraz plenerów organizować nie da się. I kogo będzie obchodzić to, że nie będzie już **żadnego** przedsięwzięcia popularyzującego zabytki kultury wschodniosłowiańskiej w Polsce, że ucierpią utalentowane dzieci i młodzież i to z rodzin najuboższych? Wiele mówi się o konieczności zbliżenia i pojednania polsko-ukraińskiego. Proste pytanie: jak to zrobić przy obecnym stanie wiedzy społeczeństwa polskiego o kulturze ukraińskiej i stosunku do niej?

Już o nic nie prosimy - po prostu informujemy.

Załączamy również kopię pisma Komisji do Generalnego Konserwatora Zabytków.

Pozostajemy z wyrazami należnego szacunku

Przewodniczący Społecznej Komisji Opieki
nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej
Towarzystwa Opieki nad Zabytkami
Bogdan Martyniuk

Чи відбудеться черговий конкурс Церковне мистецтво в малюнках дітей?

Цього року повинен відбутися 15 конкурс церковного мистецтва. Пишу повинен, тому що не знаємо, чи в найближчих днях не треба буде його відмінити. Запрошення до Інспекторатів освіти для участі в цьому конкурсі вже давно вислали. Розіслали також інші повідомлення. Хотілося б вже його zorganizувати. Але з іншого боку – в статуті конкурсу написано, що для лауреатів конкурсу організовуємо літні табори (plenery malarskie), однак ми не спроможні їх організувати. Тому, коли не виконуємо умов цього статуту не годиться організувати і самого конкурсу.

Правду кажучи наш конкурс це єдиний на тему культури східнослов'янських народів. Майже всі знають про російську культуру, про Достоевського чи Пушкіна, а про білоруську чи українську мало хто знає і ми хочемо показати – чим є ця культура, чого вона варта. Багато говориться про зближення і з білорусами і з українцями, але це все тільки пусті слова і якщо хочеться зблизитися з цими народами то треба познайомити людей з їх культурою. Тільки тоді це буде можливе, однак це є тільки політична декларація, яка не має жодних підстав. Те, що хтось сказав, що політика відносно українців має бути пріоритетна, це ще не все. Пріоритетна – це тільки договір між політиками, але якщо люди не домовляться між собою, якщо не будуть розуміти один одного, то політика до нічого не доведе. І це дійсно так, тому що на Білорусії чи на Україні все таки існує поняття про польську культуру, а в Польщі про їхні культури ні. Знають тільки деякі чудові українські пісні, як наприклад: „Розпрягайте хлопці коні” чи „Несе Галя воду” і це все. І тому саме через ці конкурси хочемо показати культуру цих народів, культуру, яка існує і на території Польщі.

Коли в конкурсі приймало участь по 200-300 дітей, то не було проблеми. Були гроші і на конкурси, і на табори. Тепер, коли число учасників перевищує дві з половиною тисячі із кількадесяти шкіл Польщі, то проблема стає очевидною. Грошей не вистачає на сам конкурс, а треба ще понести витрати і на нагороди, і на виставку не кажучи про табори, а без таборів конкурс втрачає свій сенс, тому що він є тільки теоретичною наукою. Діти можуть малювати з альбомів, з репродукцій ікон, але це не є знайомство з культурою. Зрозуміти сенс цієї культури можна тільки тоді, коли можна доторкнутися до її предметів, познайомитися з практичною стороною, як сказав Павло Флоренський, що *православ'я не можна навчитися з книжок, в православ'я треба пірнути, пожити по православному*.

В Польщі існує тільки декілька видавництв, які видають книжки про пам'ятки сусідніх східнослов'янських народів. В європейських історіях мистецтв про культуру України і

Білорусії майже нічого не пишуть, хоча це великі держави і великі народи. Можна багато прочитати про культури бельгів чи голандців, яких в декілька разів менше ніж українців.

Капіталізм, який існує в Польщі, це дуже вигідна формація, яка на все дозволяє. Хочеш роби, ми тобі не забороняємо, але не дамо жодних субсидій, а без цього що зробиш? В цьому році закінчується четвертий пленер і розпочинається п'ятий. Приємно слухати від керівництва, від інструкторів, художників, які ведуть пленери, висловлення на тему цієї молоді: *звідки ви берете цю молодь? Чемна, гарна, зацікавлена. Особливо в теперішніх часах, коли всім відомо чим займається сучасна молодь*. Мені було дуже приємно коли одна із старших учасниць пленеру сказала, що це був один з найприємніших пережиттів в її житті. І багато інших учасни-



Виставка малюнків дітей-лауреатів конкурсу Церковне мистецтво в рисунках дітей, котра презентувалася в Воєвідському осередку анімації культури в Білостоці в червні ц. р.

ІВАН ХВАЩЕВСЬКИЙ

ків завдяки пленерам зрозуміли, „посмакували” і зацікавилися цим мистецтвом. Це торкається також Підляшшя: Йоанна Жабінська з Сім'ятич вчиться у варшавській Академії мистецтв на архітектурі внутрішнього оснащення, Юрій Федорук з Риболів закінчив академію в Мінську. Надіюся, що Юрій Боніфатюк з села Войшки все ж таки буде навчатися в академії іконопису в Афінах. Все це сільська молодь. Конкурс і табори це був для них шанс вийти із свого середовища і побачити ширші горизонти. Так що в цьому плані пленери є дуже важливі і потрібні.

На даний час 15-тий ювілейний конкурс може не відбутися. Якщо був би це конкурс під назвою „Пам'ятки костельного мистецтва”, то проблем з грошми напевно не було б. Ми бачимо, що відношення до всього церковного є таке яке є. Засвідчив про це інгрес нового митрополита. Перед війною на всіх великих урочистостях в Соборі у Варшаві був президент І. Мосьціцькі. Так чому ж дивуватися, що ми зі своїм конкурсом і пленером не маємо підтримки зі сторони офіційної влади, а міністерство культури не дає нам ні копійки. Не дивує також і ставлення до православ'я в цілому.

Богдан Мартинюк.

Вселенський патріарх на канадській землі

25 травня - 5 червня ц. р., вперше в історії, з візитом у Канаді перебував Вселенський патріарх Варфоломій I. Був це в першу чергу душпастирський візит до вірних Константинопольської патріархії у Канаді. Серед Православних Церков Канади, які перебувають в юрисдикції Вселенської патріархії помітне місце займає Українська Православна Церква в Канаді (друга за величиною після грецької архієпархії Канади).

Вселенський патріарх Варфоломій I прибув до Канади 25 травня, на летищі у столиці країни Оттаві зустрічали його представники уряду, амбасадори православних країн, а також ієрархи Грецької Православної Церкви та першоієрарх Української Православної Церкви в Канаді митрополит Вінніпегу і всієї Канади Василій. Два перші дні у Канаді патріарх присвятив на офіційні зустрічі з державними чинниками країни та візиту в посольствах Греції і Туреччини, а також зустрічі з грецькими громадами Оттави, Ванкуверу та греками-членами парламенту Канади.

Два дні свого візиту в Канаді патріарх присвятив ознайомленню з життям Української Православної Церкви в Канаді та відвідинам центру цієї Церкви у Вінніпезі. До цього, розташованого у центральній частині Канади, міста патріарх прибув 27 травня. З нагоди візиту патріарха одну з вулиць столиці провінції Манітоба назвали „Patriarch Bartholomew Boulevard” - „Бульвар патріарха Варфоломія”. На летищі достойного гостя зустрічали делегації православних спільнот Вінніпегу на чолі з митрополитом Васиєм, діти в українських, румунських та грецьких строях вручили патріарху квіти.

Першою точкою перебування в Вінніпезі був візит в Колегію св. Андрія - українській православній духовній школі, яка міститься на території Манітобського університету. Колегія надала патріарху звання почесного доктора (Honorary Doctor of Divinity), який вручено на урочистій конвокації. В часі урочистості слово про Почесного Доктора - Патріарха виголосив голова Президії Консistorії УПЦК о. д-р Олег Кравченко. Офіційний акт надання почесного докторату був здійснений Канцлером Колегії митрополитом Васиєм у співучасті Ради Колегії на чолі з деканом о. Степаном Ярмусем. Після цього достойний гість виголосив доповідь про православне бачення природи знань, яку почав по-українськи - словами „Христос Воскрес”.

Увечері цього ж дня, після вечірні у грецькій церкві св. Димитрія, яку очолив сам Святійший патріарх, відбувся урочистий бенкет у честь гостя. У бенкеті організованому українською та грецькою громадами Вінніпегу прийняли участь численні ієрархи, духовенство, представники місцевих влад і православних спільнот, разом біля тисячі осіб. Виступали український танцювальний ансамбль „Розмай” та грецька танцювальна група. В одній з промов митрополит Василій нагадав, що київська митрополія понад 700 років перебувала під омофором Вселенського патріарха, підкреслював також, що оскільки Україна сьогодні вільна і незалежна держава, то в ній має бути вільна і незалежна Українська Православна Церква в євхаристійному єднанні з матірньою Церквою Константинополя та світовим Православ'ям. Підкреслював також значення патріаршого візиту для УПЦК в ювілей її 80-річчя. Зі словом виступив також патріарх Варфоломій, котрий сказав: *Український народ одержав*



Патріарх Варфоломій I та митрополит Василій за Божественною Літургією в українській митрополічній кафедрі у Вінніпезі

світло християнства від Вселенської патріархії понад тисячу років тому. Ці зв'язки нерозривні всупереч різним політичним змінам у регіоні. Український народ посідає особливе місце в серці Церкви-Матері, можна навіть сказати, центральне місце в материнському серці. Ми по-батьківськи молимося, щоб сьогоднішні проблеми у вашій славній батьківщині були подолані якнайшвидше, і щоб з ласки Божої в Україні повстала єдина Православна Церква.

Наступного дня, 28 травня - у свято Вознесіння Господнього, патріарх Варфоломій очолював святочну Божественну Літургію в українській митрополічній кафедрі Святої Тройці в Вінніпезі. Була це одна з найважливіших подій візиту і одна з двох Літургій відслужених патріархом на канадській землі. Літургію служило 9 архиєреїв та численне духовенство, патріарху співслужили м. ін. українські ієрархи на чолі з митрополитом Васиєм. Собор був переповнений вірними, а багатьох з них приступило до Причастя. Патріарх подарував соборові дискос та чашу, а також нагородив патріаршим хрестом Голову Президії Консistorії о. О. Кравченка та настоятеля кафедри о. Андрія Лакусту.

Під час обіду після Літургії патріарх сказав м. ін.: *Сьогодні мав я честь служити у вашій благословенній митрополічній кафедрі Святу Євхаристію, щоб передати всім Вам, мої улюблені українські духовні діти, її [Константинопольської Церкви-Матері] привітання та її любов і увагу до вас (...). Тут у Канаді, в США, а також на Вашій прекрасній батьківщині (...) православні українці, де б вони не жили, перебувають під духовною опікою та в серці Матері - Церкви Константинополя. Під час обіду зі сповом до Святійшого патріарха звернувся єпископ Юрій: Наша радість досягне вершини, коли Ваша Святість, наслідуючи першого патріарха Константинополя св. Андрія Первозванного, в дорозі по Дніпру відідає золотoverхий Київ і спільно з єпископами з України та діаспори відслужить в найсвятішому храмі України - соборі Святої Софії, котрий був побудований в честь Премудрості Божої князем Ярославом Мудрим, сином Володимира Великого хрестителя Руси-України у святу православну віру, проголосить Православну Церкву рівноапостольною та проголосить новий канонічний порядок Українського Православ'я.*

На пам'ятку відвідання осідку УПЦК в Вінніпезі патріарху подаровано ікону „Собору митрополитів київських”, написану протодіяконом Назарієм та Тетяною Полатайко. Ікона представляє 12 митрополитів київських - святих Православної Церкви, з періоду від X по XVII ст., тобто за час перебування Київської митрополії в юрисдикції Вселенської патріархії. Показує вона духовний і канонічний зв'язок Українського



Під час урочистості надання почесного докторату патріарху

Православ'я з Константинополем.

Пополудні 28 травня гості відлетів до східної Канади. Побував м. ін. в місті Лондон (важливий осередок греків у Канаді), Гамільтон, а також над відомим водопадом Ніягара. 29 травня патріарх прибув до найбільшого канадського міста Торонто, де проживає біля 150 тисяч православних. Там знаходиться осідок грецької митрополії Канади. Патріарх відвідав м. ін. її новий єпархіяльний центр. Патріарх провів також спеціальну зустріч з православною молоддю - грецькою, українською, сербською та російською. Рада міста вирішила день 30 травня проголосити в місті „Днем патріарха Варфоломія” та назвати вулицю при якій знаходиться осідок грецької митрополії „Patriarch Bartholomew Way”. Під час візиту в Торонто не бракувало також українських акцентів, адже існує там сильна українська громада і має тут осідок український православний єпископ Юрій. 30 травня на урочистому бенкеті в честь патріарха в Toronto City Hall виступали грецький та український танцювальні ансамблі. У неділю 31 травня патріарх Варфоломій відслужив у Торонто урочисту Божественну Літургію, у якій прийняло участь 15 тисяч вірних різних національностей: греків, українців, сербів, болгар, білорусів, росіян, альбанців, румунів, арабів. Патріарху співслужило 14 ієрархів та 70 священників. Священники та шість хорів співало своїми рідними мовами, також українською. Ця патріарша Літургія стала центральною подією візиту в Канаді.

Останнім акцентом патріаршого візиту в Канаді було перебування в найбільшому місті провінції Квебек, в Монреалі. Там патріарх отримав м. ін. почесне громадянство цього міста. У Монреалі патріарх попрощався з Канадою. В одному з виступів на завершення візиту сказав він: *Мав я цінні і прекрасні хвилини з ієрархією, духовенством, з грецькими і українськими православними християнами та зі всіми людьми, яких я тут зустрів. (...) Завтра я виїду, матеріально і фізично, але духовно моє серце залишиться у цьому так різноманітній і благословенній країні, а також з благословенною православною спільнотою розкинутою по всій розлогій Канаді.* Наступного дня, 2 червня, патріарх залишив канадську землю і відлетів до Константинополя.



Українська молодь підходить під благословення до патріарха Варфоломія

Патріарший візит у Канаді був знаменною подією не тільки для православних мешканців Канади. Візит духовного провідника всього православного світу помітно підвищив авторитет Православної Церкви у цій країні і дав нагоду для свідчення Православ'я в багатокультурному і багатоконфесійному канадському суспільстві. Особливо важливим навідання патріархом Варфоломієм Канади було для православних греків та українців, котрі перебувають під омофором патріарха. Для Української Православної Церкви в Канаді була це подія історична, оскільки Вселенський патріарх вперше відвідав цю Церкву від часу прийняття її в юрисдикцію Константинополя у 1990 р. Патріарша Літургія у українській митрополичій кафедрі у Вінніпезі стала засвідченням глибокої уваги Вселенського патріарха до Української Православної Церкви в Канаді та Українського Православ'я взагалі.

Г. К.

(На основі „Вісника” та матеріалів інтернету.)

3 життя Українського Православ'я

Українська православна семінарія в Бразилії

У бразилійському місті Курітиба створюється українська православна духовна семінарія, яка підготуватиме кадри духовенства для Південно-Американської Єпархії Української Православної Церкви в діаспорі. Знаходиться вона під омофором Вселенського патріарха. Ця єпархія об'єднує православних українців, які живуть в Аргентині, Бразилії, Венесуелі й Парагваї. Очолює її єпископ Єремія.

3 пожертв української православної діаспори закуплено вже землю та будинки в Курітибі, у яких знайде осідок семінарія та єпархіяльне управління. Проведено ремонт, зараз приступають до викінчення будинків. Створення духовної семінарії є необхідним з огляду на душпастирські потреби та у зв'язку з численними священничими покликаннями в Південно-Американській Єпархії УПЦ. Досі існували дві українські православні семінарії в діаспорі: Колегія св. Андрія в Вінніпезі (Канада) та Семінарія Святої Софії в Бавнд-Бруку (США). (гк)

Відійшли...

Протягом останнього року відійшли у вічність три заслужені духовні особи української діаспори, що належали до Української Православної Церкви в США та діаспорі, яка знаходиться в юрисдикції Вселенського патріарха. Нагадаймо їх імена...

Митрополит Анатолій

28 жовтня 1997 р. в Новому Ульмі (Німеччина) спочив у Бозі митрополит паризький і західноєвропейський УПЦ в діаспорі Анатолій (Дублянський). Владика родом з Волині, народився у 1912 р. Студював у Вільні та Варшаві. Від 1944 р. на еміграції, у 1951 р. став священником і окормляв українських емігрантів у Німеччині. В 1981 р. був висвячений на єпископа лондонського і західноєвропейського. З 1994 р. став митрополитом паризьким і західноєвропейським з осідком у Новому Ульмі (Німеччина). Перебував у юрисдикції Вселенського патріарха, зі званням митрополита Созополіс.

Митрополит був відомий також як автор численних статей з історії Української Православної Церкви та двох книжок: *Українські святі та Тернистим шляхом митрополита Никанора*. Був засновником і довголітнім редактором українського православного часопису „Рідна Церква” (1952-1988).

Єпископ Паїсій

В Міннеаполіс (Міннесота, США) 3 лютого 1998 р. відійшов у вічність єпископ Паїсій (Івашук). Походив він з Волині, до США прибув у 1949 р. Священником став у 1977 р., а єпископську хіротонію прийняв у 1989 р. Був м. ін. членом президії Світового Конгресу Вільних Українців. Похоронено його в українському православному соборі св. Андрія в Бавндбруку.

Архипресвітер Палладій Дубицький

28 лютого 1998 р. помер у Мюнхені о. Палладій Дубицький, довголітній настоятель української православної парафії в Мюнхені (Німеччина). Народився він на Волині у 1911 р. Після закінчення Волинської Духовної Семінарії у Кременці та Відділу Православного Богослов'я Варшавського університету став священником. В 40-х роках емігрував до Німеччини, де працював в українських православних парафіях та займав відповідальні пости в УАПЦ. За свою священничу службу удостоївся всіх церковних нагород. Похоронений в Мюнхені. (гк)

(Підготовано на основі „Вісника” та інших видань.)

Іван Ігнатюк

Надбужанське весілля

(Вступ)

Продовження з „НБіН” № 2/1998

2. Перший день весілля

Перший день весілля відбувався переважно в неділю, рідше у свято. Якщо молода після весілля мала жити в домі молодого тоді перший день весілля мав місце в її домі, натомість коли молодий „йшов у зятті”, то після шлюбу в церкві весільний поїзд прямував на бенкет до дому молодого. В цьому сценічному опрацюванні молода житиме в домі молодого і тому перший день весілля відбувається в її домі.

В неділю молодий вбирався до шлюбу (в місцевій говірці „виряджався до винцю”). В його хаті відбувався обряд благословенства званий поклонами. Цілою церемонією керував дружок, який перед цим благословенством, виголошував відповідну орацію. Під час поклонів дружки молодого співали обрядових пісень. Після цього молодий виходив із хати і сідав на перший віз. Біля нього сідала старша дружка і старший маршалок. На наступні вози сідали дружки, маршалки, сваха та інші весільні гості. На останньому возі їхали музиканти, які всю дорогу грали марші. В цей час весільний оркестр складався із скрипки, трубки (кларнета) і бубна. Батьки молодого та інші старші особи залишалися вдома. Весільний поїзд їхав під дім молодії.

В давніх часах, про що говорить пісня „Свитає зуорка”, молодий та його маршалки їхали по молоду на конях, а за ними на возах решта членів його весільного поїзду. В деяких селах (Жуки, гм. Тучна), був такий звичай: коли весільний поїзд молодого приїхав до молодії на подвір'я (в гов. *дворець*), то дівчата, які прийшли на весілля, старалися вскочити на коня, з якого зсів молодий. Якщо якійсь спритній дівчині це вдалося тоді старший маршалок мусив відкупити від неї цього коня.

В давніх часах молодого, тепер у місцевій говірці званого молодцьом, називано князем, а молоду, звану тепер молодухою, титулювано княгинією.

Коли весільний поїзд їхав під дім молодії тоді-то парубки, які не брали участі в весіллі і були з цього самого села що й молода, робили перед її домом так звану загородку. Загороджували жердиною в'їзд на подвір'я або заставляли столом вхід до її хати. Парубки не пускали весільного поїзду молодого і чекали викупу за молоду. Від імені молодого торгувалися з парубками за молоду дружок і старший маршалок. Якщо дівчина була гарніша тоді ціна її була вища і навпаки. Коли вже торг закінчився, тоді старший маршалок давав парубкам кілька пля-

шок горілки, ковбасу і хліб, а ці відгороджували їм дорогу. Після випиття горілки за продану дівчину хлопці відходили до своїх домів. Звичай загородки є реліктом з давнього минулого слов'ян, коли парубок був змушений купляти собі жінку.

Потім молодий ставав з цілим своїм поїздом перед порогом хати молодії і чекав на запрошення. Під час очікування на приїзд молодого та під час загородки дружки в хаті молодії співали обрядових пісень і разом з цим відбувався обряд званий вирядом. Дружки в коморі виряджали молоду „до винцю” (до шлюбу). В деяких селах (Матяшівка, гм. Тучна) був звичай, що коли наряджали молоду до шлюбу, тоді кладали її до черевика під п'яту кусочок хліба і гроші, щоб завжди вдома був хліб і гроші. Цей звичай стосувався також до молодого.

Як тільки дружки закінчили співати, на поріг хати виходили батько і мати молодії. Мати тримала на гаптованому рушникові хліб та сіль, а батько жбан пива і подавав до пиття молодому, дружкові і свасі. Вони однак цього пива не пили тільки умочили губи і виливали його по трошки за себе. Перед питтям пива молодий цілував хліб і сіль. Тримав він під пахвою буханку хліба, яку вручав матері молодії. Дружок тримав в руці кошіль (кошик виплетений з березової кори), в якому знаходилися подарунки від молодого для молодії – пара шкіряних черевик і пара пончів. Дружок вручав цей кошіль матері молодії.

Потім батьки запрошували молодого і членів його поїзду цими словами: *Просимо ласкаво, дорогого зятя і всіх гостей до хати*. Після церемонії привітання поїзду молодого, молодий в супроводі своїх осіб переступав поріг хати.

Раніше в сінях відбувалася церемонія викуплення вінків (букетів). Ці букети робили дружки молодії для молодого і маршалків. Хід цієї церемонії був ось такий. На тарілці прикрашеній білою хустиною лежав вінок від молодії для молодого. Старша дружка молодії тримала цю тарілку, а молода сиділа поруч на стільчику перед вінком. До тарілки підходив молодий зі своїм поїздом, щоб викупити вінок. Першим запитанням маршалка молодого було: *Звідки є цей вінок? Де його зроблено?* Старша дружка відповідала, що вінок походить із чужого краю, наприклад Америки. Не можна було говорити, що цей вінок зробили самі дівчата. Після цих слів наступав торг за вінок. Після закінчення торгу платив старший маршалок і забирав його, а старша дружка молодого при-

пинала цей вінок до боку молодого, рідше до рушника з переборами, яким був оперізаний молодий. Цей вінок був переважно букетом зробленим зі штучних квітів і стьожок (в гов. *китайок*). Потім маршалки підходили до дружок і купляли собі у них скромніші букети, які дружки припинали їм до вилогів піджаків. Зроблені букети були також припинані до піджаків (сукманів) всіх мужчин, які брали участь у весіллі, а також дружки приоздоблювали кольоровими стрічками голови коней, запряжених до підвод, якими весільний поїзд їхав до шлюбу.

Після викуплення букетів весільний поїзд молодого на чолі з молодим входив до ясної кімнати, званої світлицею. Тут перед від'їздом до церкви відбувався дуже важливий обряд – поклони. Батьки молодої давали молодій парі своє благословенство. Цією урочистою церемонією керував дружок, який виголошував відповідну орацію. Перед поклонами дружки співали пісень пов'язаних з цим обрядом. Після обряду поклонів відбувалася церемонія „забивання посагу”, тобто підготовки місця за столом для молодої пари, коли вона вернеться із шлюбу. Ці функції виконував дружок, а дружки співали обрядових пісень.

Потім всі виходили на двір і сідали на вози, щоб їхати до церкви. До шлюбу молодий і молода їхали на окремих возах.

Молода сідала на віз разом зі своїми старшою і молодшою дружками, які брали її в середину. На цьому самому возі поруч фурмана сідала присваха (сваха молодої). У міжвоєнний період поряд молодої сідав її старший і молодший маршалки беручи молоду в середину. Натомість молодий сідав на другій фурі разом зі своєю свахою. На цьому возі сидів також дружок, старший маршалок і молодші маршалки молодого. На решті возах сиділи інші члени весільної дружини та решта весільних гостей.

Коли вже всі посідали на вози тоді виходили з хати батьки молодої, щоб поблагословити дорогу до шлюбу. Батько тримав у руці гарнець або коробку (посудина виплетена з соломи і вербової лози, яка служила давніше до сіяння збіжжя) з овсом, а мати тримала буханку хліба. Батьки тричі обходили вози обсипуючи їх вівсом. Часто разом із вівсом батьки кидали цукерки на вози, що було великою втіхою для дітей, які їхали до церкви. Як ходили тоді хрестили їх знаком хреста і благословили їм цим знаком дорогу до церкви. Під час благословенства дороги дружки співали відповідні обрядові пісні. Після цієї церемонії весільний поїзд їхав до церкви. Батьки молодої та інші старші особи і господині, що підготовлювали весільний банкет залишалися вдома.

Коли весільна дружина приїхала під церкву всі сходили з возів та йшли до храму. Пару молодих вів до вівтаря дружок. Молоді підходили до престолу і ставали на вишиваному довгому рушникові, який розстелив весільний староста. Священик дає молодим „винці” (звідси вінчання, до „винцю”), а маршалки на зміну тримають

над головою молодого і молодої ці крони (вінці). Молода пара цілий час стоїть на рушникові. Потім священик обводить тричі молодих довкола тетраподу. Згодом підходить до них священик і дає в руки запалені свічки. Потім молодих вінчає, дає їм шлюб, в'яже їм руки в епітрахилію і говорить слова подружньої присяги, а пара молодих, за священиком повторює слова присяги. Після присяги священик дає молодим обручки, які вони замінюють і накладають на пальці правої руки. На закінчення шлюбної церемонії священик благословить молоду пару.

Молоді і всі учасники шлюбної церемонії вислуховують служби Божої (літургії). Після її закінчення молода пара виходить з церкви вже разом, молодий тримає молоду під руку і сідають на перший віз як пара „молодожон” (новоженців). На інших возах сідає решта членів весільної дружини та весільні гості. Весілля повертає додому молодої. Цілу дорогу музиканти грають марші, а дружки співають.

Коли весільний поїзд приїхав під дім молодої пара молодих сходила з возу і ставала перед порогом хати. З хати виходили батьки молодої і вітали молодожонів хлібом, сіллю і горілкою. Молоді цілували хліб, вмочували губи в горілку, а келишки викидали поза себе б'ючи їх на щастя. Потім пара молодих входила до хати і сідала за столом на почесному місці тобто на посаді. Входили всі члени весільного поїзду. Під час цього обряду дружки співали обрядових пісень.

Коли весільний поїзд повертав із церкви приходили на весілля із села непрошені особи: жінки, дівчата, діти, рідше чоловіки. Називали їх в селах запорожцями або запороженцями, тому що стояли вони за порогом весільного дому. В інших селах на Підляшші непрошених гостей звали челяддю.

Запорожці прилядалися весільній дружині, а передусім оглядали пару молодих. Коли вже закінчилася церемонія привітання молодої пари і всі гості увійшли до хати, тоді запорожці починали співати жартівливих пісень. Виходила тоді на поріг хати сваха і відповідала також співом на приспівки запорожців (челяді). Так як змістом цих приспівків є прохання у свахи сира ці пісні називають свашніми. Цей обряд називали теж і „прошенням у свахи сира”. Коли вже закінчилося співання приспівків, тоді сваха виносила на подвір'я стіл (або до сін, якщо було холодно), ставила на столі горілку, клала ковбасу, білий пшеничний хліб званий пирогом, а дітям роздавала цукерки. Хоч змістом свашних пісень є сир, то в міжвоєнний період запорожцям вже сира не виносили.

Коли пара молодих сідала за столом на посаді („на посаді сісти” – означає бути після шлюбної церемонії) та посідали за столами інші члени весільного поїзду, тоді починався весільний бенкет. Перший келишок горілки за здоров'я молодих починали пити батьки молодої.

Коли вже трохи поїли, попили, трохи потанцювали розпочинався обряд званий перепойнами або перепоем. Раніше перепойни відбувалися в хаті молодої і в хаті мо-

лодого, натомість зняття вінка з голови молодої та наложення каптура або чіпця мало місце в останній день весілля в хаті молодого або молодої – в залежності, де проходив останній день весілля. Перепойни починалися від того, що дружка стукав палицею (кисм) в балку під стелею і скликував всіх гостей до перепою. Дружки під час розпочаття цього обряду співали пісню, яка починалася від слів: „Ой роде хороший”, а згодом пісні, що мали веселіший характер. Молода пара сиділа за столом, а перед нею ставили на столі тарілку (давніше миску), пляшку горілки і келишок. Потім всі учасники весілля підходили по черзі до стола, складали молодій парі побажання, цокалися келишками, випивали горілку (молоді вмачали лише губи в свою горілку) за здоров'я молодих і клали на стіл подарунки: хустки, сорочки, блузки, постелеву білизну, горщики та інші необхідні предмети в житті молодої пари або клали на тарілці гроші. В деяких селах (Жуки, гм. Тучна) був такий звичай, що для веселості та для гумору до перепою дехто в'їжджав на спеціальном добрим малим коню.

Коли закінчилися перепойни, тоді з голови молодої скидали вінок (чілко), ознаку дівочтва (у міжвоєнний період замість чілка впроваджено серпанок) і накладали каптур (в селах віддалених від Буга – чіпець). Каптур (чіпець) був давнім накриттям голови заміжніх жінок. Потім чілко (вінок), яке знято з голови молодої накладали на голову старшої дружки, а старший маршалок брав її до танцю. Коли скінчився танець маршалок скидав з голови своєї партнерки це чілко, кидав його на землю і притоптував ногою, щоб дружка також як найскоріше вийшла заміж.

З обрядом перепою пов'язаний обряд ділення короваю. Обряд цей є частиною перепою. Цей обрядовий весільний хліб лежав у коморі. Виносила його до перепою хрещена мати молодої і вручала його дружкові. В деяких селах (Матяшівка, гм. Тучна) коровай приносили на обрядовому рушникові дружки молодої. Коли гості „перепивали” до молодої пари то дружка кроїв ножем коровай, ділив його і подавав кожному з гостей по кусочку цього коровай. Коровай (другий буханець) привозила також давніше молода додому молодого після весільного бенкету в своєму домі. Тут під час весільного бенкету відбувалася церемонія ділення коровай і обряд перепойн для гостей з боку молодого, які не брали участі у весільному бенкеті в домі молодої. В домі молодого так само співали весільних пісень та танцювали. Співали тут дуже багато веселих і жартівливих пісень.

3. Другий день весілля

Минув перший день весілля в хаті молодої. Всі потомлені танцями й співом спали на лавах, соломі принесеній до хати і до комори. Молодий і молода спали ще окремо. Лягали вони разом як чоловік і дружина після закінчення весілля, в цьому випадку в хаті молодого. Зранку всі прокинулись і починали вибиратися до молодого. Раніше, від'їжджаючи до дому молодого його маршалки

крали в господарстві молодої її придане: кури, поросята, мітли, коцюби, решета, казани тощо (Жуки, гм. Тучна).

Їдучи додому молодого пара молодих сідала разом на одному возі. На цьому ж возі везли скриню молодої, яку маршалки молодого після торгу з маршалками молодої положили з-заду. Поряд зі скринею лежали подушки і перина молодої. Під час їзди додому молодого музиканти грали марші. На порозі хати батьки молодого вітали молодих хлібом та сіллю. Дружки співали обрядових пісень. Після привітання весільний поїзд очолений парою молодих, входив до хати. Тут відбувався весільний бенкет підготовлений батьками молодого. Коли сніданок, тобто „перший засяд”, наближався до кінця, тоді наступав обряд перепойн і ділення короваю.

В хаті молодої залишилися її батьки, старші родичі і сусіди - старші гості з боку молодої. Через якийсь час їхали вони на весільний бенкет додому молодого. Цей поїзд, який складався зі старших людей називався перездвою (перезвою).

Коли перездва приїхала під весільний дім, усі її учасники ставали рядком на подвір'ї перед порогом хати. З хати виходила пара молодих, щоб привітати перездву й запросити до хати на весільний бенкет.

Церемонія привітання перездви проходила так: молоді підходять до кожного члена перездви, кланяються низько і цілують кожного в руку. Першою кланяється молода, а потім молодий. Ця церемонія починається від батьків, які стоять в середині шеренги. Потім молоді йдуть праворуч, де стоїть хрещений батько і сім'я по батькові, а після привітання правого боку знову починають від середини і йдуть ліворуч де стоїть рідна мати та її родина по старшинстві. Після цього привітання перездва підходить під поріг хати, де батьки молодого вітають хлібом та сіллю запрошуючи на весільний бенкет. Під час їзди, привітання та весільного бенкету перездва співає обрядових пісень, в більшості жартівливого характеру.

Весілля у молодого закінчується прощальною вечерею („третій засяд”), під час якої перездва і дружки співають відповідних обрядових пісень. Після закінчення весілля всі роз'їжджаються до своїх домів. Гості, які живуть далеко ночують в хаті молодого і роз'їжджаються на другий день уранці.

На Підляшші був і є звичай, що після весілля на другий день відбувається похмілля, в говірці поправини. Має воно місце в цьому домі, де залишається мешкати пара молодих. За тиждень після весілля, в неділю відбувалася гостина. Якщо пара молодих замешкала у домі молодого то гостина відбувається у батьків молодої і навпаки.

На цьому закінчується весільний обряд українського населення, яке проживає в південно-східній частині Південного Підляшшя.

Іван ІГНАТЮК

(Далі буде)

Mikołaj PATEJUK

Biała wieża

(Baśń)

XII

Na dworze księcia Włodzimierza trwał jeszcze bal, a w tym samym czasie Lucyper przyjmował w swoim gabinecie kilku kurierów, którzy przybyli do niego z Europy Zachodniej. Kurierzy byli, oczywiście, diabłami.

- Przynosimy tobie, władco nasz i panie, radosną nowinę - mówili kurierzy. - W Europie Zachodniej spalono na stosie setną kobietę. Wielki to jubileusz. Z tego powodu jezuici od kilku już dni piją wino, duże ilości wina.

- To bardzo dobrze, że kobiety palone są na stosach - rzekł Lucyper. - Palenie na stosach czarownic może stać się dobrą lekcją okrucieństwa. Ludzie staną się jeszcze bardziej nietościami, jeszcze bardziej okrutni. My, diabły, też musimy uczcić ten jubileusz. Będziemy pili wino, a z okazji tego radosnego wydarzenia podkutemu diabłu daruję karę: już nie potrzebuje on tysiąc lat przebywać w areszcie, może udać się na ziemię.

Podkuty diabeł natychmiast udał się na ziemię. Na Wołyniu dowiedział się o zaręczynach syna Aleksa z córką kowala książęcego. Postanowił zemścić się na kowalu, i na jego córce. Sam przybrał postać syna Aleksa, a innemu diabłu, zaprzyjaźnionemu z nim, kazał przybrać postać najlepszej przyjaciółki Hali, czarnookiej Oksany. Podkuty diabeł wszedł do mieszkania Hali, a swojemu koledze kazał ukryć się przed domem.

- Przyszedłem aby zdradzić ci moją największą tajemnicę - mówił podkuty diabeł. - Jestem czarnoksiężnikiem, własną krwią podpisałem cyrograf i zaprzedałem piekło moją duszę. Ty też musisz podpisać cyrograf i zaprzedać diabłu duszę. Dziś o północy przyjdę do twego mieszkania z cyrografem, a ty będziesz musiała podpisać cyrograf.

- Ja nie chcę podpisywać cyrografu, nie chcę być potępiona na wieki - mówiła Hala zalewając się łzami.

- W takim razie ożenię się nie z tobą, a z twoją serdeczną przyjaciółką Oksaną. Ona też podpisała cyrograf - zaśmiał się podkuty diabeł. Otworzył okno i zawołał:

- Oksana, chodź do mnie!

Rzekoma Oksana wbiegła do mieszkania, zaczęła całować namiętnie rzekomego narzeczonego Hali.

- Idźcie precz z mojego domu! - krzyknęła rozgniewana Hala.

- O północy przyjdę do ciebie z cyrografem, pamiętaj o tym - mówił podkuty diabeł razem ze swoim kolegą wychodząc z domu Hali.

Podkuty diabeł był bardzo zadowolony z siebie.

- Córką kowala jest bardzo zazdrosna - zwierzał się swemu koledze. - Czy zauważyłaś jak bardzo rozgniewała się ona, gdy mnie całowałaś? Popłacz ona, popłacz, ale cyrograf podpisze, bo nie będzie chciała mnie utracić. To dopiero ucieszy się Lucyper, gdy zaniósę mu cyrograf podpisany przez córkę kowala!

XIII

Po wyjściu diabłów Hala wahała się tylko kilka sekund, bo była to dzielna i energiczna dziewczyna. Postanowiła pójść do księcia i zerwać swoje zaręczyny z synem Aleksa. Wyszła z domu i zdziwiła się, że nie ma ani narzeczonego, ani Oksany. Oboje nagle znikli, jakby zapadli się pod ziemię. Hala nie miała teraz najmniejszej już wątpliwości, że oni oboje byli czarnoksiężnikami.

Hala i jej rodzice mieszkali w budynku należącym do księcia i położonym obok pałacu. Dziewczyna weszła do pałacu, kazała służbie pałacowej zaprowadzić ją do jednej z sal pałacowych. Oprócz księcia była tam również księżna i rodzice Hali. I zdziwiła się bardzo biedna dziewczyna, gdy zobaczyła, że jej narzeczoną i przyjaciółką Oksana też tam byli.

- Najjaśniejszy książę, ja nie chcę wychodzić za mąż za syna Aleksa - mówiła Hala płacząc. - Syn Aleksa i moja przyjaciółka Oksana są czarnoksiężnikami, oni oboje sprzedali swoje dusze diabłu. Przed chwilą byli oni w moim mieszkaniu i do wszystkiego się przyznali. Dziś o północy mój narzeczoną przyjdzie do mojego mieszkania z cyrografem i będzie mnie zmuszał do podpisania cyrografu i zaprzędania duszy diabłu.

- To jakieś nieporozumienie - powiedział syn Aleksa. - Dzisiaj nie byłem w twoim mieszkaniu. Nigdy nie podpisywałem żadnego cyrografu i nie sprzedawałem duszy diabłu.

- To jakieś nieporozumienie - mówiła Oksana. - Ja też nie byłam dzisiaj w twoim mieszkaniu. I nie podpisywałam żadnego cyrografu.

- To jakieś nieporozumienie - rzekł książę. - Twój narzeczoną i twoja przyjaciółka od kilku godzin jest tutaj i nie wychodzili z tej sali ani na chwilę.

- Przysięgam na wszystkie świętości, że przed chwilą byli w moim mieszkaniu - mówiła Hala szlochając.

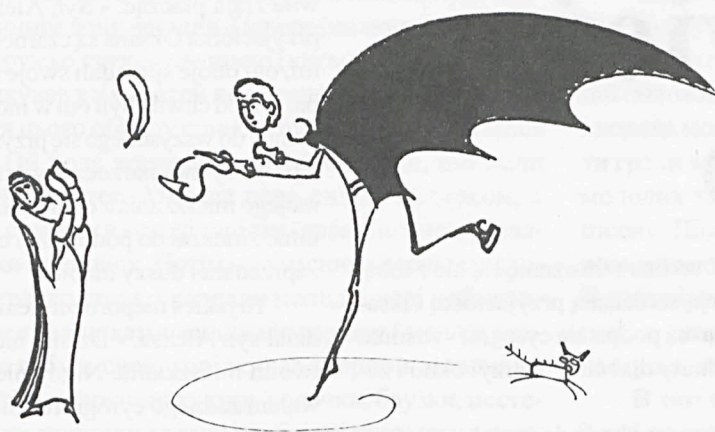
- To chyba byli diabły - wtrącił się do rozmowy kowal. - Diabeł może przybrać ludzką postać, wiem o tym. Dziś o północy ja i moi czeladnicy ukryjemy się w moim mieszkaniu, schwytamy diabła i sprawimy mu przednie lanie.

- Ja też ukryję się razem z wami - rzekł syn Aleksa. - Ja również chcę sprawić diabłu porządne lanie.

XIV

Przed północą kowal i jego czeladnicy ukryli się w domu kowala. Razem z nimi ukrył się syn Aleksa, który na wszelki wypadek włożył sobie do kieszeni ostry nóż. Dokładnie o północy podkuty diabeł przybrał postać narzeczonego Hali i ze zwojem pergaminu w ręce wszedł do jej mieszkania.

- Podpisz cyrograf - rozkazywał podchodząc do Hali. A wtedy wyskoczyli z ukrycia czeladnicy z kowalem na czele, schwytali podkutego diabła. Hala zaczęła polewać nieproszonego gościa wodą święconą. Woda święcona paliła nieproszonego gościa jak ogień, krzyczał on z bólu, zaczął zmieniać swoje oblicze, pojawiły się u niego różki i ogon. Wtedy syn Aleksa ostrym nożem obciął diabłu ogon.



Rys. Andrzej Piotrowicz

Ogon diabła zaczął szybko odrastać. Po chwili diabeł miał już nowy ogon, pozostała tylko gruba blizna w miejscu obcięcia.

- Wynoś się teraz z mojego domu, diable rogaty. I nigdy tu nie przychodź - rozkazał kowal.

Diabeł nie czekał na powtórzenie rozkazu, szybko wybiegł z mieszkania. A syn Aleksa wciąż jeszcze trzymał w swoich dłoniach ogon diabelski.

- Co zrobimy z tym diabelskim nasieniem? - zapytał kowala.

- Jutro zaniesiemy ogon do pałacu, książę też będzie chciał obejrzeć diabelski ogon - rzekł kowal.

Nazajutrz zaniesiono ogon diabła do pałacu książęcego. Wszyscy tam go oglądali, chwalili syna Aleksa za bohaterstwo. Ale co to? Ogon nagle wyslizgnął się z ludzkich rąk, przez otwarte okno wyfrunął na zewnątrz i poszybował w przestworzach. A po jakimś czasie w stolicy Wołynia zaczęły dziać się dziwne rzeczy. W nocy diabelski ogon wlatywał przez kominy do mieszkań i będąc ubrudzonym sadzą głaskał w łóżkach twarze zakochanych par. Rano zakochane pary budziły się ze snu i przekonywały się o tym, że ich twarze były wysmarowane sadzą.

Pewnego razu pijany obszarnik chciał trafić po ciemku do sypialni swojej żony, ale przez pomyłkę trafił do sypialni pokojówki. Dopiero przed świtem zorientował się, że w łóżku obok niego leży nie żona, tylko jakaś inna kobieta. Wy-

szedł z sypialni pokojówki, odszukał wreszcie sypialnię swojej żony, ale rano i tak wyszło na jaw gdzie on spędził noc, bo jego twarz i twarz pokojówki były pobrudzone sadzą.

XV

Na rzekach, rzeczках i strumieniach spływały i tajały lody, wracały na Wołyni ptaki z krain południowych. Pewnego dnia Aleks w asyście uzbrojonych wojowników wyruszył do Puszczy Białowieskiej. Towarzyszył mu również jego syn.

Przyszła wiosna na ziemię wołyńską, w sadach zakwitły jabłonie i grusze, śliwy i wiśnie. Hala teraz często szła do sadu, spacerowała wśród kwitnących jabłoni, wspominała swoje dzieciństwo. Ona i syn Aleksa, jeszcze jako małe dzieci, trzymając się za rączki często spacerowały w tym sadzie, godzinami przyglądali się kwitnącym jabłoniom. Potem dziewczyna dorastała, wychowywano ją na damę dworską, a o spacerach z chłopcem nie mogło być i mowy, bo jako przyszła dama dworska musiała zachowywać się poważnie. Teraz myślała często o swoim ukochanym, o jego niebezpiecznej podróży do Puszczy Białowieskiej. Bo Puszcza Białowieska rzeczywiście była niebezpieczna, najazdy wojowniczych sąsiadów - Jaćwingów, Litwinów i Polaków - nie były tam rzadkością. Oczywiście będzie na niego czekała, i ma nadzieję, że wyprawa zakończy się pomyślnie.

Ja tu tyle opowiadałem o pięknej Hali i zupełnie zapomniałem o tym, że o podkutym diablu też warto powiedzieć jeszcze chociaż kilka słów, tym bardziej, że w mojej opowieści o Białej Wieży odegrał on rolę niepoślednią. Moi czytelnicy wiedzą już o tym, że syn Aleksa ostrym nożem obciął podkutemu diabłu ogon. Nazajutrz dowiedziało się o tym całe miasto... i oczywiście Lucyper, do którego pośpiesznie przybyło kilku diablów-lizusów z donosem na swego kolegę. Lizusami otaczają się nie tylko możni tego świata. Lucyper również.

Podkutego diabła wezwano do Lucypera. Lucyper z przerażeniem oglądał bliznę na ogonie niefortunnego diabła i znów kazał zamknąć go w areszcie na tysiąc lat.

XVI

Aleks i jego ludzie płynęli łodziami w górę rzeki Leśnej, wybrali dogodne miejsce do budowy wieży obronnej i grodu. A w tym samym czasie w stolicy Wołynia również nie próżnowano: dobierano fachowców obeznanych z budownictwem, w kuźni książęcej kuto w pośpiechu rozmaite narzędzia i metalowe części do przyszłych mieszkań.

Po wykonaniu zadania Aleks i jego ludzie wrócili do księcia. Książę zarządził ponowną wyprawę do Puszczy Białowieskiej. Tym razem wyruszał w podróż sam książę Włodzimierz, razem z Alekssem, rzemieślnikami i kowalem.

- Tam roboty ci nie zabraknie - mówił książę zwracając się do kowala. - Tam będziesz podkuwał nie tylko konie.

Hala i jej narzeczonzy też udawali się do Puszczy Białowieskiej. Ale najpierw wzięli ślub w cerkwi prawosławnej w swoim rodzinnym mieście, bo tam, nad rzeką Leśną, nieprędko jeszcze miała być zbudowana cerkiew.

Na tym kończę moją opowieść o Białej Wieży w Kamieńcu. A jakie były dalsze losy kowala wołyńskiego, Aleksa, Hali i jej męża? Opowiem o tym być może innym razem, jeżeli nie stanę się leniwy. A teraz powiem tylko w tajemnicę, że diabeł aż do śmierci kowala omijał Białą Wieżę i gród Kamieniec. Obawiali się, że znakomity kowal książęcy może ich podkuć.

Mikołaj PATEJUK

Mikołaj Roszczenko

Pierwsza monografia o podlaskim intelektualistcie

Okazuje się, iż w naszej podlaskiej historii są postacie zasługujące na szczególny szacunek i wdzięczną pamięć a o których, niestety, wiemy bardzo mało. Z pewnością zaliczyć do nich należy Mikołaja Janczuka urodzonego w połowie XIX wieku w Kornicy w ówczesnym powiecie konstantynowskim na Południowym Podlasiu. Jednak dzięki wieloletnim poszukiwaniom naukowym prof. Bazylego Białokozowicza otrzymaliśmy bardzo cenną monografię naszego krajana.

Mikołaj Janczuk był postacią wielowymiarową o niezwykle szerokich zainteresowaniach i niemałych dokonaniach. Był on przecież archeologiem, antropologiem, etnografem, muzykologiem, dialektologiem, kulturoznawcą, krytykiem literackim, dramaturgiem, poetą, prozaikiem i pedagogiem. W każdej z tych dziedzin pozostawił znaczący dorobek nie zawsze należycie wykorzystany przez potomnych. Autor monografii skrupulatnie i z ogromnym znawstwem tematu opisuje dokonania naukowe M. Janczuka w tych dziedzinach. Nie tylko pisał on rozprawy naukowe, ale też podejmował wiele inicjatyw wydawniczych i naukowo-organizacyjnych. Był przecież i redaktorem, i aktywnym członkiem towarzystw naukowych, a także wielokrotnym uczestnikiem ekspedycji naukowych, głównie etnograficznych i folklorystycznych, w różne regiony Cesarstwa Rosyjskiego. Jednak najchętniej przyjeżdżał na swoje rodzinne Podlasie, gdzie starał się możliwie jak najwięcej zebrać i zachować dla potomności ślady ginącej na oczach bogatej tutejszej kultury ludowej. M. Janczuk gromadził eksponaty materialne oraz zapisywał folklor i gwary. Interesowało go zarówno budownictwo wiejskie, narzędzia gospodarskie, sprzęty i stroje ludowe, jak i obrzędy, wierzenia, zwyczaje, pieśni, podania, przysłowia. Bodaj najcenniejszą z tej tematyki jest jego rozprawa o weselu ukraińskim napisana na podstawie materiałów zebranych w jego rodzinnej Kornicy.

Prof. Białokozowicz szczególnie podkreśla wielokulturowość M. Janczuka, który doskonale orientował się w zjawiskach kulturowych i badaniach naukowych dotyczących szeroko pojętego ludoznawstwa na etnograficznych obszarach czterech słowiańskich narodów: białoruskiego, polskiego, rosyjskiego i ukraińskiego. Wielokrotnie wygłaszał referaty naukowe o wzajemnych powiązaniach kulturowych tych narodów, szczególnie podkreślając ogromne zasługi polskich uczonych w dziedzinie ludoznawstwa, co dla moskiewskich uczonych było niekiedy zaskoczeniem, gdyż oni z reguły nie czytali polskojęzycznych czasopism naukowych, a Janczuk czynił to systematycznie.

Być może, tak szerokie zainteresowania naukowe M. Janczuka i ogrom pracy organizacyjnej, która zabierała tyle czasu, nie pozwoliły jeszcze skoncentrować się i dokonać syntezy swego dorobku w dziedzinie ludoznawstwa, dlatego nie napisał żadnej monografii. Może po prostu nie zdążył, żył przecież zaledwie 62 lata, z których przez cztery ostatnie cierpiał nędzę porewolucyjnej Rosji.

Z pewnością naukowa działalność M. Janczuka ma istotną wartość dla badaczy kultury ludowej na pograniczu wschodniosłowiańskim, ale, wydaje się, iż nie mniej ważną jest jego twórczość literacka - dramaty, opowiadania, poematy i wiersze, z których większość była pisana gwara jego rodzinnej wsi. Posiadając niemałe wartości artystyczno-literackie utwory M. Janczuka są jeszcze ważne dlatego, że stanowią bezcenny materiał źródłowy dokumentujący dawno już przecież zanikłą gwarę oraz kulturę ludową tak charakterystyczną dla polsko-ukraińskiego pogranicza. Właśnie na ten problem B. Białokozowicz zwraca szczególną uwagę i z ubolewaniem stwierdza, iż *poza bardzo nielicznymi wyjątkami nie zostały*

opublikowane utwory Janczuka pisane w języku, który on sam określił jako «прабатькувська ойчуста мова.» (s.207).

Przedstawiona w monografii, szczegółowo i z ogromnym znawstwem tematu, droga naukowa M. Janczuka, jest znaczącym wkładem autora do poznania i przybliżenia nam tej nietuzinkowej postaci naszego pogranicza. Oczywiście nie każdy z czytelników „NBiN” interesuje się problemami naukowymi, ale i oni znajdą w pracy B. Białokozowicza bardzo wiele stron interesujących dla przeciętnego czytelnika. Autor nie tylko śledzi drogę naukową M. Janczuka, ale również jego drogę życiową od zwykłego wiejskiego chłopaka po cenionego intelektualistę stołecznej Moskwy. Stara się zrozumieć motywy jego postępowania i wyborów, których musiał dokonywać uczony, ponieważ przyszło mu żyć w przełomowym dla jego społeczności okresie. Wybory te dotyczyły najbardziej podstawowych dla człowieka spraw w sferze ducha - religii i świadomości narodowej. M. Janczuk dorastał w czasach, gdy rząd carski zlikwidował w 1875 roku ostatnią już w Cesarstwie Rosyjskim unicką diecezję chełmską, w skład której wchodziła jego kornicka parafia. Kasację unii przyszyły uczone, jak i cała jego rodzina (ojciec był starostą cerkiewnym i chórzystą), przeżyła bardzo boleśnie.

Te właśnie przeżycia i rozterki duchowe ówczesnych unitów są istotne dla dzisiejszego naszego czytelnika. Otóż, wśród nas prawosławnych panuje powszechne przekonanie o szkodliwości unii religijnej dla prawosławia, a samych unitów uważa się za zdrajców. Jest to słuszne w stosunku do wydarzeń z XVI czy XVII wieku ale, niestety, niezupełnie prawdziwe w stosunku do unitów w XIX wieku, ponieważ dla nich wiara, którą przekazywali ich rodzice była już ich własną, rodzinną, bo prawosławia przeciwieństwo nie znali i trudno się dziwić, iż tylko z nią identyfikowali się. Zapoznanie się więc z rozterkami duchowymi M. Janczuka (a miał on je aż do śmierci), który w przeciwieństwie do całej swej rodziny, przeszedł przecież na prawosławie, z pewnością dostarczy czytelnikom wiele wątków do rozmyślań i być może pozwoli lepiej zrozumieć przywiązanie unitów do ich własnej tradycji, co, z pewnością, będzie sprzyjało rozwojowi ducha ekumenizmu tak potrzebnego w dzisiejszych czasach, zamiast występującego jeszcze często wzajemnego niezrozumienia i wrogości.

Oto jak, w opisie autora, wyglądała kasacja unii i jakie przyniosła ona skutki: *Głośnym echem zarówno w gimnazjum bialskim, jak i w całym Królestwie Polskim odbiła się kasata przez władze carskie w 1875 r. Kościoła grecko-katolickiego i obrządku unickiego na terenie Podlasia i Chełmszczyzny. Zbulwersowała ona także mieszkańców Kornicy, rodzinnej wsi Mikołaja Janczuka, zakłócając dotychczasowy codzienny tryb życia. Jego ojciec, będący - jak wspomniano - starostą w cerkwi unickiej w Kornicy, za przykładem wielu grekokatolickich duchownych Podlasia prawosławia nie przyjął, «zgubił» klucze nie chcąc wpuścić do świątyni unickiej przedstawicieli nowej prawosławnej administracji. Był za to aresztowany, karany i więziony zarówno w Białej, jak i w Siedlcach, a także w Brześciu Litewskim, co też spowodowało zrujnowanie dobrze prosperującego gospodarstwa w Kornicy. Wydarze-*

nia te niezmiernie silnie oddziaływały również na szesnastoletniego wówczas gimnazjalistę, wchodzącego w dorosłość i w świat ludzi dojrzałych. Obserwowane krzywdy, tragedie i poniżenia zapadły głęboko w jego duszę, nie dając mu spokoju przez całe życie. Przeżyły goryczą, bólem i żalem z biegiem lat coraz wyraźniej uświadamiał sobie, że brutalne podeptanie przez czynniki rządowe wolności religijnej, a co za tym idzie - wolności przekonań i sumienia, czyli pierwszego prawa człowieka - nieuchronnie prowadziło do rozpadu unickiej wspólnoty i rodzinnych więzi, do utraty poczucia tożsamości religijnej i narodowej, a tym samym do degradacji całego wschodniosłowiańskiego regionu podlaskiego w Królestwie Polskim (s. 36).

Politykę rządu carskiego stosującego często przemoc i terror w stosunku do unitów M. Janczuk uważał za niemądrą i szkodliwą ponieważ spowodowała tragiczne w swej wymowie wciśnięcie bogatej ongiś i różnorodnej twórczości ludowej, miejscowego folkloru, zamarcie własnej tradycji, zwyczajów i obyczajów, zanik języka, a co za tym idzie - spustoszenie świadomości w zakresie tożsamości narodowej (s. 58)...przed ludnością tego regionu stanęła alternatywa: przyłączyć się, inaczej mówiąc - zjednoczyć się z rosyjską Cerkwią prawosławną lub też, ulegając miejscowym procesom, asymilować się z polskością. Polityka rządu rosyjskiego nie dawała innego wyboru niż oficjalne prawosławie i oficjalną rosyjskość, czyli kierunek zdecydowanie i konsekwentnie rusyfikacyjny. Tego rodzaju zabiegi rządowe miejscowa inteligencja traktowała bardzo negatywnie, widząc w tym naruszenie historycznie ukształtowanych tradycyjnych więzi i pobratymstwa. Natomiast z polskością Rusini współżyli na co dzień. Wydawała im się swojska i bliska. Miejscowa inteligencja pochodzenia rusińskiego doskonale posługiwała się językiem polskim i szybko się asymilowała na rzecz kultury polskiej... I rzeczywiście stało się tak, jak przewidywał Janczuk. Historycznie ukształtowana i pogwałcona tradycja unijna spowodowała zdecydowany zwrot ku katolicyzmowi i polskości. Za przykładem wielu księży unickich, wychowanych w kulturze polskiej, ukraińska ludność miejscowa w zdecydowanej większości nie chciała w czasach zaboru carskiego, kasującego Kościół greckokatolicki, przyjmować z rządowego administracyjnego nakazu prawosławia oficjalnego - wolała przejść na katolicyzm i stopniowo uległa polonizacji. Był to rezultat absolutnie odmienny od zamierzonego i oczekiwanego przez rząd rosyjski (s. 66-67).

Dodajmy, że narzucony język rosyjski był na Podlasiu i Chełmszczyźnie do tego czasu zupełnie nie znany, często niezrozumiały i dlatego był przyjmowany jako obcy, co również utrudniało identyfikację ludności z prawosławiem.

Drugim obok religijnego bardzo istotnym wątkiem biografii M. Janczuka jest proces kształtowania się świadomości narodowej przyszłego uczonego. W latach dziecięcych, a nawet młodzieńczych (nauka w gimnazjum w Białej) M. Janczuk posiadał jedynie świadomość etnicznej odrębności podlaskich unitów zwanych „Ruski-mi”, „Rusinami”, a później „Małorusami” wobec sąsiadów Polaków wyznania rzymsko-katolickiego. Jednak był on ogromnie zakorzeniony i przywiązany do tradycji ludowej, folkloru i języka rodzinnej wsi i okolicy. Razem z wyznaniem unickim stanowiły one istotę jego samoidentyfikacji, jego odmienności, zarówno wobec budzącej się wokół polskości, jak i narzucanej rosyjskości. Ukraińskie idee narodowe wówczas jeszcze do ludu podlaskiego nie dotarły, natomiast nieliczna inteligencja (głównie księża unicy) była już w znacznym stopniu spolonizowana. Świadomym Ukraińcem M. Janczuk stał się dopiero w Moskwie podczas studiów uniwersyteckich, kiedy to po raz pierwszy w życiu zetknął się z ukraińskim językiem literackim słuchając występów słynnych wówczas



trup teatralnych Mychajła Staryckiego i Marka Kropywnyckiego. Wtedy zainteresował się ukraińską literaturą piękną, szczególnie twórczością Tarasa Szewczenki ... zaczytywał się jego poezją. W niej odnajdywał siebie i swoją tożsamość (s.159). Wtedy właśnie zrozumiał, że jego *npadiwycьka ойчыста мова* jest po prostu gwara języka ukraińskiego i zgodnie z ówczesną oficjalną terminologią zaczął siebie i swoich rodaków nazywać Małorusami (Małopocсы). W tym okresie zaczął posługiwać się ukraińskim językiem literackim i napisał kilka sztuk opartych na realiach z życia codziennego podlaskich Rusinów. Niektóre z nich były wystawione zarówno w Moskwie, jak i na samej Ukrainie i cieszyły się niemałym powodzeniem. Jednak swoją ukraińskość M. Janczuk nierozdzielnie łączył z rodzinnym Podlasiem, chociaż już znał i tzw. „wielką Ukrainę”, a w pobliżu Połtawy miał nawet swój dom letniskowy. Dlatego też całe życie ubolewał nad niedolą swych współziomków, którzy po likwidacji unii zagubili swą autentyczność, ponieważ ... polonizację Podlasia traktował jako niepowetowaną nieczym stratę dla kultury regionu gubiącego swoją atrakcyjną etnograficzną i folklorystyczną różnorodność na rzecz schematycznej asymilacyjnej unifikacji z sąsiednim terenem (s. 201). Janczuk nie raz marzył również ... aby na Podlasiu znowu przypomniano miejscową pieśń ukraińską, aby lud podlaski odrodził mowę ojczystą swoich przodków, pradziadów i dziadów, aby był z niej dumny i wskrzesił własne - odwieczne tradycje, dawne zwyczaje i obyczaje, by przypomnieli miejscowy ubiór i stroje ludowe. Z dzieciństwa i lat chłopięcych wyniósł przekonanie, że jest to region ze wszech miar interesujący, o niezwykłych dziejach i urokliwej kulturze zarówno materialnej, jak i duchowej. Najbardziej go jednak martwiła sytuacja przemilczeń, zakłamania, tworzenia mitów, utrwalania przesądów i uprzedzeń, narzucania czy też przyjmowania

wania - wbrew tradycji ukształtowanej historycznie - powierzchownej religijności, zaniku poczucia własnej wartości i pozbawiania życia autentyczności, co też w konsekwencji zagrożało własnej tożsamości, powodując jej utratę (s. 210-211).

Uczony miał poczucie synowskiej winy, że zbyt mało zrobił dla swej „małej ojczyzny”, ale ciągle łudził się, że jest jeszcze szansa na uratowanie jej przed całkowitą asymilacją. Podlaskie rusińsko-ukraińskie narzecze chciał podnieść do rangi literackiej, miał nadzieję, że jego utwory obudzą lud i wróci on do swej ginącej tradycji. W ówczesnych warunkach było to, oczywiście, nierealne i nie ukazał się drukiem ani jeden utwór Janczuka pisany kornicką mową, rosyjskiej władzy nie zależało przecież na budzeniu ukraińskiej świadomości narodowej wśród mieszkańców Podlasia.

Swoje marzenia i rozczarowania M. Janczuk uzewnętrzniał również w wierszach. Oto dwa krótkie przykłady:

Колись мій люд святую мову
Ховав, як клейнод дорогий,
Тепер иншу вже розмову
Йому вщепили вороги.

Одні нам віру одняли,
А другі свій язык дали,
І думаєм ми, простаки,
Що ми вже стали поляки.
(...)

Я бы хотів, - о дай то Боже!
Щоб пора настала,
Щоб яка душа добра
Колись заспівала.

Тую пісеньку, що складаєм
В своєю руднуй мові,
Що найбульш за все была мніе
Завш до любові

Еї паруд муой зачувш
Може стрэпэнэця,
Дідуов, прадідуов зганувшы,
Може й сам прочкнэця.
Можа вэрнэ свою мову
Струой і звычай власны
І моя благая пісенья
Міжы ім нэ згаснэ.

Będąc świadomym Ukraińcem Janczuk był przeciwny zarówno polonizacji, jak i rusyfikacji swych podlaskich współbraci, ale jednocześnie *Nie dzielił przeto narodowości i kultur słowiańskich, nie przeciwstawiał ich nawzajem, nie antagonizował, a doszukiwał się pobratymstwa w ich genezie i rozwoju, bogactwie i różnorodności, różnorodności i wielokształtności. W tożsamości kultur i narodów słowiańskich dopatrywał się przede wszystkim ich wyrażnego pokrewieństwa. Był stanowczym i konsekwentnym zwolennikiem rozwoju wszystkich aspiracji narodowych w literaturze i kulturze, w tym też ukraińskich (ówcześnie określanych jako ruskie, rusińskie lub też małoruskie) na Podlasiu* (s. 16).

Z ogromną życzliwością odnosił się Janczuk do krystalizującego się dopiero narodu białoruskiego. Należał on do nielicznych w tym czasie intelektualistów, którzy uważali, iż Białoruś ma prawo do samodzielnego rozwoju, a Białorusini do własnej tożsamości narodowej. Wiele swych prac poświęcił etnografii i folklorowi białoruskiemu. Bodaj jako pierwszy zaczął naukowo opracowywać muzyczny folklor Białorusi. Przez wiele lat korespondował z Janką Kupatą, a nawet przełożył kilka jego wierszy na język rosyjski. Szacunek swój dla białoruskiego poety M. Janczuka wyraził w specjal-

nym posłaniu poetyckim zatytułowanym *Янкові Купаці* napisanym, jak i większość jego wierszy lirycznych, w kornickiej gwarze ukraińskiej.

We wnioskach sumujących B. Białokozowicz pisze, iż praca nad monografią dostarczyła mu *wiele satysfakcji, niejedną też obudziła refleksję* i to jest zupełnie zrozumiałe, ponieważ, chociaż autor o tym nie wspomina, daje się zauważyć ogromne podobieństwo losów życiowych i biografii naukowych obu uczonych. Obaj urodzili się w podlaskich wsiach o bardzo zbliżonej gwarze i kulturze ludowej, chociaż jeden na Południowym, a drugi na Północnym Podlasiu, obaj poświęcili się nauce i osiągnęli szczyty profesorskie. Dla obu Moskwa, a ściślej jej zasoby biblioteczne i archiwalne, były ważnym źródłem dokonań naukowych. Naturalna podlaska wielokulturowość, w której wyrastali określiła ich zainteresowanie sąsiednimi narodami i ich kulturą, co zaowocowało znaczącymi osiągnięciami naukowymi. Jednak prof. Białokozowicz widzi analogię również w szerszym kontekście. Widzi wyraźne podobieństwo pomiędzy tym, co się działo sto lat temu na Janczukowym Podlasiu z dzisiejszymi procesami polonizacyjnymi na Północnym Podlasiu. Oczywiście sytuacja polityczna i religijna jest dziś zupełnie różna, ale procesy degradacji tradycyjnych wartości kultury ludowej oraz zanik roli i znaczenia języka ludowego, szczególnie u młodego pokolenia, jest bardzo podobny i wydaje się nieuchronny w dobie unifikującej dominacji mass mediów. Jednocześnie B. Białokozowicz z satysfakcją podkreśla fakt odradzania się Janczukowej idei dowartościowania kultury ludowej w twórczości podlaskich literatów tak na Południowym, jak i na Północnym Podlasiu, gdzie pojawili się poeci, dla których miejscowe gwary stanowią ważne tworzywo ich twórczości. Cieszy go, że niedawno powstały Związek Ukraińców Podlasia prowadzi aktywną działalność wydawczą i organizacyjną mającą na celu kształtowanie ukraińskiej tożsamości narodowej wśród ukraińskojęzycznej ludności Podlasia, co pozwala mieć nadzieję na zachowanie specyfiki kulturowej tego regionu etnicznego pogranicza, o czym tak marzył M. Janczuk.

Nie miałem odwagi pisać recenzję tej książki, przecież prof. Białokozowicz wykorzystał wiele materiałów źródłowych dotąd nieznanych, dlatego też przedstawiłem jedynie omówienie ważniejszych wątków monografii, wykorzystując obszernie cytaty, ażeby zapoznać z nimi naszych czytelników, ponieważ sama książka będzie trudna do zdobycia ze względu na bardzo niski nakład. Należy żałować, że już mijają dwa lata od ukazania się tej pracy, a my dopiero teraz prezentujemy ją czytelnikom „NBiN”, tym bardziej, iż jest to jak na razie pierwsza i jedyna monografia tej wybitnej postaci naszej podlaskiej historii. Praca B. Białokozowicza, spełniająca wszelkie wymogi pracy naukowej z obfitymi przypisami, a jednocześnie napisana bardzo przystępnie i interesująco, omawiająca biografię M. Janczuka na tle ówczesnych wydarzeń z licznymi refleksjami do czasów dzisiejszych może i powinna być wzorcem dla przyszłych twórców tak potrzebnego Podlaskiego Słownika Biograficznego. Natomiast wydaje się, że „NBiN” powinno także zapoznać swoich czytelników z oryginalną twórczością M. Janczuka, szczególnie z utworami pisanymi w gwarze kornickiej i dotąd nigdzie nie drukowanymi, co zresztą dyskretnie sugeruje autor monografii.

Mikołaj Roszczenko

Bazyli Białokozowicz, *Mikołaj Janczuk (1859-1921) Podlaskie skrzyżowania tradycji słowiańskich*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Olsztyn 1996 („Studia i Materiały WSP w Olsztynie”, nr 108), 250 ss.

Od dwóch lat studiuję politologię na UJ w Krakowie, a „na boku” zajmuję się tematyką dotyczącą pogranicza polsko-ukraińskiego, a szczególnie ewolucją polsko-ukraińskiej granicy etnicznej. (...) moje zainteresowania koncentrowały się głównie na terenie Łemkowszczyzny i Nadsania. Ostatnio „przeniosłem się” na obszar Zabuzza, według mnie ciekawszy pod tym względem. (...)

Pozwoliłem sobie napisać krótki tekst na temat obecnej sytuacji na Północnym Podlasiu. Ocena jej napisana jest z pozycji obserwatora znajdującego się niejako na zewnątrz i wydaje mi się być dosyć trafna. Choć zdaję sobie sprawę, że nie do końca. Byłbym wdzięczny za opublikowanie go na łamach „Nad Buhom i Narwoju”. A tak na marginesie - pismo jest O.K.

WY MACIE PRAWIE WSZYSTKO... ,
JA PRAWIE NIC NIE MAM...

Przyszłość ziem między Bugiem a Narwią jest wielką enigmą. Jedno jest tylko pewne. Nad Północnym Podlasiem „wschodzi ukraińskie słońce”. Jak długo i mocno będzie ono świecić zależy przede wszystkim od jego mieszkańców.

Mojej „Ukrainy” już nie ma od tragicznego 1947 roku. Jestem rozbitkiem, a moją stratą jest moja świadomość narodowa. Dryfuję samotnie po „obcym morzu” już ponad 20 lat, z nadzieją, że odnajdę „swój” ląd.

Jestem Ukraińcem z Zakerzonii. To nie są „wielkie” słowa, to jest prawda. Mieszkam na terenie dawnej Galicji, ale urodziłem się na Chełmszczyźnie. Stąd czuję duży sentyment, także do waszych stron. Chcę aby mój tekst dotarł do mieszkańców podlaskiej „Ukrainy” - Ukraińców, a więc: „prawosławnych”, „ruskich”, „małorusów”, „biłorusów”, „chochłów”, „podlasia-ków”, „tutejszych”.

Zazdroszczę wam cerkwi prawie w każdej miejscowości. Nie ważne, czy jest to monumentalna świątynia, czy też mała kapliczka. Ważne, że jest „swoja” - prawosławna. Zazdroszczę wam

prostego „ruskiego” słowa, które rozbrzmiewa nie tylko od święta. Zazdroszczę wam bardzo wielu innych rzeczy, których nie dane mi było doświadczyć. Stąd też nie wiem nawet jakich, ale wy na pewno wiecie.

Nie zazdroszczę wam tylko rodzinnej ziemi, bo ją także mam, choć prawie całkowicie oczyszczoną ze wszelkich śladów „ruskości”. W bezkresnym „polskim morzu” pozostały tylko nieliczne „nasze wyspy” - cerkwie zamienione na kościoły, przydrożne krzyże, zapomniane cmentarze, swojsko brzmiące nazwy niektórych miejscowości - niemi świadkowie przeszłości. Historia potraktowała waszą ziemię „łagodniej” niż pozostałe części Zakerzonii, czyli: Południowe Podlasie, Chełmszczyznę, Nadsanie, czy Łemkowszczyznę. Nie zmarnujcie tego „prezentu”. Bądźcie pewni, że nikt po raz drugi wam tego nie da.

Nie jest prawdą, że Ukraińcy „prowokują” w ostatnich latach walkę o podlaskie dusze. Wręcz przeciwnie, ukraińskie odrodzenie narodowe ostatecznie ją zakończy. Owa batalia rozpoczęła się znacznie wcześniej, co najmniej na początku XVII wieku, a prawdziwymi inicjatorami całej akcji byli Polacy. Dowody są niedaleko, zainteresowanych zapraszam na Południowe Podlasie - ziemię ukraińską, prawie bez Ukraińców. Efekt „duchowej śmierci” narodu zapoczątkowanej unią brzeską (1596 r.), a zakończoną w dużym stopniu ukazem tolerancyjnym z 1905 r.

Nie jest także prawdą, że prawosławni Północnego Podlasia nie mają świadomości narodowej. Każdy ją w sobie ma, tylko należy ją wewnątrz siebie odnaleźć. To jest tak proste jak przebudzenie ze snu, który nie może trwać wiecznie. Ci, którzy się dzisiaj „nie przebudzą”, jutro „utoną” w „polskim morzu” zwiększając liczebność tzw. prawosławnych Polaków. Brzmi to dość pesymistycznie, ale taka jest prawda.

Ja osobiście nie spisuję na straty swojego dotychczasowego życia. Ważne jest to kim jestem, ważne jest to, że żyję i „nie utonąłem” - bo stratą, na której płyne jest nie zatapiałna. Wierzę, że moja „Ukraina” nie podzieli losu

mitycznej Atlantydy, ale powstanie jak Feniks z popiołów. Nieważne, czy nastąpi to za 10, 100, czy za 1000 lat. Ważna jest wiara, bo tylko ona nadaje sens życiu człowieka.

Andrzej Bożyk,
Lubycza

Шановна редакціє,
я уроженець і бувший мешканець (до 1945 р.) околиці с. Біща Білгородського повіту Люблинського воєводства. Поряд з селами Біща та Вілька Біська знаходиться поляна „Копиток”. З розповіді старшого покоління місцевому населенню відомо, що на поляні „Копиток” відбулася битва козаків Богдана Хмельницького з поляками. До сьогодні на Україні ми не можемо знайти документального підтвердження цього. (...)

Поляна названа „Копиток” тому, що під час битви була здратована кінськими копитами, а с. Біща, до якого поляна належить, названо з цього powodu, що під час битви козаки вигуквали „бий це”. На північній окраїні поляни біля села Вілька Біська була розположена козацька могила, на якій стояв великий хрест. Старики розповідали, що давніше до 1900 р. стояло три хрести. В 1941-1942 (?) рр. могила була оновлена українцями і відбулася церковна служба з проповідями православних священиків, а також промовами організаторів оновлення могили. Був великий мітинг з великою кількістю людей. Говорилося, що це козацька могила, в якій захоронені козаки, котрі загинули під час битви і що це історично відомо.

Хрест на могилі стояв до 1980 року, але під час будови дороги хрест і насип могили були зруйновані.

Просимо редакцію поцікавитися, можливо на терені Холмищини, чи в інших історичних закладах Польщі віднайти документальне підтвердження Біщанської битви козаків з поляками та вислати нам на Україну, це би збагатило історію України.

Федір Зань,
м. Луцьк

Kronika

• W kaplicy pw. św. Jerzego w Kleszczelach trwają prace wykończeniowe. 6 maja w kaplicy odśluzono tam nabożeństwo z udziałem 13 duchownych. O. m. tr. Leoncjusz Tofiluk przekazał kaplicy ikonę św. Jerzego namalowaną w Studium Ikonograficznym w Bielsku Podlaskim. Poświęcono również krzyże: procesyjne i *naprestolny*.

• 14 maja Euroregion Bug powiększył się o województwo białkopodlaskie i obwód brzeski (Republika Białoruś). Aneks o przystąpieniu do transgranicznego związku podpisali uroczystie w Brześciu przedstawiciele strony białoruskiej, polskiej i ukraińskiej. Euroregion Bug utworzony został we wrześniu 1995 r. W jego skład weszły województwa: chełmskie, lubelskie, tarnobrzskie i zamojskie oraz obwód wołyński na Ukrainie. Przewodniczącym Euroregionu jest obecnie (do końca roku) wojewoda wołyński Borys Klimeczuk.

• W dniach 15-17 maja odbyła się tradycyjna Paschalna Pielgrzymka Młodzieży Prawosławnej na Św. Górę Grabarkę. Po raz pierwszy z młodymi pielgrzymami z całego kraju spotkał się zwierzchnik Cerkwi prawosławnej w Polsce metropolita warszawski i całej Polski Sawa. W trakcie pielgrzymki młodzież uczestniczyła w nabożeństwach, odbyły się również spotkania w grupach dyskusyjnych oraz spotkanie plenarne, na którym na pytania młodzieży odpowiadali goście pielgrzymki, m. in. dr Grzegorz Kuprianowicz, zastępca redaktora naczelnego „Nad Buhom i Narwoju”. Wieczorem w programie artystycznym przy ognisku wystąpili m. in. ukraiński zespół folkowy QFA z Białegostoku oraz Agnieszka Korobczak z łemskowską piosenką autorską. W niedzielę, na zakończenie pielgrzymki, została uroczystie poświęcona odbudowana cerkiew pw. Przemienienia Pańskiego. Autorem polichromii wewnątrz świątyni jest ukraiński malarz z Mielnika Jarosław Wiszenko (o uroczystości szerzej na s. 17-18, 34).

• W dniach 16-17 maja na zaproszenie organizacji ukraińskiej „Proswita Berestejszczyny” przebywali w Brześciu zastępca przewodniczącego Związku Ukraińców Podlasia Jan Kiryziuk oraz ukraiński dziennikarz z Białegostoku Jerzy Misiejuk (szerzej - s. 37).

• W Dobrywodzie koło Kleszczel 17 maja metropolita warszawski i całej Polski Sawa poświęcił kamień węgielny pod budowę cerkwi pw. św. Paraskiewy i św. Jakuba.

• 17 maja w cerkwi pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Bielsku Podlaskim odbyła się uroczystość wprowadzenia do katedry biskupa bielskiego Grzegorza (patrz: s. 26).

• W muzeum w Bielsku Podlaskim w dniach 18-19 maja odbyła się konferencja naukowa „Problemy konserwatorskie związane z ochroną zabytków archeologicznych w dobie rozwoju ekonomicznego Europy Środkowej i Wschodniej”. Wzięli w niej udział naukowcy z całej Polski oraz z Białorusi. W ramach objazdu konserwatorskiego uczestnicy konferencji zwiedzili stanowiska archeologiczne w międzyrzeczu Narwi i Bugu. Organizatorem konferencji była Fundacja „Res Publika Multiethnica”, Instytut Archeologii i Etnologii PAN oraz Muzeum Okręgowe w Białymstoku.

• 21 maja, w wigilię święta przeniesienia relikwii św. Mikołaja, w trakcie Całonocnego Czuwania nastąpiło uroczyste wprowadzenie na katedrę biskupa hajnowskiego Mirona. Biskupa witali wierni i duchowieństwo z Hajnowki oraz okolic. 22 maja w uroczystościach cerkiewnych brali udział przedstawiciele władz gminnych i miejskich Hajnowki.

• Biskup Grzegorz 22 maja dokonał poświęcenia nowozbudowanej kaplicy pw. św. Mikołaja w Bielsku Podlaskim (szerzej o tym na s. 27).

• W dniach 23-24 maja odbyła się pielgrzymka autokarowa wiernych z Bielska Podlaskiego i okolic do prawosławnego monasteru pw. św. Cyryla i Metodego w Ujkowicach koło Przemyśla.

• W Hajnowce w dniach 24-31 maja odbył się XVII Międzynarodowy Festiwal Muzyki Cerkiewnej „Hajnowka '98” (szerzej na s. 28-29).

• Ukraiński zespół dziecięco-młodzieżowy „Ranok” z Bielska Podlaskiego wystąpił na koncercie ku czci T. Szewczenki w Lublinie (szerzej na s. 21).

• W dniach 30 maja - 7 czerwca odbyły się Dni Bielska. Na koncertach wystąpiły m. in. zespoły ukraińskie: „Chutir” z Gdańska oraz „Ranok” z Bielska.

• Dziecięcy zespół z punktu nauczania języka ukraińskiego w Czeremesze

wziął udział w XXIII Festiwalu Twórczości Dziecięcej w Koszalinie, który odbył się w dniach 30-31 maja.

• 30 maja 17-tysięczny Radzyń Podlaski obchodził 530. rocznicę nadania praw miejskich. Akt lokacyjny nadał Radziniowi król Kazimierz Jagiellończyk w 1463 r., na prośbę podkomorzego lubelskiego Grotha z Ostrowa. Największy rozkwit miasto przeżywało pod rządami Potockich. Jego właściciel, Eustachy Potocki, generał artylerii litewskiej, wybudował tu w 1756 r. okazały rokokowy pałac, porównywany z największymi rezydencjami europejskimi. Jubileuszowy festyn wypełniły koncerty zespołów folklorystycznych i rockowych.

• W Wojewódzkim Ośrodku Animacji Kultury w Białymstoku 1 czerwca odbył się wernisaż wystawy „Zabytki sztuki cerkiewnej w rysunkach dzieci i młodzieży”. O zabytkach cerkiewnych mówił dr Bogdan Martyniuk z Warszawy.



JAN CHWASZCZEWSKI

Z koncertem pieśni ukraińskich wystąpiły zespoły „Ranok” z Bielska i QFA z Białegostoku. Organizatorem wystawy był WOAK, Społeczna Komisja Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej TONZ, Związek Ukraińców Podlasia oraz Bractwo Młodzieży Prawosławnej w Polsce.

• 6 czerwca gościem Festiwalu Twórczości Dziecięcej w giżyckim kinie „Fala” był ukraiński zespół „Ranok” z Bielska Podlaskiego. Festiwal odbył się w ramach Dni Kultury Ukraińskiej w Giżycku, przeprowadzonych w dniach 5-7 czerwca.

• „Wesele”, czyli Przegląd Pieśni Literycznych i Weselnych odbył się 7 czerw-

ca w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsku (szerzej na s. 23-24)

- W Narewce w dniach 15-22 czerwca w Narewce odbyło się VII Międzynarodowe Sympozjum „Muzyka Ludowa Europy Środkowo-Wschodniej. Białostoczczyzna. Muzyka obrzędów rodzinnych”. Wzięli w nim udział muzykolodzy z Polski, Ukrainy, Rosji i Białorusi. Pierwszego dnia sympozjum swój dorobek zaprezentowały dzieci z trzech przedszkoli samorządowych, w których realizowany jest program „Ku tradycji”, pierwszy tego rodzaju w Polsce. Były to grupy z przedszkoli, w których zajęcia prowadzone są w językach polskim (Jasinówka), białoruskim (Lewkowo Stare, gm. Narewka) i ukraińskim (Bielsk Podlaski). W prezentacji dorobku brali też udział twórcy ludowi, którzy prowadzą zajęcia w tych przedszkolach. 19 czerwca muzykolodzy wzięli udział w przesłuchaniach w Szkole Podstawowej w Kleszczelach, gdzie pieśni i obrzędy weselne zaprezentowały zespoły z Malinnik, Dasz, Czeremchy, Dobrywody i Wólki Terechowskiej. Organizatorem sympozjum była lubelska Fundacja „Muzyka Kresów”.

- 19-24 czerwca odbyła się pieszka pielgrzymka z Białegostoku do monasteru w Jabłecznej. Jej trasa była następująca: Ryboły - Bielsk Podlaski - św. Góra Grabarka - Milejczyce - Tokary - Pawłów.

- W dniach 19-22 czerwca w Hajnówce, Bielsku Podlaskim i Białymstoku odbyła się wyjazdowe posiedzenie Sejmowa Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych (szerzej na ten temat na s. 25, 28).

- 22 czerwca na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Białostockiej obronił pracę doktorską działacz samorządowy i członek władz Związku Ukraińców Podlasia Piotr Kondratiuk z Bielska Podlaskiego. Rozprawa doktorska nosiła tytuł *Ocena parametrów hydrogeologicznych wodonośna oraz jakości wód podziemnych na terenie wybranych miast województwa białostockiego*.

- 24-25 czerwca w monasterze św. Onufrego w Jabłecznej w dzień patrona odbyły się uroczystości jubileuszowe 500-lecia monasteru (blok materiałów związanych z jubileuszem - patrz ss. 2-16, 32-33).

- Młodzieżowy zespół folkowy „Czeremszyzna” z Czeremchy odbył swoje drugie zagraniczne tournée. Na przełomie czerwca i lipca występował z koncertami w Dolnej Saksonii (Niemcy), m. in. w stolicy regionu Hanowerze. Ogółem dał 18 koncertów. W Niemczech zespół przebywał na zaproszenie Towarzystwa Młodzieży Polsko-Niemieckiej. Zespół „Czeremszyzna” ma w swoim repertuarze głównie piosenki ukraińskie.

- 4 lipca nad zalewem Bachmaty w Dubiczach Cerkiewnych odbyło się folklorystyczne święto „Na Iwana, na Kupala” (szerzej na ss. 22, 31).

- Nauczycielka języka ukraińskiego w Czeremsku i Bielsku Podlaskim Irena Wiszenko brała udział w Letnim Studium Pedagogicznym, które w dniach 5-31 lipca odbywało się na Ukraińskim Wolnym

Kornyn.

- 28 lipca w Mielniku odbyło się spotkanie władz gminy Mielnik z grupą działaczy Związku Ukraińców Podlasia. Spotkanie dotyczyło głównie przygotowań do VIII Muzycznych Dialogów na Bugiem - Mielnik '98.

- W dniach 26 lipca - 2 sierpnia odbyły się obchody 500-lecia nadania Drohiczynowi praw miejskich magdeburskich. Odbyła się m. in. sesja naukowa poświęcona 1000-letniej historii miasta i widowisko przedstawiające koronację na króla Rusi księcia Daniela Halickiego (w przedstawieniu rolę tę grał, urodzony w Drohiczyńce Daniel Olbrychski).

- Zespół „Czeremszyzna” z Czeremchy udanie wystąpił na XVI Łemkowskiej Watrze, która odbyła się w Żduni w dniach 24-26 lipca.



Uniwersytecie w Monachium.

- 5 lipca w centrum Orli odbył się koncert dwóch zespołów z Ukrainy: młodzieżowego zespołu folklorystycznego „Wesnianka” z Równego i zespołu ze wsi

- W dniach 8-9 sierpnia w Mielniku nad Bugiem odbyły się VIII Muzyczne Dialogi nad Bugiem. (patrz 2-ga strona okładki, szerzej w następnym numerze „Nad Buhom i Narwoju”)

Збори Головної управи СУП

20-го червня ц. р. в Більську Підляському відбулися чергові збори Головної управи Союзу українців Підляшшя. Було обговорено ряд справ пов'язаних з поточною діяльністю організації:

- видавничі питання - звернено увагу на потребу поширення видавничої діяльності СУП, необхідним є зокрема видавання збірок фольклору, збірок поезій, а особливо співника для дітей. Оцінено також діяльність редакції „Над Бугом і Нарвою”,

- справи навчання української мови в початкових школах на Північному Підляшші,

- організація народних фестивалів: в липні ц. р. „На Івана, на Купала” в гміні Дубичі Церковні і в Орлі. Управи цих гмін дали згоду на фінансову підтримку цих заходів. На фестивалях крім ансамблів з Підляшшя, виступатимуть також художні колективи з України.

I. K.

Kasety z muzyką ukraińską

Warszawskie wydawnictwo fonograficzne „KOKA” jest bardzo znane w naszym regionie, szczególnie z wydanych przez siebie kaset i CD *The Ukrainians* i *Hilki*. Muzyka z tych dwóch kaset cieszą się wciąż niemalejącą popularnością, jednak mało kto wie, że w repertuarze „KOKI” znajduje się o wiele więcej propozycji przede wszystkim muzyki alternatywnej z Ukrainy i innych części świata, gdzie znajdują się ośrodki diaspory ukraińskiej. Najnowszymi produktami są właśnie dwie kasety - kijowskiego AKTUSA i pochodzącej z Wielkiej Brytanii CARPATIANY. Jak mówi sam szef KOKi, Włodzimierz Nakoneczny, muzyka AKTUSA to „solidne folkowe tojenie; tropem *The Ukrainians* i *The Pogues*; ukraińsko-celtycki korzeń i grungeowo-psychodeliczne inklinacje grajków”, natomiast CARPATIANA - „kapela z UK, a limaty swojskie - bitowe rytmy samplowane z ukraińskimi zapiewajkami; plus skrzypce, fujarki, chórki. World-trance - zdecydowanie dla ciała”. Pierwszy z nich, AKTUS koncertował nawet parę lat temu na «Podlaskiej Oseni» w Bielsku Podlaskim. Obie kasety, CD oraz starsze produkcje KOKI, a także szeroki wybór ukraińskiej sceny folk, pop, folkloru autentycznego, muzyki tanecznej i innych można nabyć w siedzibie „Nad Buhom i Narwoju” przy ulicy Widowskiej 4 w Bielsku Podlaskim oraz w pokoiku Bractwa Młodzieży Prawosławnej przy ul. Liniarskiego 4 w Białymstoku. W przygotowaniu także nowa kaseeta i CD „DREWA” - zespołu nie wymagającego rekomendacji wśród miłośników autentycznego folkloru Ukrainy. Zapraszamy.



12 липня 1998 р.
у церкві св. Івана Богослова в Супраслі
звінчалися

Анна Хроль з Більська
та

Ярослав Павлючук з Білостоку.

*Щастя, радості і миру в
сімейному житті
бажають
родина і друзі*

SPROSTOWANIE

W numerze 2/98 na str. 40 błędnie podano autora zdjęcia w trzeciej kolumnie. Zdjęcie wykonał Jur Kondzielski. Przepraszamy - red. „NBiN”

**Związek Ukraińców Podlasia,
Zarząd Gminy Bielsk Podlaski
oraz Parafia prawosławna
w Pasynkach**

zapraszają na

**III Przegląd Pieśni Żniwnych
Дожинки в Пасинках**

Niedziela – 6 września 1998 r.

Początek o godz. 10⁰⁰ – liturgia w cerkwi pw.
Św. Jana Chrzciciela w Pasynkach, po liturgii
wyświecenie płonów.

12³⁰ – występy zespołów folklorystycznych.

Imprezie towarzyszyć będzie wystawa maszyn
rolniczych

Редакція „Над Бугом і Нарвою”
повідомляє, що на сторінках нашого
часопису можна поміщувати привітання
з нагоди вінчання, народження дитини,
співчуття з приводу смерті. Можемо
також поміщувати і комерційні ого-
лошення.

Всіх зацікавлених просимо про
контакт з редакцією.

